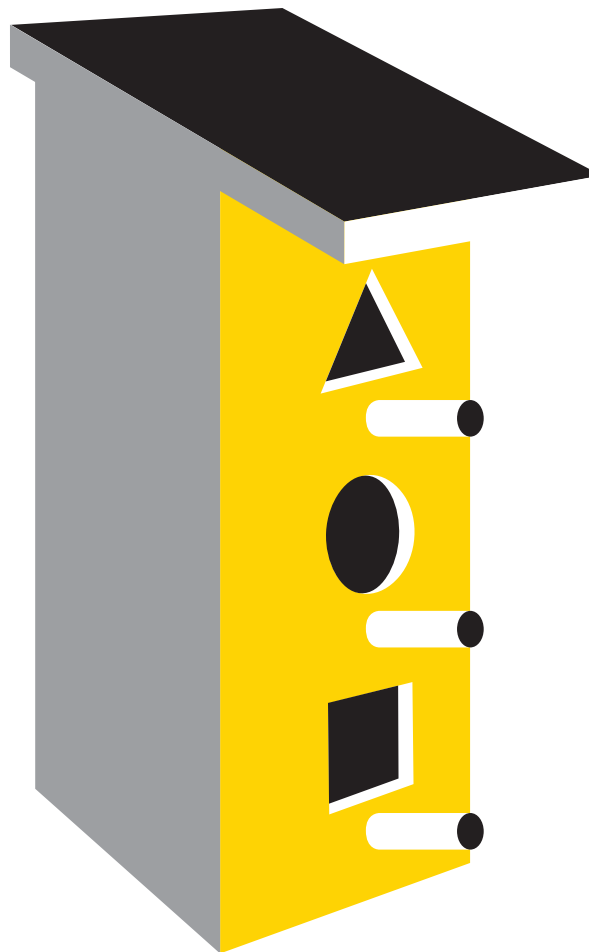

Monimuotoiset perheet nyky-yhteiskunnassa

5 op – Opettajan opas sosiaali- ja terveystieteiden opintoihin

KAIKKIEN PERHEIDEN SUOMI

© Monimuotoiset perheet verkosto 2016

Taitto ja kuvitus: Sopiva design

Julkaisun tilaukset: www.monimuotoisetperheet.fi

Sisällys

Monimuotoiset perheet nyky-yhteiskunnassa 5 op	4
Mokat ja kootut kömmähdykset	8
Simulaatio	9
Verkkokeskustelu	14
Kaikkien perheiden Suomi koulutuspalautte.	15
Adoptioperheet.	18
Kahden kulttuurin perheet	22
Lapsikuolemaperheet.	27
Tahattomasti lapsettomat	34
Sijaisperhe.	39
Sateenkaariperheet	46
Monikkoperheet	52
Leskiperheet	57
Uusperheet	63
Yhden vanhemman perheet	68
Diat 1	71
Diat 2	80

Monimuotoiset perheet nyky-yhteiskunnassa 5 op

Opintojakson tavoitteet ja oppimisprosessi:

Opiskelija osaa:

- Opiskelija tiedostaa erilaisia perheitä ja niiden haasteita nyky-yhteiskunnassa
- Opiskelija osaa kohdata ja olla vuorovaikutuksessa perheiden kanssa
- Opiskelija osaa tukea perheitä eri elämänvaiheissa ja kriiseissä

Opintojakson sisältö:

- Perheen merkitys yhteiskunnassa
- Perhepoliittiset kysymykset
- Rakenteeltaan erilaisten perheiden erityispiirteiden huomioiminen perheitä kohtaavassa työssä
- Kohtaaminen ammattina
- Monialaisen yhteistyön merkitys perheitä kohtaavassa työssä
- Järjestöjen ja järjestötyön tuntemus

Opintojakson toteutus:

- Opintojakso toteutetaan vapaavalintaisena opintojaksona, joka koostuu lähiopetuspäivistä ja erilaisista oppimistehtävistä.
- Opintojaksolle voidaan pyytää vierailevia luennoitsijoita tai kokemusasiantuntijoita erilaisista perhejärjestöistä.

Kurssin runko

(esimerkki, voi muokata haluamansa mukaan)

VKO 1:

Lähiopetuspäivä, kokoontumiset 6 x 45 min, diat 1

- Esittäytymiset
- Kurssin aihealueeseen tutustuminen
- Pienryhmiin jakautuminen
- Tehtävänannot ja käytännön ohjeistukset
- Ryhmäkohtainen perhekäsityksiä koskeva keskustelutehtävä + purku
- Yleiskeskustelu perhekäsityksistä ja perheen määritelmistä

3 h ryhmätyöaika, ei opetusta

VKO 2:

Lähiopetuspäivä, kokoontumiset 4 x 45 min, diat 2

- Luento: Monimuotoisten perheiden kohtaaminen
- Kokemusasiantuntijapaneeli / vierailuluento
- Verkkokeskustelun aloitus

3 h ryhmätyöaika, ei opetusta

VKO 3:

Lähiopetuspäivä, kokoontumiset 6 x 45 min

- Simulaatio
- Simulaation purku
- Mokatyöpaja
- Verkkokeskustelu

3 h ryhmätyöaika, ei opetusta

Ryhmätyön palautus oppimisympäristöön.

VKO 4:

Lähiopetuspäivä, kokoontumiset 6 x 45 min

- Ryhmätyöesitykset
- Verkkokeskustelu

Ryhmätöiden esittämisen menetelmistä voidaan sopia kurssin aikana yhdessä. Toimivia ovat mm. erilaiset learning cafe -menetelmät, joissa on mahdollisuus syvempään dialogiin.

VKO 5:

Lähiopetuspäivä, kokoontumiset 6 x 45 min

- Ryhmätyöesitykset ja kurssin lopetus

Tehtävät:

ITSETUNTEMUS JA OMA ARVOMAAILMA PERHEIDEN KOHTAAMISEN PERUSTANA (2 OP)

Tehtävän sisällölliset osa-alueet:

- 1) Minäkuva
- 2) Arvomaailma
- 3) Reflektiivinen kyky
- 4) Vertaiskeskustelu

Tehtävän tarkoituksena on perehtyä osa-alueisiin 1–3 teorian ja oman pohdinnan avulla. Tärkeää on tutustua ja oppia tuntemaan itseä, omia arvoja ja niihin pohjautuvia toimintatapoja.

Tämän tehtävän jälkeen käy keskustelua samalla kurssilla olevan opiskelijan kanssa ja jaa ajatuksia tehtävän eri osa-alueista sekä omasta henkilökohtaisesta pohdinnastasi. Käymänne keskustelun jälkeen kirjoita kirjalliseen tehtävääsi sen keskeinen sisältö 1–3 osa-alueista sekä keskustelussa heränneet ja saamasi oivallukset.

- Tehtävän laajuus 4 sivua (tekstiosuus).
- Arviointi: 1–5, 30 % opintojakson arvioinnista.

MONIMUOTOISET PERHEET – RYHMÄTEHTÄVÄ (2 OP)

Monimuotoisia perheitä on jo yli kolmannes suomalaisista perheistä, ja niiden määrä kasvaa kokoajan. Perheitä kohtaavien ammattilaisten toiminnassa tulisi aina huomioida perheiden monimuotoisuus. Tehtävän tavoitteena on perehtyä suomalaisten perheiden moninaiseen todellisuuteen. Pienryhmät perehtyvät yhteen alla olevista monimuotoisista perheistä kirjallisuuden ja haastattelun/haastatteluiden avulla. Ryhmä voi haastatella järjestöä tai sen työntekijää, perheiden kanssa toimivaa ammattilaista tai jäsenperhettä tai koostaa työnsä ammattikirjallisuuden tai tutkimustiedon pohjalta. Työ esitellään muulle ryhmälle itse valitulla tavalla. Kyseessä voi olla power point-esitys, näytelmä tai video. Ryhmä voi kutsua paikalle myös kokemusasiantuntijan.

Adoptioperheet, Kahden kulttuurin perheet, Kaksos- ja kolmosperheet, Lapsettomat perheet, Lapsikuolemaperheet, Leskiperheet, Uusperheet, Sateenkaariperheet, Sijaisperheet, Yhden vanhemman perheet.

- Ryhmätyöt esitellään seminaaripäivien aikana.
- Esitysten kesto 15 min + keskustelu 15min.
- Arviointi 1–5, 70 % opintojakson arvosanasta

VERKKOKESKUSTELU (1 OP)

Verkkokeskustelu käynnistyy toisen kurssiviikon alussa. Ohjeet keskusteluun annetaan ensimmäisen opetuskerran yhteydessä. Verkkokeskustelun aiheena on itsetunto ja ammatillinen kasvu. Keskustelun tarkoituksena on jakaa kokemuksia ja saada vertaistukea. Tavoitteena on saada sekä teoria- että kokemustietoa ammatillisesta kasvusta ja itsetunnosta. Keskustelun pohjalta opiskelija rakentaa itsenäisen työn (tehtävä 1).

Arviointi: hyväksytty – hylätty.

Hyväksytty suoritus edellyttää kuutta kommenttia.

Opintojakson suoritustapa

Pakollinen osallistuminen simulaatio-opetukseen, (3. lähiopetuspäivä) sekä oman ryhmätyön esittelytilaisuuteen. Aktiivinen osallistuminen verkkokeskusteluun. Annettujen tehtävien suorittaminen määräaikaan mennessä.

Kurssi-arvosana ja arvioinnin kriteerit

5 kiitettävä

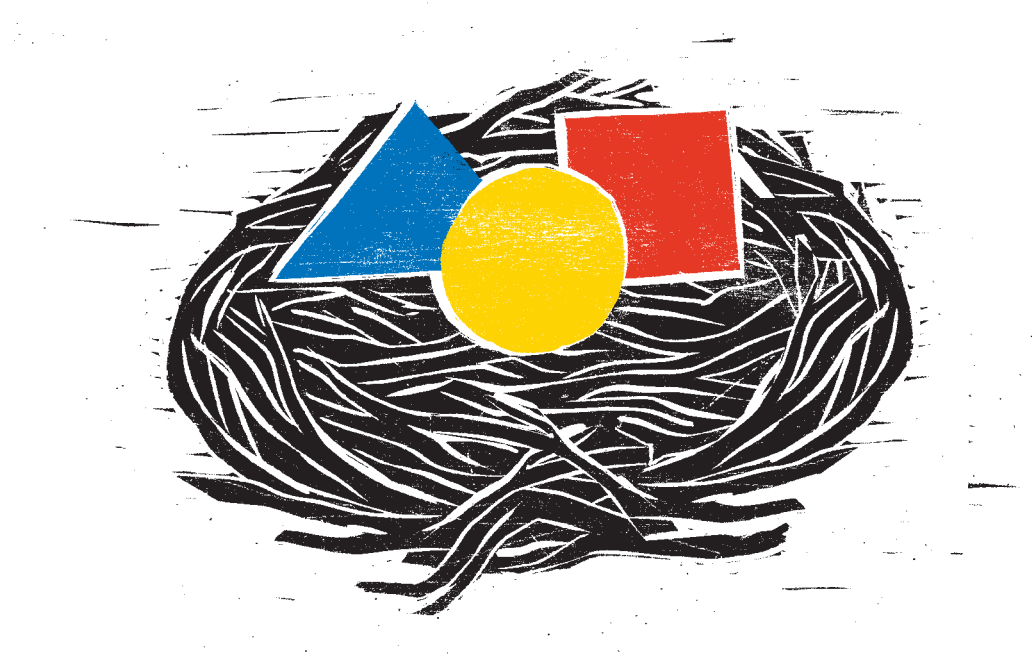
Opiskelija on erittäin hyvin perehtynyt monimuotoisiin perheisiin liittyvään tieto- ja teoriaperustaan sekä siihen liittyvään ajankohtaiseen keskusteluun. Opiskelija osaa reflektoida omia arvojaan monipuolisesti eri näkökulmista ja suhteuttaa niitä sosiaali- ja terveysalan työtä ohjaaviin arvoihin. Opiskelija osaa tunnistaa ja käsitellä perheisiin liittyviä eettisiä periaatteita, kysymyksiä, haasteita/mahdollisuuksia. Opiskelija osallistuu aktiivisesti ja aloitteellisesti opintojaksolla (kontaktiopetuksessa ja verkkokeskustelussa) käytävään keskusteluun.

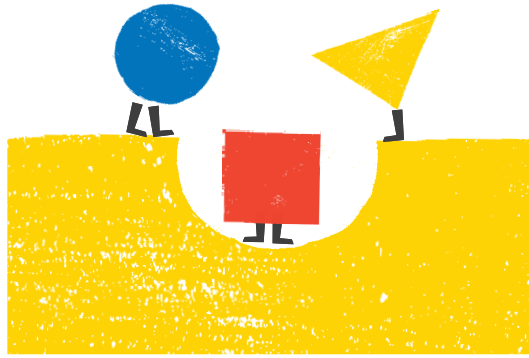
3-4 hyvä

Opiskelija on hyvin perehtynyt monimuotoisiin perheisiin liittyvään teoriaperustaan ja aiheesta käytävään keskusteluun. Opiskelija tunnistaa omia arvojaan ja pohtii sosiaali- ja terveysalan eettisiä ohjeita. Opiskelija tiedostaa perheisiin liittyviä eettisiä kysymyksiä. Opiskelija on mukana opintojakson keskusteluissa ja pohtii vuorovaikutuksessa syntyneitä teemoja.

1-2 tyydyttävä

Opiskelija on perehtynyt monimuotoisiin perheisiin liittyvään teoriaperustaan. Opiskelija kuvaa omia arvojaan ja pyrkii tiedostamaan niitä suhteessa sosiaali- ja terveysalan työtä ohjaaviin arvoihin. Opiskelija osaa kuvata perheisiin liittyviä eettisiä kysymyksiä. Opiskelija on läsnä kontaktiopetuksessa.

Mokat ja kootut kömmähdykset

Ohjeistus mokatyöpajaan

Jokaiselle meistä sattuu virheitä. Asiakastilanteessa suusta päästetyt tahattomat sammakot jäävät usein harmittamaan pitkäksi aikaa ja saattavat haitata tulevia vastaavia asiakastilanteita.

Monimuotoisten perheiden kohtaamisen yksi suuri haaste on siinä, että niillä ammattilaisilla kuin asiakkaillaakin jännittävät vaikeiden asioiden tai itselle vieraampien teemojen puheeksi ottamista. Mokaamista pelätään, ja pahimmillaan tämä pelko saattaa haitata asiakkaan kohtaamista ja estää tuen saamista kohdassa, joka olisi asiakkaalle tärkeä.

Mokatyöpajan tarkoitus on puhua ääneen mokaamisesta ja tuoda osallistujille ajatus siitä, että vaikeistakin asioista kannattaa puhua, mokaamisen uhalakin.

Pilottikurssilla mokatyöpaja toteutettiin learning cafe -menetelmällä. Silloin opetustilaan laitetaan neljä eri teemapistettä. Opiskelijat jakaantuvat neljään ryhmään, kukin omalle teemapisteelle. Teemapisteellä tuotetaan materiaalia teemaan liittyen keskustelemalla ja kirjoittamalla. Ryhmät työskentelevät kutakin pistettä tietyn ajan, ja kiertävät kaikki pisteet läpi jatkaen ja laajentaen aina edellisten ryhmien pohdintoja. Lopuksi tuotokset esitellään ja käydään yhdessä läpi.

TEEMOJA VOIVAT OLLA ESIMERKIKSI:

- Pahimmat sammakot – ja mitä niistä opimme?
- Onnistunut puheeksi ottaminen: mitä siihen tarvitaan?
- Eron häpeästä: Kerro oma kömmähdyksesi
- Vaikeat teemat: mistä on hankala puhua ja miksi?

Simulaatio

Ohjeistus simulaatiotehtävän toteuttamiseen (3. lähikokoontuminen)

Simulaatio- opetuksen tarkoitus on käydä haastavien asiakastilanteiden avulla läpi perheiden erilaisia elämäntilanteita, opetella vuorovaikutustaitoja ja puheeksi ottamista, kuulemista ja läsnäoloa sekä antaa opiskelijalle mahdollisuus reflektoida omaa toimintaansa asiakastilanteessa. On tärkeää, että simulaatio-opetukseen ja sen purkuun varataan riittävästi aikaa.

Tavoitteena on lisätä opiskelijan valmiuksia kuulla ja kohdata asiakas haasteellisissa tilanteissa. Simulaation avulla opiskelijat pääsevät asettumaan asiakkaan rooliin sekä voivat pysähtyä miettimään eri ratkaisumalleja, mihin oikeissa tilanteissa ei aina ole mahdollisuutta.

Simulaatioharjoituksessa toteutetaan todenmukainen asiakastapaaminen, jonka voi ajatella sijoittuvan esimerkiksi vastaanotolle tai kotiin. Opiskelijoista muodostetaan ryhmiä, joissa on mahdollisuuksien mukaan edustettuina eri alojen opiskelijoita. Osa ryhmästä toimii ammattilaisen roolissa, osa asiakkaiden roolissa. Harjoituksen tuloksena opiskelijat saavat entistä paremmat valmiudet työelämän asiakastilanteisiin ja moniammatilliseen yhteistyöhön.

Oppiminen tapahtuu simulaation kaikissa vaiheissa; orientaatioissa ja tilannekuvauksessa, harjoituksessa ja purussa.

ORIENTAATIO

Orientaatioissa opettajan tärkein tehtävä on käydä läpi simulaatio-oppimisen tarkoitus ja tavoitteet. Myös säännöt tehtävän suorittamiseen käydään läpi. On tärkeää, että opiskelijoilla on lupa osallistua, mutta myös lupa poistua tilanteesta.

Opiskelijoille annetaan tilannekuvaus, jonka tarkoituksena on käydä läpi simuloitavat tilanteet ja antaa ohjeita tehtävän suorittamiseen ja siihen kuuluviin asioihin. Kussakin ryhmässä jokaisella jäsenellä on oma roolinsa, jonka yksityiskohtia muut ryhmän jäsenet eivät tiedä. Kuten aidossakin tilanteessa, kukin osallistuja tulee tilanteeseen omista lähtökohdistaan.

Simulaatioharjoitus

Harjoitus voidaan tehdä joko ryhmittäin yhtä aikaa tai siten, että kukin ryhmä ”esittää” tilanteen muulle luokalle. Pilottikurssilla on suosittu yhtä aikaa tapahtuvaa tekemistä sillä perusteella, että tällöin minimoidaan esiintymisjännityksen vaikutukset ja tilanteet tulevat luontevammiksi ja muistuttavat enemmän aitoja asiakastilanteita.

Ennen harjoitusta jokaiselle opiskelijalle varataan noin 15 minuuttia aikaa tutustua omaan rooliinsa ja pohtia, minkälaisia asioita siihen voi liittyä. Tämän jälkeen käydään asiakastilannetta simuloiva harjoitus. Harjoitukseen kuluva aika on noin 30 min. Yhdessä voidaan sopia, tallennetaanko harjoitus esimerkiksi videolle tai onko yksi ryhmästä nk. tarkkailija, jonka johdolla tilanne puretaan.

Harjoitusta ennen on hyvä tähdentää opiskelijoille, että kenellä tahansa ryhmän jäsenellä on missä tahansa vaiheessa oikeus keskeyttää harjoitus, mikäli tilanne käy hänelle vaikeaksi.

Harjoituksen jälkeen pidetään tauko ja tauon jälkeen harjoitus puretaan joko vain ko. ryhmän kanssa tai sitten isommassa ryhmässä kaikkien opiskelijoiden kesken.

Purku

Harjoituksen purun tarkoitus on käydä läpi yhdessä opittua. Tärkeintä on päästä käsiksi omiin tunteisiin ja toimintaan. Opiskelijoille tulee antaa tilaa käydä kokemustaan läpi, pohtia kohtia, joissa asiakkaan elämäntilanteeseen puuttuminen on vaikeaa tai jopa mahdotonta. Harjoitusta purkaessaan opiskelijat usein itse huomaavat oppimistarpeitaan, eikä opettajan useinkaan tarvitse osoittaa kehittämiskohteita.

Opettajaohjoinen systemaattinen purku tukee aloittelevia opiskelijoita reflektiivisyyteen; ohjaaja tekee oppimistavoitteen suuntaisia, ajattelua aktivoivia kysymyksiä ja haastaa myönteisesti kaikkia osallistumaan. Pitkälle edenneiden opiskelijoiden ja työelämäkoulutusten jälkipuinneissa ohjaajan osuus vähenee ja oppijat keskustelelevat pääosin keskenään. Ryhmän erilaiset dynamiikat edellyttävät ohjaajalta taitoa johdattaa keskustelua harjoituksen tavoitteen mukaisesti.

Esimerkkiskenaariot

Seuraavaksi on esitetty muutamia esimerkkejä simulaatiotehtäviksi. Kussakin tehtävässä on jokaiselle opiskelijalle oma roolikuvaus. Näitä kuvauksia ei tule näyttää muulle ryhmälle vaan kukin tulee tilanteeseen siten, että tietää vain omat lähtökohtansa.

Opettaja voi halutessaan rakentaa mielensä mukaan lisää erilaisia skenaarioita tai muunnella alla esitettyjä haluamallaan tavalla.

1. skenaario adoptioperhe

TAUSTA:

Pariskunnalla on taustalla pitkät lapsettomuushoidot. Hoitojen osoittauduttua tuloksettomiksi, pari on päättänyt ryhtyä adoptioprosessiin. Nyt pari on adoptioneuvonnassa, ja neuvontaa antava sosiaalityöntekijä on tullut kotikäynnille parin luokse.

Tarkoituksena adoptioneuvonnassa on valmistella tulevia vanhempia adoption tuomia haasteita varten sekä selvittää, voidaanko hakijaa/hakijoita pitää sopivina adoptiovanhemmiksi. Tämän käynnin tarkoitus on käydä perheen kotona, tarkastella tulevan lapsen asuinympäristöä sekä kartoittaa perheen taustoja, verkostoja ja parisuhteen voimavaroja.

Roolit: Kaksi vanhempaa, yksi tai kaksi sosiaalityöntekijää (ja tarkkailija)

Olet tuleva adoptioäiti

Sinulla on puolisisi kanssa taustalla pitkät lapsettomuushoidot ja voimakas toive lapsesta. Olet joutunut toivomaan ja pettymään lähes kuukausittain useiden vuosien ajan, käyttämään lukemattomia erilaisia hormonivalmisteita ja läpikäymään rankkoja ja kivuliaitakin lääketieteellisiä toimenpiteitä ilman toivottua tulosta. Hoidot ovat olleet kalliit ja taloutenne on vain niukin naukin kesännyt hoidoista aiheutuvat kustannukset.

Olet suostunut adoptioon toissijaisena vaihtoehtona ja pelättyinä viimeisenä oljenkortena, ajatuksella että jos ei mikään muu auta niin voihan sitten edes adoptoida. Adoptioprosessin kuluessa olet kuitenkin alkanut tuntea kasvavaa uupumusta ja alakuloisuutta, elämä kulkee harmaan sävyissä eikä mikään oikein tunnu miltään. Tunnistat orastavan masennuksen oireet, mutta et ole uskaltanut tuoda niitä esiin, sillä olet kuullut, että havaittu ja diagnosoitu masennus voi hankaloittaa adoptioprosessia, jopa katkaista sen kokonaan.

1. skenaario adoptioperhe

TAUSTA:

Pariskunnalla on taustalla pitkät lapsettomuushoidot. Hoitojen osoittauduttua tuloksettomiksi, pari on päättänyt ryhtyä adoptioprosessiin. Nyt pari on adoptioneuvonnassa, ja neuvontaa antava sosiaalityöntekijä on tullut kotikäynnille parin luokse.

Tarkoituksena adoptioneuvonnassa on valmistella tulevia vanhempia adoption tuomia haasteita varten sekä selvittää, voidaanko hakijaa/hakijoita pitää sopivina adoptiovanhemmiksi. Tämän käynnin tarkoitus on käydä perheen kotona, tarkastella tulevan lapsen asuinympäristöä sekä kartoittaa perheen taustoja, verkostoja ja parisuhteen voimavaroja.

Roolit: Kaksi vanhempaa, yksi tai kaksi sosiaalityöntekijää.

Olet tuleva adoptioisä

Sinulla on puolisisi kanssa taustalla pitkät lapsettomuushoidot ja voimakas toive lapsesta. Olet joutunut toivomaan ja pettymään lähes kuukausittain useiden vuosien ajan. Olet epäillyt omaa maskuliinisuuttasi ja kokenut epäonnistumisen tunteita, ja samalla voimatomuutta kun olet seissyt vaimosi rinnalla hoitojen läpi ja katsonut vierestä, miten hän käyttää lukuisia erilaisia hormonivalmisteita ja läpikäy jatkuvasti kivuliaitakin lääketieteellisiä toimenpiteitä, aina turhaan. Päälimmäinen tunne on ollut turhautuminen siitä, ettet voi tehdä mitään.

Adoptioprosessiin siirtyminen on ollut sinulle helppo, sillä siinä olette puolisisi kanssa samalla viivalla, voitte molemmat edistää asioita ja olla mukana ja vihdoinkin jotakin alkaa varmasti tapahtua. Olet kuitenkin huolissasi puolisosostasi, joka on prosessin kuluessa muuttunut sulkeutuneeksi ja syrjäanvetäytyväksi, ei enää juurikaan naura tai hymyile eikä jaksa innostua tutkimaan vaikkapa erilaisten kohdemaiden karttoja tai osallistumaan vapaaehtoisille valmennuskursseille. Pohdit, pitäisikö sinun sanoa tästä jotakin adoptioneuvojille, kysyä, onko tämä normaalia, tai kysyä asiaa suoraan puolisosoltasi, mutta et oikein tiedä, miten ottaisit asian puheeksi hänen kanssaan. Lisäksi olet kuullut, että masennus saattaa jopa estää adoption, etkä missään nimessä halua hidastaa prosessia millään tavalla. Olet huolissasi myös perheenne taloudellisesta tilanteesta, koska lapsettomuushoidot ovat olleet todella kalliit ja adoptioprosessi syö loputkin säästöne.

1. skenaario adoptioperhe

TAUSTA:

Pariskunnalla on taustalla pitkät lapsettomuushoidot. Hoitojen osoittauduttua tuloksettomiksi, pari on päättänyt ryhtyä adoptioprosessiin. Nyt pari on adoptioeuvonnassa, ja neuvontaa antava sosiaalityöntekijä on tullut kotikäynnille parin luokse.

Tarkoituksena adoptioeuvonnassa on valmistella tulevia vanhempia adoption tuomia haasteita varten sekä selvittää, voidaanko hakijaa/hakijoita pitää sopivina adoptiovanhemmiksi. Tämän käynnin tarkoitus on käydä perheen kotona, tarkastella tulevan lapsen asuinympäristöä sekä kartoittaa perheen taustoja, verkostoja ja parisuhteen voimavaroja.

Roolit: kaksi vanhempaa, yksi tai kaksi sosiaalityöntekijää.

Olet adoptioeuvontaa antava sosiaalityöntekijä

Olet tavannut adoptiota hakevan pariskunnan jo useita kertoja ja heidän tarinansa alkaa olla sinulle tuttu. Nyt olet menossa ensi kertaa käymään heidän kotonaan ja tarkoitus on tutustua siihen, miten perhe asuu, minkälaisia palveluja lähialueilla on, minkälaisia verkostoja perheellä on ja miten heidän parisuhteensa voi. Nämä keskustelut ovat sellaisia, olet todennut, joissa koti ympäristönä on hyvä, siellä on luontevaa puhua läheisyydestä ja itselle tärkeistä ihmisistä.

Adoptioeuvonnan kuluessa sinulle on herännyt pieni huoli pariskunnan naispuolisen osapuolen voinnista. Hän vaikuttaa aina pirteältä ja iloiselta, mutta sinulla on hämärä tunne siitä, että hän joutuu ikään kuin polkemaan vettä pysyäkseen pinnalla. Olet myös huomannut, että hänen miehensä on muuttunut hiljaisemmaksi ja ikään kuin punnitsee sanojaan enemmän kuin prosessin alussa.

2. skenaario eroperhe

TAUSTA:

Perheneuvolaan on tullut asiakkaaksi eroperhe, jolla on kaksi lasta, 8- ja 10-vuotiaat työt. Vanhemmat ovat eronneet noin kolme vuotta takaperin, eron jälkeen tapaamiset ovat sujuneet sopuisasti ja yhdessä sopien, virallista sopimusta ei ole ollut tarvetta tehdä. Lapset asuvat pääosin äidillään, mutta ovat isällään 1-3 päivää viikossa vähän tilanteista ja vanhempien työaikatauluista riippuen. Ero ei ollut vaikea ja tällä hetkellä vanhempien välit ovat etäiset, mutta riidattomat.

Noin vuosi sitten äidin elämään on tullut uusi puoliso, joka on tanskalainen ja kotoisin Kööpenhaminasta. Puolison puolentoista vuoden komennus Suomessa on loppumassa ja hänen työnsä jatkuvat Tanskassa, ja lasten äiti toivoisi voivansa muuttaa puolisonsa mukana sinne. Hän toivoisi myös, että työt voisivat muuttaa parin mukana. Lapset ovat innoissaan mahdollisuudesta muuttaa ulkomaille, he haluaisivat kovasti lähteä, mutta epävarmaa on, miten hyvin he ymmärtävät mistä konkreettisesti ja todellisuudessa on kyse.

Perheen kaikki kolme aikuista ovat tulleet yhteisestä toiveesta perheneuvolaan saadakseen ulkopuolisen näkemyksen tilanteeseen ja käydäkseen yhteistä keskustelua siitä, kuinka tilanteessa voitaisiin toimia. Perheneuvolan tehtävä on toimia asiassa lapsen edun valvojana ja tukea perhettä tekemään lasten edun mukaisia ratkaisuja.

Roolit: Äiti, isä, äidin uusi puoliso (ei ymmärrä Suomea, ratkaistava miten keskustelu tulkitaan hänelle, vai käydäkö se englanniksi kokonaan?), yksi tai kaksi perheneuvolan työntekijää (ja tarkkailija)

Olet lasten äiti

Sinulla on salaisuus, jota et ole vielä kertonut lapsille etkä heidän isälleen, puolisosi tietää sen kyllä: olet raskaana ja laskettu aika on noin seitsemän kuukauden kuluttua. Toivoisit voivasi synnyttää Suomessa ja muuttaa sitten Tanskaan vauvan kanssa ainakin siksi aikaa kuin suomalaiset perhevapaat mahdollistavat. Tällöin sinulla olisi myös aikaa olla vanhempien lastesi kanssa ja mahdollisuus olla kotona kun he tulevat koulusta yms.

Pelkää, ettei lasten isä hyväksy aiikeitasi ja että perheneuvolan työntekijät asettuvat asiassa hänen puolelleen. Pelkää myös, että tieto raskaudesta saattaisi vaikeuttaa isän suhtautumista asiaan entisestään, mutta toisaalta tiedostat, että asia on hänelle joka tapauksessa pian kerrottava.

2. skenaario eroperhe

TAUSTA:

Helsinkiläiseen perheneuvolaan on tullut asiakkaaksi eroperhe, jolla on kaksi lasta, 8- ja 10-vuotiaat tytöt. Vanhemmat ovat eronneet noin kolme vuotta takaperin, eron jälkeen tapaamiset ovat sujuneet sopuisasti ja yhdessä sopien, virallista sopimusta ei ole ollut tarvetta tehdä. Lapset asuvat pääosin äidillään, mutta ovat isällään 1-3 päivää viikossa vähän tilanteista ja vanhempien työaikatauluista riippuen. Ero ei ollut vaikea ja tällä hetkellä vanhempien välit ovat etäiset, mutta riidattomat.

Noin vuosi sitten äidin elämään on tullut uusi puoliso, joka on tanskalainen ja kotoisin Kööpenhaminasta. Puolison puolentoista vuoden komennus Suomessa on loppumassa ja hänen työnsä jatkuvat Tanskassa, ja lasten äiti toivoisi voivansa muuttaa puolisonsa mukana sinne. Hän toivoisi myös, että tytöt voisivat muuttaa parin mukana. Lapset ovat innoissaan mahdollisuudesta muuttaa ulkomaille, he haluaisivat kovasti lähteä, mutta epävarmaa on, miten hyvin he ymmärtävät mistä konkreettisesti ja todellisuudessa on kyse.

Perheen kaikki kolme aikuista ovat tulleet yhteisestä toiveesta perheneuvolaan saadakseen ulkopuolisen näkemyksen tilanteeseen ja käydäkseen yhteistä keskustelua siitä, kuinka tilanteessa voitaisiin toimia. Perheneuvolan tehtävä on toimia asiassa lapsen edun valvojana ja tukea perhettä tekemään lasten edun mukaisia ratkaisuja.

Roolit: Äiti, isä, äidin uusi puoliso (ei ymmärrä Suomea, ratkaistava miten keskustelu tulkitaan hänelle, vai käydäänkö se englanniksi kokonaan?), yksi tai kaksi perheneuvolan työntekijää.

Olet lasten isä

Olet peloissasi ja vähän vihainen ex-puolisosi aikeista viedä lapset ulkomaille asumaan. Pelkää, että suhteesi heihin kärsii etkä pysty tapaamaan heitä niin säännöllisesti kuin nyt. Toisaalta olet epävarma siitä, mahdollistavatko työkuviot lasten kokoaikaisen asumisen sinun luonasi, jos äiti päättää muuttaa Tanskaan joka tapauksessa ilman lapsia.

Et pidä ex-puolisosi uudesta miehestä kovin paljoa, mutta et toisaalta myöskään vihaa häntä. Mielestäsi hänen mukaan tulonsa on kuitenkin sotkenut lasten hyväksi havaittuja arkikuvioita ja tuonut muutoksia heidän elämäänsä. Lapset reagoivat näkemyksesi mukaan siten, että he eivät uskalla sanoa äidilleen enää vastaan ja pelkäävät menettävänsä äidin kokonaan, jos eivät ole mahdollisimman kiltisti.

Ihmettelet ex-vaimosi hinkua muuttaa yhtäkkiä Tanskaan ja olet sitä mieltä, että aikuisten välisen suhteen voisi hyvin rakentaa myös niin, että mies vierailisi täällä kun on mahdollista ja lastesi äiti siellä silloin kun lapset ovat sinulla.

2. skenaario eroperhe

TAUSTA:

Helsinkiläiseen perheneuvolaan on tullut asiakkaaksi eroperhe, jolla on kaksi lasta, 8- ja 10-vuotiaat työt. Vanhemmat ovat eronneet noin kolme vuotta takaperin, eron jälkeen tapaamiset ovat sujuneet sopuisasti ja yhdessä sopien, virallista sopimusta ei ole ollut tarvetta tehdä. Lapset asuvat pääosin äidillään, mutta ovat isällään 1-3 päivää viikossa vähän tilanteista ja vanhempien työaika-tilanteista riippuen. Ero ei ollut vaikea ja tällä hetkellä vanhempien välit ovat etäiset, mutta riidattomat.

Noin vuosi sitten äidin elämään on tullut uusi puoliso, joka on tanskalainen ja kotoisin Kööpenhaminasta. Puolison puolentoista vuoden komennus Suomessa on loppumassa ja hänen työnsä jatkuvat Tanskassa, ja lasten äiti toivoisi voivansa muuttaa puolisonsa mukana sinne. Hän toivoisi myös, että työt voisivat muuttaa parin mukana. Lapset ovat innoissaan mahdollisuudesta muuttaa ulkomaille, he haluaisivat kovasti lähteä, mutta epävarmaa on, miten hyvin he ymmärtävät mistä konkreettisesti ja todellisuudessa on kyse.

Perheen kaikki kolme aikuista ovat tulleet yhteisestä toiveesta perheneuvolaan saadakseen ulkopuolisen näkemyksen tilanteeseen ja käydäkseen yhteistä keskustelua siitä, kuinka tilanteessa voitaisiin toimia. Perheneuvolan tehtävä on toimia asiassa lapsen edun valvojana ja tukea perhettä tekemään lasten edun mukaisia ratkaisuja.

Roolit: Äiti, isä, äidin uusi puoliso (ei ymmärrä Suomea, ratkaistava miten keskustelu tulkitaan hänelle, vai käydäänkö se englanniksi kokonaan?), yksi tai kaksi perheneuvolan työntekijää.

Olet äidin uusi puoliso

Sinulla ja puolisolasi on salaisuus, jota ette ole vielä kertoneet lapsille ettekä heidän isälleen: puolisisi on raskaana ja laskettu aika on noin seitsemän kuukauden kuluttua. Toiveenne olisi, että lapsi voisi syntyä Suomessa ja sitten äiti ja kaikki kolme lasta muuttaisivat Tanskaan luoksesi ainakin siksi aikaa kun suomalaiset perhevapaat sen mahdollistavat. Pidät kovasti puolisisi lapsista ja toivoisit heidän voivan muuttaa kanssanne.

Olet epävarma suomalaisen järjestelmän edessä, et oikein tiedä miten se mahdollistaa erilaiset järjestelyt ja missä määrin äidillä on valta päättää siitä, missä hänen lapsensa asuvat. Pelkää, että jos lasten isä ei suostu antamaan lapsia mukaanne, myös puolisisi jää Suomeen ja joudut elämään erossa vauvasta. Sinua hermostuttaa myös se, miten paljon tulet ymmärtämään keskustelusta, jota perheneuvolassa käydään, ja missä määrin jäät tilanteesta ulkopuoliseksi.

Toisaalta haluat kunnioittaa lasten isäsuhdetta ja mahdollistaa sen jatkumisen Tanskasta käsin ja olet valmis tekemään tämän eteen myös taloudellisia satsauksia.

2. skenaario eroperhe

TAUSTA:

Helsinkiläiseen perheneuvolaan on tullut asiakkaaksi eroperhe, jolla on kaksi lasta, 8- ja 10-vuotiaat työt. Vanhemmat ovat eronneet noin kolme vuotta takaperin, eron jälkeen tapaamiset ovat sujuneet sopuisasti ja yhdessä sopien, virallista sopimusta ei ole ollut tarvetta tehdä. Lapset asuvat pääosin äidillään, mutta ovat isällään 1-3 päivää viikossa vähän tilanteista ja vanhempien työaika-tilanteista riippuen. Ero ei ollut vaikea ja tällä hetkellä vanhempien välit ovat etäiset, mutta riidattomat.

Noin vuosi sitten äidin elämään on tullut uusi puoliso, joka on tanskalainen ja kotoisin Kööpenhaminasta. Puolison puolentoista vuoden komennus Suomessa on loppumassa ja hänen työnsä jatkuvat Tanskassa, ja lasten äiti toivoisi voivansa muuttaa puolisonsa mukana sinne. Hän toivoisi myös, että työt voisivat muuttaa parin mukana. Lapset ovat innoissaan mahdollisuudesta muuttaa ulkomaille, he haluaisivat kovasti lähteä, mutta epävarmaa on, miten hyvin he ymmärtävät mistä konkreettisesti ja todellisuudessa on kyse.

Perheen kaikki kolme aikuista ovat tulleet yhteisestä toiveesta perheneuvolaan saadakseen ulkopuolisen näkemyksen tilanteeseen ja käydäkseen yhteistä keskustelua siitä, kuinka tilanteessa voitaisiin toimia. Perheneuvolan tehtävä on toimia asiassa lapsen edun valvojana ja tukea perhettä tekemään lasten edun mukaisia ratkaisuja.

Roolit: Äiti, isä, äidin uusi puoliso (ei ymmärrä Suomea, ratkaistava miten keskustelu tulkitaan hänelle, vai käydäänkö se englanniksi kokonaan?), yksi tai kaksi perheneuvolan työntekijää.

Olet perheneuvolan työntekijä

Yllä annettujen taustatietojen lisäksi sinulla on hyvin vähän tietoa siitä, mikä perheen tilanne on. Pääasiallinen tehtäväsi on huolehtia siitä, miten lasten elämä tulee muutosten keskellä rakentumaan ja mikä olisi lasten kannalta paras mahdollinen ratkaisu.

Toivot, että perhe saisi ensisijaisesti itse ratkaistua asian keskustelemalla ja olet hyvin varovainen kertomaan omaa näkemystäsi voimallisesti mihinkään suuntaan, ellei sitä erikseen pyydetä. Tiedostat, että jos ammattilaisena menet sanomaan jonkin ratkaisuehdotuksen, se muuttuu helposti keskustelussa sen osapuolen ”aseeksi”, jonka näkemystä oma ehdotuksesi tukee.

Sinua jännittää äidin uuden puolison läsnäolo keskustelussa sekä sen osalta, miten se vaikuttaa vanhempien keskinäiseen dynamiikkaan että sen puolesta, kuinka kielikysymys ratkaistaan ja miten se vaikuttaa keskusteluun.

Verkkokeskustelu

Ohjeistus verkkoympäristössä käytävää keskustelua varten

Verkkokeskustelu käynnistyy toisen kurssiviikon alussa. Ohjeet keskusteluun annetaan ensimmäisen opetuskeran yhteydessä. Verkkokeskustelun aiheena on itsetunto ja ammatillinen kasvu. Keskustelun tarkoituksena on jakaa kokemuksia ja saada vertaistukea. Tavoitteena on saada sekä teoria- että kokemustietoa ammatillisesta kasvusta ja itsetunnosta.

Verkkokeskustelun pohjalta opiskelija kirjoittaa itsenäisen työn liittyen omaan ammatilliseen kasvuunsa. Tarkoitus on, että verkkokeskusteluun kirjoitetut kommentit voi hyödyntää kirjalliseen tehtävään halutessaan lähes sellaisinaan, eli että verkkokeskusteluun aktiivisesti osallistuessaan opiskelija rakentaa kirjallista kurssityötään kurssin kuluessa vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Pällekkäisen työn määrä minimoituu ja keskustelu tukee ammatillista kasvua sekä opiskelijan itsereflektiota.

VERKKOKESKUSTELUN TAUSTAKSI VOI TUTUSTUA SEURAAVIIN TEKSTEIHIN:

- Beairsto, B. & Ruohotie, P. 2003. Empowering Professionals as Lifelong Learners. Teoksessa B. Beairsto & M. Klein & P. Ruohotie. Professional Learning and Leadership. Saarijärvi: Saarijärven Offset, 115–146.
- Eteläpelto, A. & Vähäsantanen, K. 2006. Ammatillinen identiteetti persoonallisena ja sosiaalisena konstruktiona. Teoksessa Eteläpelto, A. & Onnismaa, J. (toim.) Ammatillisuus ja ammatillinen kasvu. Aikuiskasvatuksen 46. vuosikirja. Vantaa: Dark, 26–49.
- Hänninen, S. 2006. Voimaantumisen kehitysohjelma persoonallisen ja ammatillisen identiteetin tukijana. Teoksessa Eteläpelto, A. & Onnismaa, J. (toim.) Ammatillisuus ja ammatillinen kasvu. Aikuiskasvatuksen 46. vuosikirja. Vantaa: Dark, 191–217.
- Ruohotie, P. 2006a. Metakognitiiviset taidot ja ammatillinen kasvu asiantuntijakoulutuksessa. Teoksessa Eteläpelto, A. & Onnismaa, J. (toim.) Ammatillisuus ja ammatillinen kasvu. Aikuiskasvatuksen 46. vuosikirja. Vantaa: Dark, 106–122.
- Ruohotie, P. 2006b. Minäkäsityksen ja -identiteetin muuttuminen johtamisen tavoitteena. Teoksessa P. Juuti. Johtaminen eilen, tänään, huomenna. 114–128)
- Ruohotie, P. & Ripatti, A. 2006. Asiantuntijuus – ammatillista kasvua. Teoksessa Soikkeli, S. & Haapasilta, M. & Siikaniemi, L. Näkökulmia ammatilliseen kasvuun. Lahden ammattikorkeakoulun julkaisuja. Tampere, 11–13.

Pilottikurssilla verkkokeskustelu jaettiin kolmeen eri aihealueeseen:

ARVOT JA ASEENTEET

Pohdi, millaisia arvoja sinun on vaikea hyväksyä ja millaisissa tilanteissa sinun olisi vaikeaa antaa asiakkaan päättää omasta hyvästäan vastoin sinun tahtoasi.

TUNTEET

Asiakkaan tunteet vaikuttavat ratkaisevasti siihen, kuinka hän pystyy vastaanottamaan apua ja tukea omaan tilanteeseensa. Miten tunnistat asiakkaan tunnetilan ja miten pyrit siihen vastaamaan? Minkälaiset tunteet voivat myötävaikuttaa hyvään kohtaamiseen? Minkälaiset ovat omiaan tekemään tilanteesta vaikean tai estämään avun vastaanottamisen?

AMMATILLINEN KASVU

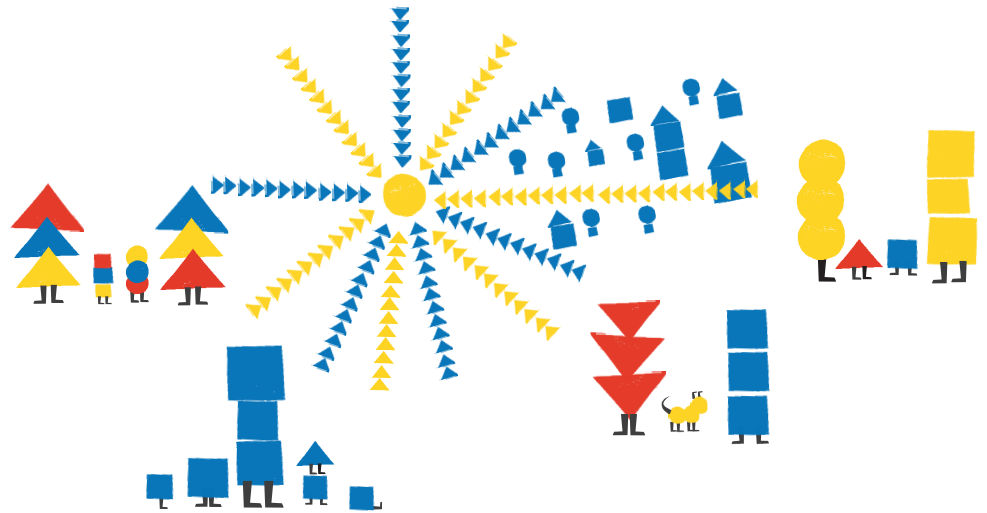
Ammatillinen kasvu on jatkuvaa oman osaamisen kehittämistä, sitoutumista työhön sekä ammatillisen identiteetin ja työpersoonan reflektiivistä uudelleen määrittelyä. Se on yksilön sisäistä kasvua, työnhallintataitojen laajenemista ja syvenemistä. Sillä on myös voimakas yhteisöllinen ulottuvuus, johon liittyy oman roolin löytäminen ammatillisessa ja työyhteisössä ja ammatillisen arvostuksen, profession sisäistäminen.

Ammatillista kasvua ohjaavat eettiset valinnat, henkinen kasvu, tunteet, suoritus ja reflektio. Reflektio aktivoi oppijaa kyseenalaistamaan aikaisemmin opittua ja ennako-oletuksia, muuttamaan perspektiiviä ja luomaan uusia merkityksiä. Tieto, taito ja tunne synnyttävät valmiuksia toimia uudella tavalla. Ne tuovat muutoksia työikäytymiseen, mutta myös vaikutuksia organisaation kulttuuriin ja toimintaan. Se kuitenkin edellyttää pysähdystä, joka mahdollistaa uudelleenarvioinnin. Ammatillisen kasvun kannalta tämä on ehdottoman välttämätöntä.

Pysähdy siis hetkeksi pohtimaan, millaisia eväitä olet saanut ammatilliseen kasvuusi. Pohdi ammatillisen kasvun yksilöllistä ja yhteisöllistä ulottuvuutta. Kuinka uusi tieto, tunne ja reflektio vaikuttavat käyttäytymiseesi tai rooliisi työyhteisössä? Entä miten ajattelet sen vaikuttavan työyhteisösi/ harjoittelupaikkaasi uuden tiedon viejänä?

Kaikkien perheiden Suomi

Koulutus palaute

Kiitos osallistumisestasi koulutukseen Monimuotoinen perhe Nyky-yhteiskunnassa 5 op.

Toivomme palautettasi koulutustoiminnan kehittämisen tueksi. Näkemyksesi ovat meille arvokkaita! Palaute tallentuu nimettömänä. Lomakkeen täyttämiseen kuluu vajaat 5 minuuttia.

Pääaineeni on

Valmistumisvuoteni on

Olen toiminut sosiaali- ja/ tai terveystoimessa lasten, nuorten tai perheiden palveluissa koulutustani vastaavissa tehtävissä

kyllä

ei

Perheiden monimuotoisuus nyky-yhteiskunnassa.
 Uuden tiedon saaminen ja opitun tiedon vieminen käytäntöön.

Vastaa asteikolla 1–5 kuinka samaa / erimielistä olet väittämän kanssa.

	Eri mieltä		Samaa mieltä		
	1	2	3	4	5
Sain lisää tietoa perheiden kohtaamisen merkityksestä sosiaali- ja terveyspalveluissa	☐	☐	☐	☐	☐
Sain lisää tietoa erilaisia perheitä koskevista palveluihin kohdistuvista haasteista	☐	☐	☐	☐	☐
Sain lisää tietoa erilaisista perhetyypeistä ja niiden erityispiirteistä	☐	☐	☐	☐	☐
Sain työkaluja perheiden kohtaamiseen	☐	☐	☐	☐	☐
Sain työkaluja perheiden tukemiseen erilaisissa elämänvaiheissa ja kriiseissä	☐	☐	☐	☐	☐

Opintojakson toteutus

Vastaa asteikolla 1–5 kuinka samaa / erimielistä olet väittämän kanssa.

	Eri mieltä		Samaa mieltä		
	1	2	3	4	5
Järjestelyt toimivat hyvin	☐	☐	☐	☐	☐
Aikataulut olivat toimivat	☐	☐	☐	☐	☐
Koulutuksen sisältö oli hyvin suunniteltu	☐	☐	☐	☐	☐
Kouluttajat kannustivat esittämään kysymyksiä ja omia näkökulmia	☐	☐	☐	☐	☐
Simulaatio-opetus tuki oppimista	☐	☐	☐	☐	☐
Verkkokeskustelu tuki oppimista	☐	☐	☐	☐	☐
Sain riittävästi tukea ja kannustusta opintojakson suorittamiseen	☐	☐	☐	☐	☐
Opettajia oli helppo lähestyä kysymysten tai ongelmien ilmetessä	☐	☐	☐	☐	☐

Opintojakson tehtävät

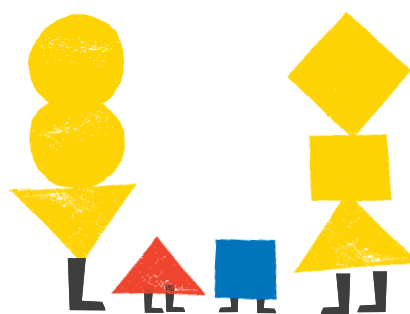
Vastaa asteikolla 1–5 kuinka samaa / erimielttä olet väittämän kanssa.

	Eri mieltä				Samaa mieltä
	1	2	3	4	5
Luentojen aikana käydyt ryhmäkeskustelut tukivat oppimistani	☐	☐	☐	☐	☐
Ryhmätyönä toteutettu esitelmä lisäsi ymmärrystäni monimuotoisista perheistä	☐	☐	☐	☐	☐
Ryhmätyönä toteutettu esitelmä lisäsi tietoisuuttani erilaisista perhejärjestöistä	☐	☐	☐	☐	☐
Verkkokeskustelun aiheet olivat kurssiin sopivia	☐	☐	☐	☐	☐
Verkkokeskustelussa oli riittävästi aikaa käsitellä ko. aihetta	☐	☐	☐	☐	☐
Verkkokeskustelujen aiheita olisi voinut olla enemmän	☐	☐	☐	☐	☐
Käytin verkkokeskusteluja itsetuntemustehtävän pohjana	☐	☐	☐	☐	☐
Itsetuntemustehtävä tuki ammatillista kasvuani	☐	☐	☐	☐	☐
Verkkokeskustelu ja itsetuntemustehtävä auttoivat minua tutustumaan omiin arvoihini ja asenteisiini	☐	☐	☐	☐	☐
Ryhmätyön tehtävänanto oli selkeä	☐	☐	☐	☐	☐
Itsetuntemustehtävän tehtävänanto oli selkeä	☐	☐	☐	☐	☐
Verkkokeskustelun tehtävänannot olivat selkeitä	☐	☐	☐	☐	☐

Parasta ja/tai hyödyllisintä koulutuksessa?

Kehittämisehdotuksia

Kiitos palautteestasi.

Adoptioperheet

Päivi Suutari yhteistyössä Adoptioperheet ry:n kanssa

Löydät runsaasti adoptioperhetietoutta ja verkkojulkaisuja osoitteesta adoptioperheet.fi.

Adoptiovanhempien tärkein tehtävä on mahdollistaa turvallisen kiintymyssuhteen muodostuminen lapselle. Se voi kestää vuosia.

Suomessa noin 200 lasta saa vuosittain uuden perheen adoption kautta.

Näistä lapsista noin 30–50 on syntynyt Suomessa ja loput ulkomailla.

Maassamme on lähes 4500 kansainvälisesti adoptoitua, joista noin 3000 on tällä hetkellä alaikäisiä. Kansainvälisesti Suomeen vuonna 2014 adoptoitujen lasten synnyinmaa oli yleisimmin Etelä-Afrikka, Kiina, Thaimaa tai Kolumbia. Aiemmin myös Venäjä on ollut merkittävä adoption lähtömaa.

Perhe ja perheytyminen

Adoption lähtökohtana on aina lapsen edun turvaaminen. Lapselle pyritään löytämään vanhemmat, jotka pystyvät parhaiten vastaamaan hänen yksilöllisiin tarpeisiinsa.

ADOPTIOVANHEMPIEN MATKA KOHTI PERHEYTYMISTÄ

Adoptioperheessä lapsen saamista on edeltänyt vuosien mittainen prosessi, joka kuvataan Adoptioperheet ry:n Adoptiopolkulla.

<http://www.adoptioperheet.fi/adoptiopolku>

Adoptionhakijan alaikäraja on 25 ja yläikäraja 50 vuotta. Adoptoitavan lapsen ja vanhemman välinen ikäero voi olla korkeintaan 45 vuotta. Vuonna 2014 kahden vanhemman ulkomaisissa adoptioissa adoptioisä oli iältään tyypillisimmin 40–44 -vuotias ja adoptioäiti 35–39 -vuotias.

ADOPTIOLAPSEN MATKA KOHTI UUTTA PERHETTÄ

Kotimaisissa vieraslapsiadoptioissa lapsi saa uuden perheen yleisimmin biologisten vanhempiensa toiveesta. Tällöin lapsi luovutetaan adoptioon yleensä vastasyntyneenä. Myöhemmässä vaiheessakin kotimainen adoptio on mahdollinen lapsen oltua ensin sijoitettuna sijaisperheessä. Adoptio voi olla myös niin sanottu avoin adoptio, jossa lapsella on oikeus pitää yhteyttä aikaisempaan vanhempaan, mikäli se on lapsen edun mukaista.

Ulkomailta adoptoitu on aina lastensuojelun kautta Suomeen perhesijoitukseen tullut lapsi. Lapsi on huostaan otettu syntymämaassaan, jonka jälkeen

hänelle on etsitty ensin ratkaisua synnyinmaan sisällä. Vasta sen jälkeen voi kansainvälinen adoptio tulla kysymykseen. Kansainvälisen adoption kautta perheen Suomesta saava lapsi on adoptiohetkellä tyypillisesti leikkiikäinen, mutta myös kouluikäisiä lapsia adoptoidaan. Noin 40 % Suomeen kansainvälisesti adoptoitavista lapsista on yli 3-vuotiaita.

Perheen sisäisestä adoptiosta puhutaan silloin kun henkilö adoptoi aviopuolisonsa juridisen lapsen. Nämä ovat yleisiä etenkin sateenkaariperheissä ja joskus myös uusperhetilanteissa. Sisäisiä adoptioita tehdään Suomessa vuosittain noin 150, joista valtaosa rekisteröidyissä parisuhteissa. Sisäiseen adoptioon ei liity vastaavia haasteita kuin vieraslapsiadoptioon, sillä lapsi on useimmiten nais-sä tilanteissa elänyt samassa perheessä syntymästään asti tai hyvin pienestä pitäen.

PERHEYTYMISELLE TARVITAAN AIKAA

Lapsen biologisesta iästä riippumatta adoptioperhe tarvitsee riittävästi aikaa ja tukea lapsen emotionaaliseen kiinnittämiseen uuteen perheeseen. Adoptiovanhempien tärkein tehtävä on mahdollistaa turvallisen kiintymyssuhteen muodostuminen. Se voi kestää vuosia.

Kansainvälisessä adoptiossa lapsen kotiintulon alkuvaiheessa on huomioitava myös lukuisia fyysiseen terveyteen ja lapsen hyvinvointiin liittyviä seikkoja. Adoptioperheet ry on julkaissut neuvolahenkilökuntaa varten oppaan Adoptiolapsi neuvolassa ja kouluterveydenhuollossa.

Perheen merkitys

Suurella osalla adoptiovanhemmista on taustalla biologista lapsettomuutta ja pitkällisiä lapsettomuushoitoja. Koska adoptiolapsen odotusajatkin ovat pitkiä, on lapsen saamisen toive saattanut täytyä vasta kymmenen tai jopa kahdenkymmenen vuoden kuluttua lapsitoiveen heräämisestä. Sen vuoksi perheellä on yleensä adoptiovanhemmille erittäin suuri merkitys. Lapselle adoptio on tuonut uuden mahdollisuuden perhe-elämään ja siten muuttanut koko hänen elämänsä suunnan.

Perinteisten perhejuhlien lisäksi monissa adoptioperheissä vietetään adoption mukanaan tuomia merkkipäiviä, kuten kotiintulon vuosipäivää tai synnyinmaan tärkeintä juhlapäivää.

Perheidentiteetti

Vaikka lapsettomuustausta onkin adoptioperheissä yleinen, osassa adoptioperheistä on myös perheeseen syntyneitä lapsia. Adoptioperhe saattaa olla samalla myös esimerkiksi uusperhe, kahden kulttuurin perhe tai sijaisperhe. Myös yksin voi adoptoida, mutta avoliitossa ei.

Adoptoitu lapsi on adoptiovanhemmilleen aivan yhtä

oma kuin perheeseen syntynyt lapsi. Suurimmat haasteet perheen identiteetille tulevat usein kodin ulkopuolelta, sillä adoptio koetaan yhteiskunnassamme toissijaiseksi perheenperustamistavaksi. Tämä näkyy myös adoptio-perheisiin kohdistuvina epäkohtina perhe-etuuksissa.

Etenkin ulkonäöltään toisista perheenjäsenistä poikkeava adoptoitu saa usein kuulla kysymyksiä ”oikeasta äidistä ja isästä”. Myös adoptoidun lapsen sisarukset joutuvat toisinaan puolustamaan sisarussuhdettaan tai perhemuotoaan aitona ja oikeana.

RASISMI JA KAKSIKULTTUURISUUS

Ulkonäöltään maamme enemmistöä poikkeavat lapset kohtaavat arjessaan rasismia. Myös Venäjältä adoptoidut lapset voivat joutua rasismin kohteeksi, vaikka he eivät ulkonäöllisesti poikkeakaan adoptiovanhemmistaan. Adoptoidun kohtaamasta rasismista kannattaa lukea tarkemmin Adoptioperheet ry:n julkaisusta Adoptoidun kokema rasismi – Opas vanhemmille (saatavilla myös verkkoversiona).

Myös synnyinmaihin liittyvät stereotypiat voivat luoda haasteita adoptioperheen arkeen. Päiväkodin liikunta-päivässä aikuiset voivat odottaa, että kenialaistustainen lapsi voittaa juoksukilpailun, tai joulujuhlaesityksen roolit jaetaan lasten ulkonäön mukaan: enkelillä on oltava pitkät vaaleat hiukset.

Adoptioperheiden vertaistapaamiset, kuten vuosittaiset maatapaamiset, kulttuuriryhmät ja nuorten tai lasten tapaamiset, vahvistavat perheidentiteettiä ja tarjoavat kokemuksia yhteisöllisyydestä.

Kohtaaminen

Yleisesti ottaen adoptiovanhemmat ovat hyvin sitoutuneita vanhemmuuteensa, mikä helpottaa yhteistyötä heidän kanssaan. He ovat myös tottuneita asioimaan eri viranomaisten ja ammattilaistahojen kanssa.

Adoptioperheen kohtaamisessa on hyvä ottaa huomioon seuraavat seikat:

Adoptiolapsen kehitystä ei voi eikä tule verrata ikätovereihin. Kehitykselle tyypillistä on palapelimäisyys: joissain asioissa adoptiolapsi voi olla huomattavasti ikätasoaan edellä ja joissain jopa useita vuosia jäljessä. Lasta on esimerkiksi saatettu syöttää lastenkodissa liukuhinamaisesti liian nopeasti, mistä johtuen syömiseen voi liittyä ongelmia vielä vuosienkin päästä. Lapsi on voinut viettää kaiken aikansa lastenkodin pinnasängyssä, jolloin motorinen kehitys on viivästynyt. Päivähoidon parissa työskentelevien kannattaa tutustua Adoptioperheet ry:n verkossa julkaistuun Adoptiolapsi päivähoitossa -oppaaseen.

Adoptoidun taustasta ei läheskään aina ole mitään tietoa. Adoptiovanhemmat eivät useinkaan pysty kertomaan esimerkiksi neuvolassa mahdollisista perinnöllisistä sairauksista, raskausajasta, biologisen äidin pähteiden käytöstä tai synnytyksestä. Sama tiedon puute nousee esiin uudelleen, kun adoptoitu lapsi aikuistuu ja perustaa oman perheen.

Kiintymystrauma on läsnä monen adoptiovanhemman arjessa. Joskus perheytyminen adoptiovanhemmassa sujuu helposti ja nopeasti. On kuitenkin myös mahdollista, että lapsi tuo perheeseen mukanaan turvattoman kiintymyssuhdemallin, joka sekoittaa perheen ihmissuhteet. Tällöin lapsen käyttäytymismalleihin saattaa kuulua esimerkiksi tapahtumien ja ihmisten kontrollointi, ylivalppaus, ailahteleva tunne-elämä ja ennakointivaikeudet. Lapsen on vaikea kääntyä adoptiovanhempansa puoleen saadakseen turvaa. Hän on oppinut kehittämään keinoja, joiden avulla voi kokea selviytyvänsä itse tilanteissa, joita normaalisti ohjaa vanhempi. Perhearhi kiintymyssuhteissaan vaurioituneen lapsen kanssa on haastavaa, ennakoimattomia ja parisuhdetta kuormittavaa.

Niin sanottu reaktiivinen kiintymyssuhdehäiriö (RAD) on yleinen varsinkin niillä lapsilla, jotka ovat kokeneet varhaisessa vuorovaikutusympäristössään vakavia hoivan puutoksia.

Häiriön estyneessä muodossa lapsi vetäytyy kontakteista, kun taas estottomassa muodossa lapsi suhtautuu valikoimattoman sosiaalisesti tuntemattomiinkin ihmisiin eikä tee eroa vanhempiensa ja muiden aikuisten välillä. Poikkeuksellisen reippaalta ja sosiaaliselta vaikuttava lapsi saattaaakin oireilla kiintymyssuhdehäiriöstä. Suomalaisen FinAdo-tutkimuksen kiintymyssuhdehäiriöön liittyviä tuloksia kuvaa Hanna Raaska osiossa kirjassa Lapsi uusissa oloissa – Tietoa sijaishuollosta ja adoptiosta.

Adoptiovanhemmat eivät yleensä ”hössötä” turhaan lapsensa puolesta. Hylkäämiskokemustensa vuoksi adoptiolapsi on usein herkkä pienillekin rutiinin muutoksille. Esimerkiksi koulussa adoptiolapsen turvallisuuden tunteen saattaa rikkoa pelkkä naulakon paikan vaihto tai opettajan sairastuminen.

Adoptiovanhempi voi myös kulkea kasvatuksessaan omaa polkuaan. Lasta aikaisin reipastamaan pyrkivä yksin pärjäämisen kulttuuri ei sovi adoptiolapselle. Adoptiovanhemman ylisuojelulta vaikuttava toiminta on yleensä kiintymyssuhteen ja turvallisuuden rakentamista, ei turhaa hössötystä. Poikkeavalta vaikuttavalta toiminnalle on todennäköisesti järkevä peruste. Kysy siitä.

Adoptiotaustalla ei pidä leimata lasta. Adoptoidun lapsen kehityksestä, oppimisesta tai lahjakkuuksista ei tule luoda ennako-odotuksia hänen taustansa tai kokeuksiensa pohjalta. Vaikka noin kolmanneksella ulko-

mailta Suomeen adoptoiduista 9–15 -vuotiaista lapsista on todettu oppimisvaikeuksia, on adoptoitujen joukossa myös paljon erinomaisia oppimistuloksia saavuttavia lapsia. Lapsen puutteelliset sosiaaliset taidot tai perusturvan puute voivat häiritä kokonaiskuvan hahmottamista: kognitiiviset taidot saattavat peittyä tunne-elämän oireiden alle, jolloin riskinä on alisuoriutuminen kykyihin nähden.

Tukea matalalla kynnyksellä

Adoptiovanhemman ammatillisessa kohtaamisessa tarvitaan sensitiivisyyttä ja vanhempien kuuntelemista. Adoptiovanhemmat ovat kulkeneet tarkan seulan lävitse lapsen saadakseen ja moni kokee, että heidän ”kuuluisi pärjätä”. Jos apua haetaan, on koko perheen hyvinvoinnin kannalta tärkeää, että avunpyyntö otetaan vastaan vakavasti.

Haastavissa kohtaamisissa on hyvä muistaa, että traumatisoituneen lapsen vanhemmuus voi altistaa myös hoivaajan traumatisoitumiselle. Jokainen kohtaaminen uuden ammattilaisen kanssa edellyttää adoptiovanhemmalta taustoitusta, joka vie voimavaroja. Palvelujärjestelmämme pirstaleisuus ja byrokratia voivat pahimmillaan hidastaa tai jopa estää perheytymistä adoptiovanhemmassa, jossa vanhempien koko kapasiteetti tulisi käyttää kiintymyssuhdekatkoksia kokeneen lapsensa eheyttämiseen. Onkin erittäin toivottavaa, että ammattilaiset tarjoavat rohkeasti jo varhaisen tuen keinoja adoptiovanhemmille huomioiden adoption erityiskysymykset.

Adoptiovanhemman kohtaamisessa huomioitavaa:

- Perhearjessa korostuu turvallisuuden tunteen luominen lapselle.
- Adoptiolapsen kehitystä ei voi eikä tule verrata ikätovereihin.
- Adoptoidun varhaisvaiheiden tiedoissa on usein aukkoja.
- Kiintymystrauma on läsnä monen adoptiovanhemman arjessa ainakin aluksi.
- Adoptiotaustalla ei pidä leimata tai stereotypoida lasta.

Adoptioerheet

LÄHTEET

- Adoptiolaki. Luettavissa
<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2012/20120022>
- Adoptioerheet ry: Adoptiolapsi neuvolassa ja kouluterveydenhuollossa.
- Adoptioerheet ry: Adoptiolapsi päivähoitossa [verkkojulkaisu]. Luettavissa http://www.adoptioerheet.fi/sites/default/files/liitetiedostot/adoptiolapsi_paivahoidossa_2013.pdf
- Adoptioerheet ry: Adoptoidun kokema rasismi – Opas vanhemmille [verkkojulkaisu]. Luettavissa http://www.adoptioerheet.fi/sites/default/files/tuotteet/adoptoidun_kokema_rasismi_1-2015.pdf
- Adoptioerheet ry: Adoptoitu lapsi ja nuori koulussa [verkkojulkaisu]. Luettavissa <http://adoptioerheet.fi/koulu>
- Adoptioerheet ry: Kiintymyssuhde [verkkojulkaisu]. Luettavissa http://www.adoptioerheet.fi/sites/default/files/liitetiedostot/kiintymyssuhteet_rad.pdf
- Hughes, Daniel A. 2011. Kiintymyskeskeinen vanhemmuus. Toimivuutta kasvatukseen. Tampere: PT-Kustannus.
- Raaska, H., Lapinleimu, H., Sinkkonen, J., Salmivalli, C., Matomäki, J., Mäkipää, S., Elovainio M. (2012b). Experiences of School Bullying Among Internationally Adopted Children: Results from the Finnish Adoption (FINADO) Study. *Child Psychiatry & Human Development*, 43(4), 592-611.
- Sinkkonen, J. & Tervonen-Arnkil, K. (toim.) 2015. Lapsi uusissa oloissa. Tietoa sijaishuollosta ja adoptiosta. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Adoptiot [verkkojulkaisu]. ISSN=1797-7363. 2014, Liitekuvio 1. Adoptiot syntymämaan mukaan 2014 . Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 14.7.2015].
Saantitapa: http://www.stat.fi/til/adopt/2014/adopt_2014_2015-06-17_kuv_001_fi.html
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Adoptiot [verkkojulkaisu]. ISSN=1797-7363. 2014. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 14.7.2015]. Saantitapa: http://www.stat.fi/til/adopt/2014/adopt_2014_2015-06-17_tie_001_fi.html
- THL: Avoimen adoption merkitys lastensuojelussa [verkkojulkaisu]. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/avoimen-adoption-merkitys-lastensuojelussa>

LISÄTIETOA

- Adoptioerheet ry www.adoptioerheet.fi
- Adoptioerheet ry: Rinnakkain. Opas adoptioerheen läheiselle [verkkojulkaisu]. http://www.adoptioerheet.fi/sites/default/files/liitetiedostot/opus_adoptioerheen_laheiselle.pdf

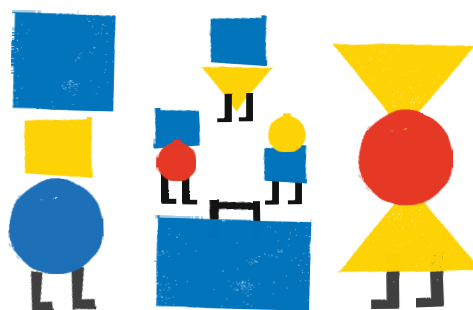
- Golding, Kim S. 2014. Hoitava kiintymys – terapeutin vanhemmuus. Turvattomuutta ja traumoja kokeneiden lasten ja nuorten kasvun tukeminen. Käsikirja kasvattajille ja ammattilaisille. PT-Kustannus.
- Helsingin kaupungin sosiaalivirasto www.hel.fi/adoptio
- Interpedia ry www.interpedia.fi
- Mäkipää, Sanna, 2015. Asiakkaana adoptoitu. *Terveystiedotaja-lehti* 6/2015.
- Pelastakaa Lapset ry www.pelastakaaalapset.fi
- Timonen, Piritta (toim.) 2013. Adoptio – lapsen etu? Lastensuojelun Keskusliitto.
- Väestöliitto: Perheikkaa.fi -nettiliuennot (hakusana: adoptio) www.perheikkaa.fi
- Yhteiset lapsemme ry www.yhteisetlapsemme.fi

KUVAUKSIA ADOPTIOERHEIDEN ELÄMÄSTÄ

- Ahola, Suvi, 1999. Iljan äidiksi. WSOY.
- Karhumäki, Heli (toim.) 2005. Lapsi suoraan sydämeeni – kokemuksia adoptiosta. SLEY-kirjat.
- Kasanen, Tuula, 2006. Kenen lapsi? Otava.
- Korpiola, Lilly, 2014. Pitkä tie äidiksi. Tammi.
- Kurjonen, Reetta, 2008. Minä, adoptoitu. Minerva Kustannus Oy.
- Luostarinen, Kiti, 2008. Palnan tyttäret. [dokumenttielokuva]. Suomen elokuvakontakti.
- Miró, Asha, 2006. Gangesin tytär. Erään adoption tarina. Like Kustannus.
- Mylläri, Anu, 2006. Adoptoitu. Otava.
- Peltomaa, Marianne, 2002. Oikea perhe. Schildts Kustannus Oy.
- Peltomaa, Marianne, 2000. Matka. Schildts Kustannus Oy.
- Peuranen, Anu-Riikka, 2015. Eemil - erään adoption tarina. Kustannus Aarni.
- Pihlajaniemi, Anna, 2011. Adoptiomatka. Tammi.

LASTENKIRJOJA ADOPTIOAIHEEN KÄSITTELYYN ESIM. PÄIVÄKODISSA

- Goyeryd, Ingvar & Eriksson, Leif E. 2003. Sarika, tyttö Intiasta. Pieni Karhu.
- Karjalainen, M., Nynäs, P., Tuunanen, V. & Talvitie, V. 2005. Auringon lapset. Adoptiolapsemme Kolumbiasta, Etiopiasta ja Thaimaasta. Lasten Keskus.
- Kaskinen, Anna-Mari & Kuittinen, Katja, 2007. Luumunkukka ja Lohikäärme. Kirjapaja.
- Virtanen, Leena & Savolainen, Sanna, 2004. Pikku Xing. Tammi.
- Virtanen, Leena & Savolainen, Sanna, 2006. Xing ja superkaverit. Tammi.
- Virtanen, Leena & Savolainen, Sanna, 2010. Xing ja sukulaiset. Tammi.

Kahden kulttuurin perheet

Tuuli Shinyella, Hanna Kinnunen ja Tanja del Angel

LISÄTIETOA

Lisätietoa niin Duon toiminnasta kuin kahden kulttuurin perheistäkin löytyy Duon nettisivuilta (www.duoduo.fi).

Vuoden 2013 lopussa Suomessa asui lähes 70 000 sellaista kahden kulttuurin perhettä, joissa toinen puolisoista oli syntynyt Suomessa ja toinen ulkomailla. Lisäksi Suomessa asui lähes 8000 sellaista kahden kulttuurin perhettä, jossa molemmat puoliset ovat syntyneet ulkomailla, mutta keskenään eri maissa. Noin puolet kahden kulttuurin perheistä on lapsiperheitä. Kahden kulttuurin perheiden määrä Suomessa on kolminkertaistunut kahdessa vuosikymmenessä ja he ovat lukumäärältään merkittävä sekä pysyvä osa suomalaista yhteiskuntaa. Kaksikulttuurisissa perheissä elää arviolta yli 300 000 ihmistä, mikä on verrattavissa esimerkiksi ruotsinkielisen väestön määrään Suomessa.

Mikä on kahden kulttuurin perhe?

Saman perheen eri perheenjäsenten kulttuuritaustan ja syntyperän monimuotoisuutta kuvaamaan käytetään tutkimuksissa ja arkikielessä monia erilaisia termejä – usein käytettyjä ovat esimerkiksi monikulttuurinen perhe, kansainvälinen avioliitto, ylijäräinen perhe, monikansallinen pari tai seka-avioliitto. Viime vuosina termit kahden kulttuurin perhe ja kaksikulttuurinen perhe ovat kuitenkin yleistyneet. Termillä kaksikulttuurinen halutaan korostaa kulttuurien kohtaamista perheessä ja parisuhteessa. Kahden kulttuurin perheen puoliset ovat kasvaneet erilaisissa yhteiskunnallisissa ja kulttuurisissa olosuhteissa ja ainakin toisella puolisoista on kokemusta maahanmuutosta. Asuinmaahan ja maahanmuuttoprosessiin liittyvät kysymykset yhdistävätkin tavalla tai toisella kaikkia kahden kulttuurin perheitä. Lisäksi kahden kulttuurin perheissä puhutaan useimmiten kahta tai useampaa eri kieltä.

Kaksikulttuurista perhettä on mahdotonta määritellä yksiselitteisesti, eikä se ammattilaisten käytännön työn kannalta ole tarpeellista. Esimerkiksi suomalaisella naisella ja turkkilaisella miehellä saattaa molemmilla olla Suomen kansalaisuus, mutta heidän perheessään voi silti yhdistyä kaksi kieltä, uskontoa ja kulttuuria. Toisaalta puolisoitten eri syntymämaat tai erilainen etninen tausta eivät välttämättä tarkoita sitä, että parilla olisi kulttuurieroja. Esimerkiksi Etiopiassa syntynyt, mutta Yhdysvalloissa opiskellut nainen ja hänen yhdysvaltalaisessa yliopistossa tapaamansa suomalainen puoliso saattavat molemmat kokea kuuluvansa samaan kosmopoliittiin englanninkieliseen kulttuuriin yhteisen

kokemuspohjan ja arvojen kautta. Kahden kulttuurin perheitä onkin hyvin monenlaisia, ja keskeiset kaksikulttuurisuuden piirteet vaihtelevat riippuen perheestä ja elämäntilanteesta.

Perheissä yhdistyy usein moninainen sekoitus eri kulttuureja, kieliä ja identiteettejä. Niinpä esimerkiksi Iso-Britanniasta kotoisin olevan intialaistaustaisen miehen ja suomalaisen saamelaisen naisen perheessä voi sulassa sovussa olla neljä kieltä, kaksi uskontoa ja erilaisia tapoja ja perinteitä. Erilaiset kulttuurit eivät automaattisesti synnytä ongelmia parisuhteessa vaan kahden kulttuurin parit kokevat kulttuurierot ennen kaikkea rikkautena. Suomessa elää myös kasvava joukko nuoria aikuisia toisen sukupolven maahanmuuttajia (eli Suomessa syntyneitä maahanmuuttajavanhempien aikuisia lapsia) sekä itse kahden kulttuurin perheissä kasvaneita aikuisia. Kahden kulttuurin suomalaisten ja toisen polven maahanmuuttajien kohdalla on varmasti paljon eroja siinä, kokevatko he omat parisuhteensa ja perheensä yksi- kaksi- vai monikulttuurisiksi.

Perheytyminen yli rajojen

Ihmisten ylijäräinen liikkuvuus töiden, opiskelun ja matkailun takia on arkipäivää, ja sen myötä myös kaksikulttuuriset liitot ovat yleistyneet. Valtaosa sekä suomalaisten miesten että suomalaisten naisten puolisoista on kotoisin Euroopasta (noin 70 %), mutta suomalaisten miesten liitot aasialaistaustaisten naisten kanssa ovat lisääntyneet nopeasti viimeisten viidentoista vuoden aikana.

Kahden kulttuurin pari voi tavata ulkomaalaistaustaisen puolison kotimaassa, Suomessa tai jossakin kolmannessa maassa. Yleisiä tutustumisväyliä ovat opinnot ja työskentely ulkomailla tai Suomessa sekä lomamatkat. Kun pari päättää alkaa rakentaa yhteistä elämää, on aina edessä myös yhteisen asuinmaan valitseminen. Asuinmaan valinnassa on huomioitava lukuisia eri seikkoja, ja toinen puoliso joutuu valinnan seurauksena usein aloittamaan alusta uudessa maassa, kun sukulaiset, ystävät, työ, harrastukset, asunto jne. jäävät toiseen maahan. Päätöksellä saattaa olla myös parisuhdetta kuormittavia vaikutuksia esimerkiksi erilaisten paineiden sekä syyllistämisen ja syyllisyyden tunteiden muodossa, etenkin jos sopeutuminen uuteen kotimaahan osoittautuu hankalaksi.

Valtaosa kahden kulttuurin pareista seurustelee suomalaispariskuntien tapaan pitkään ennen avioitumista. Aina tämä ei ole kuitenkaan mahdollista ja etäsuhte rasittaa niin parisuhdetta kuin kukkaroakin. Pitkä seurustelu-aika ei ole myöskään aina toivottava esimerkiksi uskonnollisten tai kulttuurillisten seikkojen takia. Näistä syistä joutuessa avo- tai avioliitto solmitaan joskus hyvinkin nopeasti. Lyhytkään seurustelu-aika ei tutkimuksen (Lainiala & Säävälä 2012) mukaan automaattisesti johda ongelmiin, mutta samaan aikaan tapahtuvat isot elämänmuutokset, myös ne myönteiset, voivat kuormittaa puolisoita ja sitä

kautta myös parisuhdetta.

Kaksikulttuurisen parisuhteen leimallisimpia elementtejä on se, että ainakin toinen puolisoista on maahanmuuttaja. Maahanmuutto on elämänmittainen prosessi, joka vaikuttaa koko perheeseen. Kaksikulttuurisessa parisuhteessa maahanmuuton ja parisuhteen prosessit menevätkin usein päällekkäin ja saattavat rasittaa parisuhdetta normaalia enemmän. Maahanmuuttoon ja sopeutumiseen liittyvät ongelmat saatetaan virheellisesti tulkita parisuhteen ongelmiksi, vaikka kyse on normaalista kotoutumisprosessiin liittyvästä vaiheesta. Perheet kokevat suuria muutoksia ja stressiä varsinkin, jos parisuhteen solmiminen ja yhteen muutto, perheellistyminen ja maahanmuutto osuvat kaikki ajallisesti yhteen. Suomalaisella puolisoilla on tärkeä rooli ulkomaalaisen puolison emotionaalisenä tukena ja hän voi edesauttaa puolison kotoutumista. Suomeen sopeutumisen ja sitä kautta myös tyytyväisen parisuhteen kannalta on kuitenkin tärkeää, että maahan muuttanut puoliso oppii suomea, pystyy rakentamaan oman sosiaalisen verkoston ja löytämään mielekästä tekemistä työn tai opiskelun kautta.

Haasteista huolimatta tuore tutkimus (Sjöblom-Im-mala 2015) osoittaa, että kahden kulttuurin perheet ovat tyytyväisiä elämäänsä Suomessa ja että he arvostavat erityisesti Suomen turvallisuutta, luontoa ja koulutusjärjestelmää. Tyytymättömyyttä aiheuttavat puolestaan korkea hintataso ja työsaannin vaikeudet. Monille pareille on myös tärkeää pitää kiinni mahdollisuudesta muuttaa vielä jonakin päivänä puolison kotimaahan tai ainakin vierailu siellä säännöllisesti.

Perheen merkitys kulttuurien välissä

Kulttuurien kanssakäymisen myötä pariskunnalle syntyy niin kutsuttu kolmas kulttuuri. Pariskunta poimii elementtejä molemmista kulttuureista ja rakentaa niistä oman toimintatavan eli kolmannen kulttuurin. Sen rakennusaineita ovat esimerkiksi arvot, ruoka- ja tapakulttuuri, perinteet, suhtautuminen sukupuolirooleihin sekä sukulaisiin, lomat ja juhlapäivät. Kulttuurierot tulevat usein pareille näkyviksi viimeistään vanhemmuuden myötä, ja erilaisten isyyden ja äitiyden mallien ymmärtäminen ja yhteensovittaminen vaatii kahden kulttuurin parilta tavallista enemmän neuvottelua. Parhaimmillaan kolmas kulttuuri yhdistää molempien kulttuurien hyvät puolet ja synnyttää uusia tapoja, antaen perheille vapauden toimia juuri heille sopivimmalla tavalla.

Perhe on hyvin kulttuurisidonnainen käsite, ja kaksikulttuurisissa perheissä voi yhdistyä erilaisia perhekäsityksiä. Suomalaisen ydinperhekeskeisen ajattelun sijaan suuri osa kahden kulttuurin perheistä saa vaikutteita myös muiden kulttuurien perhekäsityksistä. Kaksikulttuuristen perheiden kohdalla ainakin toisen puolen su-

kulaiset asuvat lähes aina jossakin toisessa maassa, joten perheillä saattaa olla vain vähän arjen tukiverkostoja kuten lastenhoitoapua. Toisaalta kaksikulttuuriset perheet elävät ylijärjaisessä todellisuudessa, jossa perhesuhteita muualla asuviin perheenjäseniin ja sukulaisiin pidetään usein aktiivisesti yllä internetin, puhelimen ja toistuvien vierailujen avulla. Kahden kulttuurin perheiden arkeen vaikuttavat myös ylijärjaisistä perhesiteistä johtuvat tekijät, kuten esimerkiksi huolen ja vastuun kantaminen ikääntyvistä vanhemmista tai sukulaisten ja läheisten kaipuu.

Tilastollisesti ulkomailla syntyneen ja Suomessa syntyneen välinen avioliitto päättyy eroon useammin kuin kahden suomalaissyntyisen liitto. Kahden kulttuurin pariin eroriskiä – aivan kuten muidenkin pariin – lisäävät muun muassa suuri ikäero puolisoitten välillä, tuloerot, elämän kokonaisvaltainen kuormittavuus ja kasautuneet ongelmat sekä aikaisemmat avioliitot. Vain pieni osa kahden kulttuurin eroista selittyy puhtaasti ”kulttuurieroilla”, vaikka niitä joskus helpoina syntipukkeina pidetäänkin.

Eroperheissä, joissa molemmat vanhemmat ovat läsnä lasten elämässä, arki on yhtä kaksikulttuurista kuin ennen eroa. Myös kaksikulttuurisesta parisuhteesta eronneet yksinhuoltajat voivat kokea perheensä edelleen olevan kaksikulttuurinen lasten taustan perusteella. Ero- ja yksinhuoltajaperheet tarvitsevat usein erityistä tukea, mikäli he haluavat ylläpitää lasten kaksi- tai monikielisyttä sekä suhdetta molempien vanhempien kulttuuriin ja muualla asuviin sukulaisiin myös eron jälkeen.

Kaksikulttuurinen identiteetti Suomessa

Kaksikulttuuriset perheet muodostuvat hyvin kirjavasta joukosta erilaisia yksilöitä ja taustoja. Välttämättä ei ole olemassa yhtä yhteistä kaksikulttuurisen perheen identiteettiä, vaan kokemukset vaihtelevat riippuen siitä, miltä maantieteelliseltä ja kulttuuriselta alueelta perheenjäsenet tulevat. Merkitystä on myös esimerkiksi perheenjäsenien etnisellä, sosioekonomisella- ja koulutustaustalla sekä puolisoitten aikaisemmillä kokemuksilla. Yhdistävänä tekijänä on kuitenkin se, että kahden kulttuurin perheet eivät koe olevansa vain maahanmuuttajaperheitä tai valtaväestön perheitä, vaan jotakin muuta.

Kaksikulttuurisissa perheissä puhutaan useimmiten kahta tai useampaa eri kieltä. Myös perheen kielivalinnat toimivat identiteetin rakennusaineena. Perheissä saatetaan käyttää yhteisenä kielenä jommankumman puolison äidinkieltä, jotakin muuta yhteistä kieltä tai useampaa kieltä tilanteesta ja puhujasta riippuen. Monille perheille on lisäksi tärkeää kasvattaa lapsensa kaksi- tai monikieliseksi. Esimerkiksi päiväkodissa ja koulussa on tärkeää, että lapselle annetaan mahdollisuuksia olla ylpeä toisesta äidinkielestään ja kulttuuristaan ja että niistä ollaan

kiinnostuneita. Myös vanhempia tulee tukea ja kannustaa käyttämään kotona omia äidinkieliään ja siirtämään lapsille kummankin vanhemman kulttuuriperintöä. Suomessa lapsella on mahdollisuus saada myös toisen kotikielen opetusta koulussa, mistä kaikki vanhemmat eivät ole välttämättä tietoisia.

Maahanmuuttoon liittyvä negatiivinen asenneilmapiiri sekä eri kansallisuusryhmiin kohdistuvat stereotyyppiset ja rasistiset ennakkoluulot sekä syrjintä kuormittavat joidenkin kaksikulttuuristen perheiden arkea. Negatiiviset ja rasistiset asenteet voivat kohdistua ulkomaalaiseen puolisoon, parin yhteisiin lapsiin tai kaksikulttuurisiin suhteisiin ylipäätään, ja koskettavat siten kipeästi koko perhettä, myös valtaväestöön kuuluvaa puolisoa. Tutkimuksen (Lainiala & Säävälä 2012) mukaan kielteistä kohtelua ja torjuntaa eivät maininneet kohdanneensa vain ihonväritään selvästi vaaleista suomalaisista poikkeavat vaan myös eurooppalaistaustaiset. Hieman yllättäen ennakkoluuloihin törmää useammin kaupungeissa kuin maalla tai taajamissa.

Kahden kulttuurin perheessä kasvava lapsi saa identiteettinsä rakennusaineiksi molempien vanhempiensa kulttuuritaustat, mutta jokaisessa lapsessa on myös paljon jotain täysin omaa. Vaikka monikulttuurisuus on tullut osaksi suomalaisten arkea, suomalaisuuden määritelmä on ihmisten mielissä edelleen hyvin kapea. Erityisesti ulkonäöltään valtaväestöstä poikkeavat kahden kulttuurin suomalaiset kokevat usein, että heidän suomalaista identiteettiään ei hyväksytä ja heidät suljetaan suomalaisuuden ulkopuolelle. Niinpä myös jotkut kahden kulttuurin suomalaiset saattavat identifioitua kotimaassaan ”ulkomaalaisiksi”. Kokemus rajat ylittävästä maailmankansalaisuudesta on monille kahden kulttuurin perheille luontevampaa kuin tiukasti lokeroituiden kansalliset identiteetit.

Kaksikulttuurisen perheen kohtaaminen

Kohdatessaan kahden kulttuurin perheen ammattilainen on hyvä olla tietoinen näihin perheisiin liittyvistä erityispiirteistä, jotta hän osaa tarpeen mukaan niitä tunnistaa, ja perheet saavat tarvitsemaansa tukea. Erityispiirteiden perusteella ei pidä kuitenkaan olettaa, että perheellä olisi automaattisesti näihin tekijöihin liittyviä haasteita tai ongelmia. Kaikkea ei myöskään voi selittää kulttuurilla vaan monesti vastaukset löytyvät aivan samoista asioista kuin muillakin perheillä. Kahden kulttuurin perheitä kohtaavat ammattilaiset voivat omilla toimintatavoillaan tukea pareja kolmannen kulttuurin luomisessa. Parhaat edellytykset tähän on silloin, kun ammattilainen ei takerru liiaksi eri kulttuurien välisiin eroihin tai oleta niiden automaattisesti vaikuttavan perheen arkeen. Kahden kulttuurin parille kysymyksen esittäminen muodossa: ”Kuinka teidän perheessä nämä asiat tehdään?” on esi-

merkiksi parempi kuin kysyä: ”Kuinka sinun (puolison) kulttuurissa toimitaan?”

Kahden kulttuurin perheet eivät ole täysin kantasuomalaisia, mutta eivät usein myöskään täysin maahanmuuttajia. Suomalaisen puolisona maahan muuttaneella on lähtökohtaisesti paremmat edellytykset sopeutua Suomeen eikä heillä välttämättä ole suuria kotoutumiseen liittyviä haasteita. Suomalainen puoliso ei kuitenkaan automaattisesti takaa ulkomailta muuttaneen puolison kotoutumista, sillä kotoutumisen tukemiseen vaadittavissa tietotaidoissa, resursseissa ja voimavaroissa voi olla suuria eroja suomalaisten puolisoitten välillä.

Kaksikulttuurisen perheen kohtaamisessa tärkeää on ammattilaisen kulttuurienvälinen osaaminen. Se sekoitetaan usein virheellisesti tietoon maailman eri kulttuureista. Fred Dervinin ja Laura Keihään (2013) mukaan kulttuurienvälisessä osaamisessa on kuitenkin kyse kyvystä tunnistaa eri kulttuurien vaikutus ihmisten käyttäytymisessä ja välttää leimaamista ja stereotyyppioihin perustuvaa yleistämistä. Jos on esimerkiksi jo valmiiksi oletanut juuri tapaamansa henkilön tietynlaiseksi hänen etnisten piirteidensä, kansallisuutensa tai uskontonsa takia, on aito kohtaaminen mahdotonta. Keskeistä on myös tiedostaa ja tunnistaa oman kulttuuritaustan vaikutus omassa toiminnassa ja kyky hallita omaa käyttäytymistään, tunteitaan ja puheitaan kulttuurienvälisessä kohtaamisessa. Jokapäiväisissä tilanteissa on syytä muistaa, että olemme kaikki monimuotoisia ja muuttuvia, ja pyrkiä kohtaamaan uudet ihmiset yksilöinä. Emme voi koskaan etukäteen tietää mitä tai miten toinen ajattelee, joten on tärkeää oppia tarkkailemaan, kysymään ja kuuntelemaan.

Kaksikulttuurisen perheen kanssa työskentelyssä on tärkeää muistaa kohdata molemmat puoliset tasapuolisesti. Riskinä on, että ammattilainen esimerkiksi huo-

maamattaan suuntaa puheensa vain suomalaiselle puolisolle, jolloin maahanmuuttajapuoliso jää kohtaamisessa sivustaseuraajaksi. Lisäksi suuri osa kulttuurienvälisestä kommunikaatiosta tapahtuu ainakin jollekin osapuolelle vieraalla kielellä, mikä tuo kohtaamiselle omat haasteensa. Molempia puolisoita koskevien asioiden käsittelyssä on tärkeää käyttää kieltä, jota molemmat ymmärtävät riittävän hyvin. Jos tämä ei ole mahdollista, on tulkin käyttö toisinaan välttämätöntä. Vaikka suomalainen puoliso voi usein toimia tulkkina omalle puolisolleen, ei tätä voi kaikissa tilanteissa vaatia. Joskus voi olla tarpeen tulkkia käyttämällä varmistaa, että molemmat saavat tilanteesta tietoa tasapuolisesti ja pystyvät mahdollisimman hyvin ilmaisemaan oman näkökantansa ilman kielten synnyttämää eriarvoista lähtöasetelmaa. Toisaalta on hyvä myös muistaa, että voi olla loukkaavaa puhua lähtökohtaisesti jollekin suomen kielen sijaan englantia vain siksi, ettei tämä näytä suomalaiselta. Keskustelutilanteen alussa onkin hyvä neuvotella yhdessä siitä, mitä kieltä käytetään.

On hyvä kiinnittää huomiota myös tapaan, jolla puhuu kaksikulttuurisen perheen jäsenistä, esimerkiksi lapsesta. On tärkeää pohtia ja ottaa vastuu siitä, millä sanoilla ja tavoilla puhuu, sillä sanavalinnoilla on merkitystä. Hyväkin tarkoittavat kommentit voivat joskus loukata, jos ne muistuttavat erilaisuudesta ja ulkopuolisuudesta (”Sinulla on varmaan rytmi veressä”, ”Kyllä tänne Suomeen kaivataankin vähän väriä!”, ”Lapsesi temperamentti tulee varmaan isän kulttuurista!”). On tärkeä muistaa, että ihmisen etninen ja kulttuurinen tausta ei ole nollasummapeliä – lapsen kaksikulttuurinen tausta ei tee hänestä vain ”puoliksi” suomalaista, vaan tuo hänen suomalaisuutensa jotakin lisää. Kahden kulttuurin lapset eivät ole siis maahanmuuttajia tai maahanmuuttajataustaisia, vaan kahden kulttuurin suomalaisia.

Muistilista kahden kulttuurin perheen kohtaamiseen:

- Kahden kulttuurin perheen puoliset ovat syntyneet eri maissa
- Kolmas kulttuuri: parin oma toimintatapa, jossa on elementtejä molempien kulttuureista
- Kahden kulttuurin lapsi ei ole maahanmuuttaja tai maahanmuuttajataustainen
- Lapsen kaksikielisyyden ja identiteetin tukeminen on tärkeää: tarjota mahdollisuus olla ylpeä molemmista äidinkielistä ja kulttuureista
- Lapsi voi olla mahdollisuus saada toisen kotikielen opetusta koulussa
- Vältä kulttuureihin liittyviä oletuksia: ”Kuinka teidän perheessä tehdään”, ei ”Kuinka sinun (tai puolison) kulttuurissa toimitaan”
- Muista kohdata molemmat puoliset tasapuolisesti. Neuvottele perheen kanssa, mitä kieltä käytetään.

Kahden kulttuurin perheet

LÄHTEET

Internet

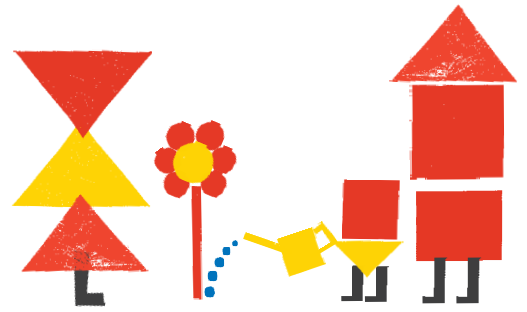
- Duo (2015): Kahden kulttuurin parit ja perheet Suomessa – tilastokatsaus 2013. [www.duoduo.fi/kirjasto/kahden-kulttuurin-parit-ja-perheet-suomessa-tilastokatsaus-2013]
- Duo (2013): Kaksikulttuurisen parisuhteen kolme prosessia [www.duoduo.fi/kirjasto/kaksikulttuurisen-parisuhteen-kolme-prosessia]
- Del Angel, Tanja (2015): Osaaminen kahden kulttuurin perheen kohtaamisessa. [www.duoduo.fi/kirjasto/osaaminen-kahden-kulttuurin-perheen-kohtaamisessa]
- Kinnunen, Hanna (2013): Kaksikulttuurinen perhe termien viidakossa. [www.duoduo.fi/kirjasto/kaksikulttuurinen-perhe-termien-viidakossa]
- Kinnunen, Hanna & Del Angel, Tanja (2014): Koulumaailma kahden kulttuurin lapsen identiteetin tukijana. [www.duoduo.fi/kirjasto/koulumaailma-kahden-kulttuurin-lapsen-identiteetin-tukijana]
- Säävälä, Minna (2014): Voiko eri kulttuureista olevien liitto onnistua? [http://www.vaestoliitto.fi/parisuhde/ajankohtaista/kolumni/?x217689=3075976]

KIRJALLISUUS

- Anglé, Jaana (2014): Maahanmuuttajan puolisona Suomessa. Narratiivinen tutkimus kestävästä monikulttuurisista avioliitoista. Väitöskirja, Lapin yliopisto, Kasvatustieteiden tiedekunta.
- Dervin, Fred & Keihäs, Laura (2013): Johdanto uuteen kulttuurienväliseen viestintään ja kasvatukseen, Kasvatusalan tutkimuksia 63. Helsinki: Suomen kasvatustieteellinen seura.
- Haikkola, Lotta (2012): Monipaikkainen nuoruus. Toinen sukupolvi, transnationaalisuus ja identiteetit. Väitöskirja, Helsingin yliopisto, sosiaalitieteiden laitos.
- Lainiala, Lassi & Säävälä, Minna (2012): Rakkautta, rikkautta ja ristiriitoja. Suomalaisten solmimat kaksikulttuuriset avioliitot. Perhebarometri 2012, Väestöntutkimuslaitos – Katsauksia E46/2012.
- Sjöblom-Immala, Heli (2015): Puolisona maahanmuuttaja. Kunnallisalan kehittämissäätiön Tutkimusjulkaisu-sarjan julkaisu nro 85.

TILASTOT

- Tilastokeskus (2014a): Suomessa syntyneiden miesten ulkomailla syntyneiden puolisoitten syntymämaat 2002–2013
- Tilastokeskus (2014b): Suomessa syntyneiden naisten ulkomailla syntyneiden puolisoitten syntymämaat 2002–2013
[http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__vrm__perh/?tablelist=true]

Lapsikuolemaperheet

*Anna Liisa Aho, TtT, dosentti, Tampereen yliopisto, Terveystieteiden yksikkö
KÄPY-Lapsikuolemaperheet ry hallitus*

Perhe ja perheytyminen

Lapsikuolemaperhe on perhe, josta yksi tai useampi lapsi on kuollut. Lapsikuolemaperheistä puhutaan aina silloin kun lapsi kuolee ennen vanhempiaan, mistä tahansa perhemuodoista tai -muodostelmista ja minkä tahansa kuolin-syyn vuoksi. Lapsikuolemaperheet ovat enimmäkseen ydinperheitä, mutta lapsi kuolee myös muista perhemuodoista ja -muodostelmista. Lapsi voi kuolla ennen syntymäänsä tai hän voi olla iältään jo aikuinen. Lapsen kuolinsyynä voivat olla enneaikaisuus, synnynnäiset epämuodostumat, itsemurha tai vaikka henkirikoksen uhriksi joutuminen. Lapsikuolemaperheiden erilaiset taustat asettavat erityispiirteitä lapsikuolemaperheille. Tapahtuipa lapsen kuolema miten tahansa se on vanhemmille ja koko perheelle yksi elämän suurimmista stressitekijöistä.

Vaikka lasten kuolemat ovat länsimaissa melko harvinaisia ja Suomessa lapsikuolleisuus on maailman alhaisimmalla tasolla, se koskettaa satoja perheitä ja muita perheenjäseniä vuosittain. Vuonna 2013 Suomessa kuoli 270 alle 20-vuotiasta lasta, joista yli kolmasosa (37 %) oli alle vuoden ikäisiä. Ensimmäisen elinvuoden aikana kuolleista lapsista noin puolet menehtyi jo ensimmäisen elinviikon aikana. Samana vuonna kuolleena syntyi 147 lasta ja iältään 15–19 -vuotiaita nuoria kuoli 94. Yleisimmät alle yksivuotiaiden kuolemansyyt olivat perinataalisyyt ja synnynnäiset epämuodostumat, 1–14 vuoden iässä kuolleiden lasten tyypillisimmät kuolinsyyt olivat syöpä ja tapaturmat ja 15–19 vuoden iässä kuolleilla nuorilla tapaturmat, väkivalta ja itsemurhat (Tilastokeskus 2015).

Lapsen kuolema saattaa tapahtua lasta odottavassa perheessä, perheessä, jossa on leikki-ikäisiä lapsia, murrosikäisen perheessä tai vaikkapa perheessä, jossa jo eletään siirtymäkautta lasten kotoa muuton vuoksi.

Esikoistaan odottaneet vanhemmat kamppailevat vanhemmuuden roolin kanssa lapsen kuoleman jälkeen, erityisesti kohtukuoleman tapahtuessa. Vanhemmat pohtivat, ovatko he äitejä tai isiä huolimatta siitä, että heidän lapsensa on kuollut. Nämä rooliristiriidat korostuvat erityisesti sosiaalisissa suhteissa, joissa kysytään lasten lukumäärää. Kuollut lapsi voi olla vanhempien yhteinen lapsi tai vain toisen osapuolen lapsi, sijaislapsi tai adoptiolapsi. Tällöin toinen vanhemmista voi kokea biologisen vanhemman surun ja toinen esimerkiksi

Luonnolliseen elämäntilanteeseen liitetään ikäjärjestyksen mukainen kuoleminen. Lapsen kuolema muuttaa tätä järjestystä.

uusperheen vanhemman surun.

Surun kokemiseen vaikuttaa keskeisesti emotionaalinen suhde kuolleeseen lapseen. Lasta surevaan jääneet perheenjäsenet saattavat arvottaa omaa ja toisten surua kiistelemällä surun oikeuksista. Uusperheissä kuollut lapsi saattaa olla myös ainut vanhempien yhteinen lapsi, jolla on ollut jo entuudestaan erityinen asema perheessä. Miehillä ja naisilla perheytyminen saattaa merkitä erilaisia prosesseja, ja usein isille lapsi konkretisoituu vasta syntymän jälkeen, vaikka henkinen prosessi lapsen odotukseen käynnistyy jo raskauden alussa. Keski-ikäillä lapsen kuoleman kokeneiden vanhempien perhe saattaa kokea suurimman muutoksen ja elämän tyhjyyden, erityisesti silloin kun kuollut lapsi oli perheen ainoa ja mahdollisuutta uuden lapsen saamiseen ei enää ole. Kaikkiaan lapsen kuolema vaikuttaa pitkäkestoisesti perheeseen ja perheytymiseen, myös mahdollisiin uusiin perheenjäseniin.

Perheen merkitys

Yleensä perhe ja sen jäsenet ovat tärkeitä ja merkittävä hyvinvoinnin lähde ihmisille. Perheenjäsenet muodostavat toisiinsa rakastavat ja huolta pitävät ihmissuhteet. Luonnolliseen elämäntilanteeseen liitetään ikäjärjestyksen mukainen kuoleminen; yleensä vanhemmat kuolevat ennen lapsiaan. Lapsen kuolema perheessä muuttaa tätä järjestystä ja sen mukana myös perheen merkitys ja toiminta muuttuu. Muutoksia tapahtuu niin perheen arkielämässä, perheenjäsenien keskinäisessä vuorovaikutuksessa, rooleissa kuin parisuhteessa.

Lapsen kuoleman myötä vanhemmuuteen, sisarusuhteeseen ja kuolleeseen lapseen kohdistetut toiveet, odotukset ja tulevaisuuden suunnitelmat kariutuvat. Esimerkiksi mahdollisuus tulla isovanhemmaksi saatetaan menettää. Yhteinen kokemus lapsen ja sisaruksen kuolemasta voi myös vahvistaa perheen yhteenkuuluvuuden tunnetta ja perheenjäsenien välisiä suhteita, ainakin väliaikaisesti. Perheestä ja mahdollisista muista lapsista huolimatta perheenjäsenet kokevat itsensä myös yksinäiseksi, masentuneiksi ja vihaisiksi sekä ikävöivät jatkuvasti kuollutta lastaan.

Perhe-elämään liittyy myös vahvasti perheenjäsenien huoli omasta ja läheisten hyvinvoinnista sekä kuolemanpelko lapsen kuoleman jälkeen. Lisäksi perhe-elämää kuvaa ilottomuus, elämänuskon heikkeneminen, elämänasenteen kielteisyyden lisääntyminen, elämänhalun vähentyminen, epätoivoisuuden lisääntyminen sekä tulevaisuuden toiveikkuuden vähentyminen lapsen kuoleman jälkeen. Erityisesti erilaiset juhlapyhät ja muut kuolleeseen lapseen liittyneet merkkipäivät koetaan raskaina. Vaikka kuolleen lapsen tai sisaruksen muisteleminen ja haudalla käyminen on keskeinen osa perheen selviytymisprosessia, surua pyritään myös hallitsemaan lapsen kuolemaa muistuttavien asioiden välttelmisellä.

Suru tuodaan usein esiin yksilön yksilöllisenä kokemuksena, mutta lapsen kuolema vaikuttaa laajasti koko perheeseen. Se rikkoo perheen eheyttä ja yhtenäisyyden tunnetta. Perheenjäsenet saattavat vetäytyä erilleen, perheen yhdessäolo sekä yhteisymmärrys vähenevät. Perheenjäsenien keskinäinen vuorovaikutus vähenee, tunteiden ilmaiseminen vaikeutuu ja perheenjäsenien väliset riidat lisääntyvät. Erityisesti kuolemasta puhuminen saattaa olla perheenjäsenien kesken vaikeaa. Fyysisen väkivallan lisäksi perheissä saattaa ilmaantua henkistä alistamista, syyttelyä ja perheenjäsenien halveksumista.

Vaikka puoliso ja perheen muut lapset koetaan tärkeimmiksi tukijoiksi lapsen kuoleman jälkeen, perheenjäsenien suremisen erilaisuus ja eriaikaisuus vaikuttavat siihen, että toisten surun ymmärtäminen ja tukeminen myös vaikeutuu. Jos lapsen sairaus on jo pitkään vaikuttanut perheen elämään, sairaan lapsen kuoleman jälkeen perheen toiminta saattaa vahvistua huomattavasti. Perheenjäsenien valmius keskustella kuolemasta on yhteydessä kaikkien per-

heenjäsenten kykyyn kommunikoida ja osoittaa tunteitaan. Avoin ja vääristymätön viestintä sekä toimiva perhedynamiikka auttavat perheenjäseniä tulemaan toimeen lapsen kuoleman aiheuttaman surun kanssa. Tämä on tärkeää erityisesti lasten ja nuorten kannalta, sillä sisaruksen kuolema aiheuttaa pelkoa muiden perheenjäsenen menettämisestä.

Yhteinen kokemus lapsen kuolemasta saattaa lujittaa parisuhdetta. Erityisesti puolisoitten välinen avoin kommunikaatio, lapsen kuolemaan liittyvien tunteiden jakaminen ja läheisyys saattaa lisääntyä. Tiedetään kuitenkin, että lapsen kuolema on myös kriisi parisuhteelle, ja se aiheuttaa erilaisia kielteisiä muutoksia, jotka voivat olla väliaikaisia tai pysyviä. Tällöin puolisoitten keskinäinen tunteiden ilmaiseminen heikentyy, kommunikaatio vaikeutuu ja parisuhteen arvostaminen vähenee. Surun erilaisuuden vuoksi parisuhteessa tapahtuu surun mitätöintiä, toisen surun väheksymistä ja ymmärtämättömyyttä. Puolisot suojelevat toisiaan myös puhumattomuudella ja omien tunteidensa salaamisella sekä saattavat syytellä toisiaan lapsen kuolemasta. Naisilla on yleensä suurempi tarve puhua menetyksestä kuin miehillä. Parisuhteessa vastenmielisyyttä ja kylmyyttä toista kohtaan saattaa lisääntyä, kuten myös seksuaalinen läheisyys vähentyä, erityisesti äideillä. Voimakas uuden lapsen kaipuu saattaa tehdä vanhempien seksielämästä pakonomaista. Lapsen kuolema voi lisätä myös perhe- ja parisuhdeväkivaltaa, mustasukkaisuutta, alkoholiongelmia, parisuhteen laiminlyömistä ja pettämistä. Puolisot vieraantuvat helposti toisistaan surun erilaisuuden, vuorovaikutuksen vaikeutumisen, puolison töihin pakenemisen tai toisen syyttelämisen vuoksi. Lisäksi puolisot kokevat haluttomuutta osallistua perheen yhteisiin hetkiin ja vieraantuvat niistä.

Miehet saattavat paeta suruaan baariin, tietokoneella pelaamiseen, lisätä harrastuksia tai muuta poissaoloa. Yhdessäolo saattaa muuttua kiusalliseksi ja puolison läsnäolo ärsyttäväksi. Pahimmillaan lapsen kuolema ja siihen liittyvät parisuhteen ongelmat saattavat etäännyttää puolisoita toisistaan ja parisuhde päättyy eroon. Vieraantumisen, uskottomuuden sekä seksuaalisen läheisyyden loppuminen ovat yleisimpiä avioeron riskitekijöitä lapsen kuoleman jälkeen. Myös vanhempien mielenterveyden ongelmat, kuten elämänilon kadottaminen, masennus, henkinen sairastuminen sekä itsetuhoisuus tuovat ongelmia parisuhteeseen. Joustavuus ja parisuhteessa koettu turva sekä vastaavasti keskinäinen ymmärrys auttavat selviytymään surun aiheuttamasta kuormituksesta.

Lapsen kuolema muuttaa vanhemmuutta ja suhteita elossa oleviin lapsiin. Perheen muiden lasten kasvattaminen on haasteellista ja vanhempi-lapsi suhde saattaa vaikeutua. Vanhemmat kokevat itsensä riittämättömiksi ja epäonnistuneiksi huolehtimaan kuolleen lapsen sisarusten tarpeista ja tukemisesta. Rakkauden osoittaminen muille lapsille saattaa olla vaikeaa, mutta toisaalta lapsiin kohdistunut rakkaus saattaa myös tehostua. Myös yli-

huolehtivuus ja elossa olevien lasten suojeleminen harmeilta sekä sisäinen pelko muiden lasten menettämisestä korostuu lapsen kuoleman jälkeen.

Lapsen kuoleman jälkeen perheen arkielämä ja arjesta selviytyminen vaikeutuu. Tällöin toimintakyky ja päätöksentekokyky perheessä heikkenevät, työn mielekkäisyys ja talouden hallinta vähenee. Työelämään palaaminen perhevapaan tai työttömyyden jälkeen koetaan vaikeaksi. Lapsen kuoleman jälkeen vanhemmat kokevat itsensä voimattomiksi, passiivisiksi ja hajamielisiksi. Myös väsymys, apaattisuus ja unohtelu lisääntyvät ja stressin sietokyky heikkenee. Suruun liittyvät reaktiot ja tunteet kuormittavat perhe-elämää lapsen kuoleman jälkeen. Tunteita on vaikea hallita ja niitä puretaan muihin perheenjäseniin. Jatkuva suru, pelot ja syyllisyys vievät perheenjäsenen energiaa. Vanhempia kuormittavat tekijät heijastuvat perheen toimintaan ja arkeen pitkään lapsen kuoleman jälkeen. Tiedetään, että iältään nuoremmat vanhemmat kokevat perheen toiminnan muuttuvan paremmaksi lapsen kuoleman jälkeen ja vastaavasti iältään vanhemmat huonontuneen. Vanhempien huono terveydentila ja lapsen korkeampi kuolinikä ovat yhteydessä huonompaan perheen toimintaan lapsen kuoleman jälkeen.

Perheidentiteetti

Lapsen kuolema muuttaa yksilötasolla vanhempien ja muiden perheenjäsenten omaa identiteettiä, mutta myös koko perheidentiteettiä. Minäkuvaa horjuttavat pohdinnat siitä, olenko vanhempi tai sisarus. Lapsen kuolema heikentää myös perheenjäsenten itsetuntoa ja tunne-elämää sekä aiheuttaa katkeroitumista ja itsensä halveksumista. Lapsen kuoleman jälkeen perheen arvomaailma ja elämäntarkastus saattaa saada suuremman merkityksen tai elämäntarkastuksen järjestys muuttua. Usein perhettä ja terveyttä pidetään tärkeämpänä kuin aiemmin. Kuitenkin aikaisemmin tärkeinä pidetyt hengelliset arvot saattavat murentua ja vihaa kohdistetaan myös Jumalaan. Lapsen tai sisaruksen kuolema saattaa lisätä perheenjäsenten omia kuolemantoiveita tai kuolemanpelkoja. Kaikki yksilötasolla tapahtuvat identiteettimuutokset vaikuttavat vahvasti koko perheen identiteettiin. Tällöin oman sekä koko perheen elämän koetaan tuhoutuneen lapsen kuoleman vuoksi.

Yhteiskunnassamme lapsikuolemaperheet saattavat leimautua erilaisiksi perheiksi yhteisöissä ja sosiaalisissa tilanteissa. Nämä sosiaaliset suhteet vaikuttavat vahvasti myös siihen, miten perheenjäsenet itse kokevat oman perheidentiteettinsä lapsen kuoleman jälkeen. Ihmisten käsityksiin ja suhtautumiseen, mutta myös perheenjäsenen oman perheidentiteetin uudelleen muotoutumiseen, vaikuttaa erityisesti lapsen kuolintapa. Esimerkiksi itsemurhakuolemaan ja lasten huume- ja alkoholi-kuolemiin yhdistetään vahvasti häpeää, syyllisyyttä ja perheen syyllistämistä.

Vaikka lapsen kuoleman kokeneet perheet yhä avoimemmin kertovat ja jakavat kokemuksiaan esim. mediassa, yhteiskunnassamme on edelleen perheitä, joissa lapsen kuolemasta ja siihen liittyvistä asioista ei puhuta eikä niitä siirretä perheen historiassa eteenpäin. Tällaisia ovat erityisesti kohtukuolemat ja itsemurhat. Perheenjäsenet valitsevat kanssakäymisissään ne tilanteet, joissa tuovat julki lapsen tai sisaruksen kuoleman. Lasten lukumäärään lisätään useimmiten kuollut lapsi/sisar maininnalla, että yksi on kuollut. Tosinaan asiaa ei kerrota, sillä halutaan välttää sillä hetkellä lisäkysymyksiltä, vastapuolen hämmentymiseltä tai lohduttajaksi joutumiselta.

Lapsen kuolema muuttaa perheen rakennetta ja perheenjäsenien roolia. Lapsiperheestä saattaa tulla lapseton perhe tai kuopuksesta perheen esikoinen. Muut perheenjäsenet, erityisesti muut lapset, saattavat pyrkiä korvaamaan itsellään sitä roolia, joka kuolleella lapsella perheessä oli. Myös perheeseen lapsen kuoleman jälkeen syntyneelle lapselle saattaa muotoutua ns. ”korvikelapsen” leima. Perheenjäsenet muodostavat myös uudenlaisen kiintymyssuhteen kuolleeseen lapseen, jota ylläpidetään erilaisin rituaalein ja muisteluin, mutta myös konkreettisesti esimerkiksi haudalla käymisen kautta ja kuolleen lapsen merkkipäivien juhlimisena.

Lapsen kuolema muuttaa usein perheen ja sen ulkopuolisten välisiä suhteita. Sosiaaliset suhteet läheisiin ja ystäviin saattavat lähentyä, mutta aikaisemmin tärkeänä pidetyt ihmissuhteet saattavat myös rikkoutua. Lapsikuolemaperhe voi olla myös perhe, jota on vaikea lähestyä. Ne lapsikuolemaperheet, jotka haluavat vaalia kuolleen lapsensa muistoa, joutuvat ristiriitaan niiden odotusten kanssa, jossa menetys halutaan unohtaa, kätkeä ja vaieta. Lapsikuolemaperhe saattaa myös itse tietoisesti eristäytyä, heikentää suhteitaan ja vuorovaikutusta perheen ulkopuolisiin ihmisiin. Erityisesti muiden ihmisten ymmärtämättömyys, vähättelevä ja välttelevä suhtautuminen sekä tuen puute ovat tekijöitä, jotka vaikuttavat eristämiseen ja jopa suhteiden rikkoutumiseen. Lisäksi vanhemmat kokevat muiden lapsiperheiden tai raskaana olevien kohtaamisen vaikeaksi.

Lapsikuolemaperheet muodostavat yhteisen perheidentiteetin ja uusia ihmissuhteita muiden lapsikuolemaperheiden kanssa. Saman kokeneista perheistä tulee usein henkilökohtaisia ystäviä, jotka ymmärtävät toisiaan parhaiten. Vertaistuki auttaa selviytymään lapsen kuolemasta. Lapsikuolemaperheet oppivat usein ajan myötä elämään lapsen kuoleman ja sen aiheuttamien seurausten kanssa. Perheillä on vahva halu auttaa myös muita saman kokeneita vanhempia.

Kohtaaminen

Lapsikuolemaperheet kokevat, ettei yhteiskunnassa huomioida heidän erityistarpeitaan suhteessa muihin perheisiin. Puutteita on etenkin lapsen kuoleman jälkeisessä

sairaslomakäytännössä ja ammattiavun saamisessa. Eryteisesti nuoret vanhemmat ja perheet tarvitsevat myös hautajaisavustusta.

Lapsikuolemaperheet tarvitsevat tukea läheisiltä, vertaisilta, ammattilaisilta ja koko yhteiskunnalta. Yleensä puoliso ja perheen muut lapset koetaan tärkeimpänä tukena lapsen kuoleman jälkeen. Äitien tukiverkoston sisältyvät myös isovanhemmat, ystävät ja vertaistukijat. Sen sijaan isien tukiverkosto saattaa jäädä huomattavasti pienemmäksi ja toimimattommaksi. Perheiden lähitukiverkosto saattaa olla lapsen kuoleman jälkeen hyvä ja riittävä, mutta myös toimimaton, sillä samanaikaisesti samassa kriisitilanteessa olevien ihmisten kyky tukea toinen toisiaan heikkenee. Läheisiltä odotetaan varauksetonta läsnäoloa, kuuntelemista ja lohduttamista sekä käytännöllistä apua, esim. ruoanlaitossa, lastenhoidossa ja hautajaisjärjestelyissä. Perheen muiden lasten tukeminen on erityisen tärkeää, sillä vanhempien voimavarat eivät välttämättä siihen oman surun keskellä riitä.

Moniammatillisen (mm. kriisiapu, hoitajat, lääkärit, sosiaalityöntekijät, sairaalapastorit) ja eri sektoreiden (julkinen, kolmas sektori, seurakunnat) välisen yhteistyön toteuttaminen jo lapsen sairauden aikana, mutta myös pitkään lapsen kuoleman jälkeen on tärkeää. Perheen tukemisessa tulee ottaa huomioon kuolevan lapsen ja perheenjäsenien kulttuuri, arvot ja uskomukset sekä kunnioittaa niitä. Jokaista perheenjäsentä tulee tukea yksilöllisen tarpeensa mukaan, mutta myös koko perhe tarvitsee tukea kokonaisuutena eli perhekeskeisesti. Tukijoilta edellytetään kykyä toisen ihmisen kohtaamiseen kriisitilanteessa sekä omien mahdollisuuksien ja rajojen tunnistamista. Erityisesti omaan kuolemaan liittyvien käsitysten ymmärtäminen ja käsitteleminen auttaa surevien kohtaamisessa. Aktiivinen kuunteleminen, empaattisuus, kyky olla läsnä ja kyky vastata perheenjäsenien tarpeisiin ovat ominaisuuksia, joita erityisesti tarvitaan lapsikuolemaperheiden tukemisessa.

Mikäli lapsen kuolema on ennakoitavissa, jo ennen kuolemaa luodut luottamukselliset vuorovaikutussuhteet perheenjäsenien kanssa ja perhekeskeinen kuolevan lapsen hoitotyö kiirettömässä ja rauhallisessa ympäristössä ovat tärkeä osa tukemista. Perheenjäsenille tulee järjestää rajaton mahdollisuus kuolevan lapsen hoitoon ja läheisyyteen hänen kanssaan. Avoin ja rehellinen keskustelu lapsen sairauteen ja hoitoon liittyvistä asioista, rehellinen tieto huonosta elinennusteesta, päätöksentekoon osallistuminen ja kuoleman estämättömyyden vahvistaminen ovat olennaisia, sillä niihin liittyvät epäselvyydet ja ristiriitaisuudet vaikeuttavat perheenjäsenien selviytymistä. Lapsen hyvä ja kivuton kuolema on tärkeää. Perheenjäseniä tulee valmistaa lapsen kuolemaan, kuolleen lapsen kohtaamiseen ja hänestä irtautumiseen jo ennen kuolemaa. Lapsen nimeäminen ja erilaisten muistojen kerääminen lapsesta ja koko perheestä lohduttavat perheenjäseniä myöhemmin ja auttavat heitä ylläpitämään

Hyvä tiedonkulku ja valmiit toimintakäytännöt eri organisaatioiden välillä mahdollistavat perheenjäsenten monimuotoisen tukemisen.

Vertaistukea lapsikuolemaperheille KÄPY Lapsikuolemaperheet ry www.kapy.fi

positiivista kiintymyssuhdetta lapseen / sisarukseen.

Lapsen kuolinhetkellä erilaiset rituaalit ja kuolevan lapsen hoitoon liittyvät rutiinit luovat turvallisuutta. Mahdollisuuksia kuolevan tai kuolleen lapsen hyvästelyyn tulee tarjota eri ajankohtina ja useita kertoja, mutta myös perheenjäsenten päätöstä jättää hyvästelemättä lapsi tulee kunnioittaa. Perheenjäsenet tarvitsevat myös tietoa erilaisista vaihtoehtoisista tavoista hyvästellä kuollut lapsi. Näitä ovat esimerkiksi kuolleen lapsen peseminen ja pukeminen omiin vaatteisiin, lapselle laulaminen ja puhuminen. Lapset voivat piirtää tai lahjoittaa omia tärkeitä leluja kuolleelle sisarukselle. Perhe saattaa kokea henkilökunnan tai/ja tukiverkostonsa läsnäolon tärkeänä lapsen kuolinhetkellä ja sen jälkeen. Kuollutta lasta tulee käsitellä kunnioittavasti ja keskustella hänestä nimellä.

Perheenjäsenet tarvitsevat jatkuvasti monipuolista tietoa sekä suullisesti että kirjallisesti. Tietoa tulee antaa erityisesti lapsen sairaudesta ja siihen johtaneista syistä, lapsen hoidosta, kuolinhetkestä /tapahtumasta ja kuolinsyystä, surusta, surun erilaisuudesta ja erilaisista selviytymiskeinoista sekä lapsen kuoleman vaikutuksista tulevaisuuteen. Myös tieto taloudellisesta tuesta, oikeusavusta, konkreettisten asioiden hoitamisesta, kuten hautajaisjärjestelyistä, ja muista tuen mahdollisuuksista, kuten ammatillisesta ja vertaistuesta ovat tärkeitä. Perheet tarvitsevat tietoa lapsen surusta ja tukemisesta. Myös läheisten tiedottaminen lapsen kuolemaan liittyvästä surusta ja selviytymisestä auttaa heitä tukemaan lapsikuolemaperheitä.

Hyvä tiedonkulku ja valmiit toimintakäytännöt eri organisaatioiden välillä mahdollistavat perheenjäsenten monimuotoisen tukemisen. Perheeseen tulee ottaa yhteyttä sairaalasta lähdön jälkeen automaattisesti eri organisaatioista käsin. Tukiyhdydenotot voidaan aloittaa välittömästi lapsen kuoleman jälkeen, ja niitä tulisi jatkaa säännöllisesti useita kertoja eri ajankohtina. Lisäksi ammattihenkilöstön tulee olla saatavilla vanhempien yhteydenoton tarvetta varten. Yhteydenottoja perheeseen voidaan toteuttaa mm. puhelimitse, tapaamisten kautta, erilaisin kortein ja kirjein. Perhettä voidaan tavata myös sururyhmissä, heidän kotonaan tai sairaalassa. Yhteydenotot mahdollistavat lapsen hoitoon tai kuolinhetkeen liittyvistä asioista keskustelemisen, perheenjäsenten selviytymisen tukemisen ja arvioimisen sekä muun ammatillisen tuen tarpeen kartoittamisen. Myös lapsen kuoleman jälkeisiin eettisiin, hengellisiin ja sosiaalisiin asioihin liittyvä tuki on koettu tärkeänä. Konkreettisena tukena vanhemmat saattavat tarvita sairaslomaa, lääkitystä, lastenhoito- tai taloudellista tukea. Lisäksi perheenjäsenet tarvitsevat tietoa siitä, miten luodaan yhteyksiä saman kokeneiden kanssa, esimerkiksi ohjaamista suru- tai vertaistukiryhmiin tai henkilökohtaisen tukihenkilön järjestämistä. Ammattihenkilöstön tulee myös kartoittaa vanhempien sosiaalista tukiverkostoa ja tukea heitä olemaan vanhempien ja perheen rinnalla.

Vanhemmat tarvitsevat myös moniammatillista tukea pähkinäraskauteen eli lapsen kuoleman jälkeiseen uuteen raskauteen. Tällöin vanhempien toiveiden asiallinen kuunteleminen ja tarpeisiin vastaaminen on tärkeää. Vanhemmille tulee suoda esimerkiksi ylimääräisiä ultratutkimuksia, synnytyspelkosektio ja mahdollistaa synnytyksen käynnistys. Tukijoiden tulee asiallisesti myötäelää, ymmärtää vanhempien pelkoja, antaa käytännön neuvoja ja ohjata vanhempia eteenpäin, esimerkiksi vertaistuen piiriin sekä psykiatrin ja psykologin vastaanotoille. Vanhemmat tarvitsevat erityisesti tukea kiintymyssuhteen muodostumisessa uuden lapsen kanssa, tuki tulisi aloittaa jo raskausaikana. Perheelle tulee antaa myös tietoa ja konkreettisia selviytymiskeinoja, vertaiskokemuksia sekä läheisille opastusta perheen tukemisesta pähkinäraskaudessa. Pähkinälapsiperheissä tarvitaan tukea myös perhedynamiikkaan ja sen pitämiseen tasapainoisena, tavoitteena kaikkia lapsia tasavertaisesti rakastava toiminta.

Vanhemmat tarvitsevat tukea myös parisuhteeseen ja tukea perheen muiden lasten tukemiseen. Vanhemmille tulee tarjota keskusteluapua, esimerkiksi

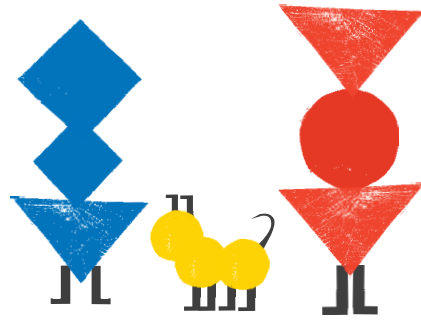
esittämällä kysymyksiä parisuhteesta, ja parisuhde/seksuaaliterapian mahdollisuutta lapsen kuoleman jälkeen. Vanhemmat tarvitsevat tietoa puolison tukemisen tärkeydestä sekä keinoja kielteisten tunteiden tunnistamiseen ja ilmaisemiseen ristiriitojen välttämiseksi. Tietoa tarvitaan myös seksuaalisten tarpeiden muuttumisesta. Ymmärtääkseen ja hyväksyäkseen oman ja puolison muuttumisen, vanhemmille tulisi tarjota mahdollisuus keskustella myös persoonallisuuden kasvusta ja minäkuvan muutoksista. Surevia kohtaavien on tärkeää tunnistaa ja puuttua vanhempien ja lasten mielenterveysongelmiin, erityisesti ennaltaehkäisemällä surun kroonistumista ja masennuksen syntymistä.

Lapsikuolemaperheen kohtaaminen:

- Keskustele avoimesti lapsen sairauteen ja/tai kuolemaan liittyvistä asioista.
- Moniammatillinen ja sektoreiden välinen yhteistyö perheen tueksi riittävän pitkään: älä jätä perhettä yksin palvelujärjestelmän viidakkoon.
- Aktiivinen kuuntelu, empaattisuus, läsnäolo ja perheen tarpeisiin vastaaminen ovat tärkeitä.
- Tarjoa perheelle riittävästi tietoa oman lapsen kuolemasta ja lapsikuolemista yleisesti, sekä suullisesti että kirjallisesti.
- Tarjoa lapsikuolemaperheille aina systemaattisesti organisaatiosta lähtevää tukea; älä odota että sureva ottaa yhteyttä itse.
- Kartoita vanhempien tukiverkosto ja pyydä heitä tarvittaessa perheen tueksi.

LÄHTEET JA KIRJALLISUUTTA

- Aho A L & Savolainen S. 2013. Kirjallisuuskatsaus: Vanhempien selviytymistä edistävät ja estävät keinot lapsen kuoleman jälkeen. *Thanatos* 1 (2), 1-26.
- Aho A L, Lönnberg R, Kaunonen M. Äitien vertaistuki Internetin keskustelupalstalla lapsen kuoleman jälkeen. *Tutkiva hoitotyö* 11 (4), 13-22.
- Aho Anna Liisa, Tarkka Marja-Terttu, Åstedt-Kurki Päivi, Sorvari Leena, Kaunonen Marja. (2011). Evaluating a bereavement follow-up intervention for grieving fathers and their experiences of support after the death of a child-a pilot study. *Death Studies* 35 (10), 879-904.
- Botha Elina, Kaunonen Marja, Aho Anna Liisa. (2014). Ryhmävertaistuki ja sen seuraukset - vanhempien kokemukset lapsen kuoleman jälkeen. *Psykologia* 49 (4), 283-298.
- Inna Saara, Kaunonen Marja, Aho AL. 2014. Sirpaleista koottu – sisaruksen suru ja selviytyminen itsemurhan jälkeen. *Thanatos* 3 (2), 79-103.
- Joronen Katja, Kaunonen Marja, Aho Anna Liisa. (2015). Parental relationship satisfaction after the death of a child. *Scandinavian Journal of Caring Science*. doi: 10.1111/scs.12270
- Kekäläinen P, Kaunonen M & Aho A L. Parisuhteeseen saatu tuki lapsen kuoleman jälkeen. Hyväksytty julkaistavaksi. *Tutkiva Hoitotyö*.
- Manninen S, Kaunonen M & Aho A L. Parisuhteeseen toivottu tuki lapsen kuoleman jälkeen. Arvioitavana.
- Nikkola Ida, Kaunonen Marja, Aho Anna Liisa. (2013). Mother´s experience of the support from a bereavement follow-up intervention after the death of a child. *Journal of Clinical Nursing* 22 (7–8), 1151–1162.
- Raitio Katja, Kaunonen Marja, Aho Anna Liisa. (2015). Evaluating a bereavement follow-up intervention for grieving mothers after the death of a child. *Scandinavian Journal of Caring Sciences* 29, 510–520.
- Joronen K, Rantanen A, Risunen T & Aho A L. Perheen toiminta ja siihen yhteydessä olevat tekijät lapsen kuoleman jälkeen. Hyväksytty julkaistavaksi. *Hoitotiede*.
- Salakari Anneli, Kaunonen Marja, Aho Anna Liisa. (2014). Negative Changes in a Couple's Relationship After a Child's Death. *Interpersonal – An International Journal on Personal Relationships* 8 (2), 193–209.
- Savolainen Sirkku, Kaunonen Marja, Aho Anna Liisa. (2013). Vanhempien selviytymisessä auttavat tekijät lapsen kuoleman jälkeen. *Hoitotiede* 25 (3), 222–235.
- Sjoblom S, Kaunonen M & Aho A L. Myönteiset muutokset parisuhteessa lapsen kuoleman jälkeen. *Hoitotiede* 27 (2), 117–131.
- Turunen E, Kaunonen M & Aho A L. (2015). Kielteiset muutokset perheen toiminnassa lapsen kuoleman jälkeen. *Prosessissa. Tutkiva Hoitotyö* 13 (4), 4–14.

Tahattomasti lapsettomat

Anne Lindfors, Johanna Repo, Hanna-Leena Ristimäki, Leena Tuutijärvi ja Anniina Voutilainen, Lapsettomien yhdistys Simpukka ry

Suomessa noin joka viides hedelmällisessä iässä oleva pariskunta joutuu kokemaan tahattoman lapsettomuuden. Määrän arvioidaan olevan edelleen nousussa. Lääketiede määrittelee parin tahattomasti lapsettomaksi kun raskaus ei ole alkanut vuoden kuluessa säännöllisestä, suojaamattomasta naisen ja miehen välisestä seksielämästä huolimatta. Pitkälle kehittyneiden hedelmöityshoitojen avulla suuri osa pareista saa lopulta toivomansa lapsen. Vuosittain yli 4 % syntyneistä lapsista on saanut alkunsa hedelmöityshoitojen avulla.

Lapsettomuus on paitsi kokemuksena, myös käsitteenä haastava. Kirjaimellisesti lapsettomuus tarkoittaa sitä, ettei henkilöllä tai parilla ole lapsia. Lapsettomuus voi olla joko tahatonta tai itse valittua eli vapaaehtoista. Vapaaehtoisen lapsettomuuden valitsee vain muutama prosentti, joten suurin osa lapsettomista toivoisi lapsia. Lapsettomuuden tahattomuudesta vaietaan usein.

Lapsettomuus on paljon muutakin kuin lääketiedettä. Lapsettomien yhdistys Simpukassa lähdemme kokemuksesta: lapsettomuus on voimakas kokemus lapsitoiveen toteutumattomuudesta. Moni lasta toivova ei halua sanoa tai ajatella olevansa lapseton, sillä lapsettomuus käsitetään usein negatiiviseksi ja pysyväksi olotilaksi. Lapsitoive on sanana kuvaavampi kuin lapsettomuus. Lapsettomuuskokemuksen alkua on vaikea määrittää, usein se hiipii tajuntaan hitaasti.

Tahattoman lapsettomuuden vaikutukset yksilöön ovat ensisijaisesti psykisiä ja sosiaalisia: puhutaan lapsettomuuskriisistä, jolle tyypillistä on sen aaltomaisuus. Masennus, ahdistus ja huonommuuden tunteet ovat tavallisia tahatonta lapsettomuutta kokevilla. Lapsettoman parin sosiaalinen elämä saattaa kaventua. Lapsettomuuskriisi traumatisoi ja voi kestää käsittelemättömänä jopa koko elämän ajan.

Perhe ja perheytyminen

Tahatonta lapsettomuutta kokeneet voivat olla hyvin erilaisissa elämäntilanteissa. Monella pariskunnalla taustalla ovat pitkät hedelmöityshoidot, jotka usein ovat raskautta yrittävälle naiselle fyysisesti ja molemmille henkisesti hyvin kuormittavia. Lahjoitetuilla sukusoluilla raskaaksi tulleet ja lapsen jo saaneet parit tarvitsevat tukea jo varhain esimerkiksi pohdinnoissa, miten kertoa

lapselle hänen alkuperästään. Sekundäärisesti lapsettomilla saattaa olla jo lapsi, mutta esimerkiksi toisen lapsen saaminen ei onnistukaan vaikeuksitta. Myös monilla adoptio-, sijais- ja monikkoperheillä on taustalla lapsettomuus. Tahaton lapsettomuus saattaa kohdata myös uusperheessä eläviä, jolloin toisella tai molemmilla saattaa olla lapsia edellisestä liitosta, mutta kaivattua yhteistä lasta ei kuulu.

Raskauden alkaminen ja lapsen lopulta saaminen elämään eivät yleensä kokonaan poista lapsettomuuden aiheuttamia psyykkisiä ja sosiaalisia vaikutuksia. Epävarmuus ja menettämisen pelko saattavat leimata koko raskausaikaa. Monella lapsettomuutta kokeneella on taustalla keskenmeno tai useampia. Keskenmenokokemus on lapsettomalle usein hyvin raskas. Raskautta saatettiin odottaa vuosia ja hedelmöityshoitoihin meni paljon aikaa ja rahaa. Terveystieteiden tutkimukset saattavat neuvoa yrittämään pian uudelleen ymmärtämättä, että uusi raskaus ei välttämättä ole edes mahdollinen. Pitkä lapsettomuudesta ennen onnistunutta raskautta altistaa myös voimakkaammille synnytyspelolle. Lapsettomuutta kokeneella saattaa olla paineita vanhemmuudessa. Kun lasta on toivottu pitkään, koetaan, että ei saisi väsyä tai valittaa mistään. Odotukset omaa vanhemmuutta kohtaan voivat olla korkealla.

Perheen merkitys

Usein lapsettomuus kohdataan pariskuntana. Puolisoiden tukeminen lapsettomuuden eri vaiheissa on ammattilaisen osalta tärkeää, jotta he jaksavat tukea toisiaan. Hyvä parisuhde on tärkeä heille, jotka lopulta saavat lapsia, sillä se antaa pohjan myös lasten hyvinvoinnille. Erityisen tärkeä vahva parisuhde on kaksin elämiseen päätyville pariskunnille, jolloin parisuhde voi toimia voimavarana ja elämää kantavana tekijänä.

Toive lapsesta voi ajoittain peittää alleen kaiken muun. Oma puoliso on valtaosalle lapsettomista tärkein tukija lapsettomuuden eri vaiheissa. Lapsettomuskriisi aiheuttaa parisuhteessa omanlaisiaan haasteita. Läheisin ihminen, se, joka toisaalta voisi parhaiten tukea ja lohduttaa, samalla myös muistuttaa koko ajan lapsettomuudesta. Syyllisyydentunteet ovat tavallisia ja syyttelyäkin esiintyy. Se voi naamioitua esimerkiksi piikittelyksi muissa asioissa.

Oman jännitteensä tuo se, että kumppanit kokevat yleensä kriisin eri tavoin ja eri tahtiin. Naisen ja miehen tavat ilmaista tunteitaan ja kokemuksiaan voivat erota toisistaan paljonkin. Kuukaudesta toiseen kyynelehtivä nainen kuvittelee helposti, ettei lapsettomuusongelma hetkauta miestä mitenkään. Mies ei välttämättä juuri puhu eikä itke, mutta voi purkaa surua ja pettymystä toimintaan, vaikkapa rajuun urheiluun.

Lapsettomuus voi vaikuttaa myös seksuaalielämään. Seksien luonne muuttuu, jos se tähtää ensisijaisesti raskau-

den alkamiseen. Siitä voi tulla mekaanista ja spontaanuis häviää. Epäonnistumisten myötä suorituspainee kasvat ja seksi ajoitetaan kuukautiskierron tai hedelmöityshoitojen mukaan. Seksuaalinen nautinto ja läheinen yhdessäolo jäävät yrittämisen ja hoitojen varjoon. Seksuaalisia haluja vähentävät myös lapsettomuuteen niin tiiviisti liittyvät masennus, ahdistus ja suru. Myös hoitoihin liittyvä hormonilääkitys voi vaikuttaa seksuaalisuuteen.

Samaa sukupuolta olevilla pareilla tahattomaan lapsettomuuteen liittyy osin erilainen kokemus kuin naisen ja miehen muodostaman parin kohdalla. Naispari voi pohtia, pitäisikö raskaaksi yrittävää osapuolta vaihtaa, ja missä vaiheessa hoitoja ei kannata enää toisen osalta jatkaa. Vaikka raskaaksi tuleminen toisen osapuolen osalta myöhemmin onnistuisikin, on myös raskaaksi ensin yrittäneen osapuolen käsiteltävä omat tunteensa yrityksen epäonnistumiseen liittyen. Miesparit tai itselliset miehet puolestaan yrittävät raskautta usein naisparin tai naispuolisen ystävän kanssa. Heidän kohdallaan tahaton lapsettomuus voi tuoda mukanaan voimattomuuden ja turhautumisen tunteita, sillä koko raskaaksi tuleminen prosessi tapahtuu toisaalla, eikä heillä ole parisuhteen tai yhdessä asumisen tuomaa mahdollisuutta olla läsnä prosessin eri vaiheissa.

Toisaalta lapsettomat parit kokevat surussaan usein myös suurta läheisyyttä – yhdessä kannettu ja jaettu suru lujittaa suhdetta. Tämä vaatii sitä, että pari onnistuu pitämään yhteyden toisiinsa vaikeidenkin ajanjaksojen läpi ja kokee olevansa samalla puolella kriisin keskellä. Kun tietoisesti pyrkii keskittymään parisuhteen olemassa oleviin hyviin puoliin, huomaa, että ei ole itsestäänselvyys saada jakaa elämänsä toisen ihmisen kanssa.

Lapsettomuus voi kohdata myös lasta yksin toivovaa. Vuosittain kasvava määrä itsellisiä naisia hakeutuu hedelmöityshoitoihin luovutetuilla siittiöillä. Yksin lasta yrittävän osalta hoidot voivat olla paria suurempi taloudellinen taakka, eikä hänellä ole taustalla myöskään kumppanin tarjoamaa tukea. Toisaalta yksin yrittävillä on usein tukena ystävistä ja perheenjäsenistä koostuva tukiverkko, joka voi joissakin tilanteissa jakaa myös taloudellista vastuuta hoidoista.

Perheidentiteetti

Tahattomasti lapsettomat kokevat paineita niin yhteiskunnan kuin ympäristönkin taholta. Moni vaikenee lapsettomuuden tahattomuudesta, jolloin lapseton perhe joutuu helposti kuulemaan kehoituksia lapsen hankintaan. Lapsiperhe on yhteiskunnassamme yhä normi. Tilastot eivät tunnista monia perhemuotoja. Tilastoista ei myöskään näy se, onko lapsettomuus tahatonta vai vapaaehtoista. Usein puhutaan perheen perustamisesta tai perheellistymisestä, kun tarkoitetaan lapsiperheellistymistä.

Perheen määritelmiä on monia. Simpukassa ajattele-

SURUTYÖN VAIHEET:

Shokki,
kieltäminen,
viha ja kateus,
syyllisyydentunne,
masennus,
luopuminen ja suru,
elämän eheytyminen.

Lapsettomuuden kohdalla
nämä vaiheet saattavat
vuorotella useaan kertaan.

me, että jokainen saa itse määritellä perheensä. Lapseton pari voi muodostaa perheen, johon kuuluvat myös rakkaat lemmikit, tai yksin asuva henkilö voi lukea perheekseen myös sisaruksensa lapset, omat vanhempansa tai vaikka isovanhempansa. Perheessä voi olla myös näkymättömiä jäseniä – lapsia tai aikuisia – jotka ovat silti ajatuksissa läsnä joka hetki. Jonkun perheeseen kuuluu haavelapsia tai enkeleitä. Moni lapseton, etenkin kaksin elämiseen päätenyt, kokee loukkaavana sen, että häntä kutsutaan perheettömäksi.

Lapsettoman identiteetti voi säilyä lasten saamisen jälkeenkin. Simpukan toiminnassa on mukana paljon niin sanottuja lapsellisia lapsettomia. Kyseessä saattaa olla sekundäärinen lapsettomuus, eli ensimmäinen lapsi on tullut helposti, mutta lisää lapsia ei kuulu. Tämä tilanne voi monelle tulla yllättäen ja olla hyvin kuormittava. Joskus hoitojen avulla on saatu lapsia tai lapsia, mutta toivotaan lisää. Osalla saattaa lapsiluku olla jo täynnä, mutta lapsettomuus vaikuttaa yhtä taustalla ja lapsettoman identiteetti säilyy. Lapsettomuusidentiteetti saattaa aiheuttaa sen, ettei tunne oloaan luontevaksi muiden vanhempien seurassa. Lapsettomuuskokemuksen vaikutukset eivät suinkaan ole aina negatiiviset, vaan moni esimerkiksi kertoo oppineensa arvostamaan lapsiaan ja osanneensa asettaa elämän asiat tärkeysjärjestykseen. Lapsettomuudesta selviytyminen, tuli lapsia tai ei, auttaa myös selviytymään jatkossa muista elämän suurista kriiseistä.

Perheidentiteettiä voi joutua muovaamaan uudelleen esimerkiksi silloin, kun pitkän lapsettomuuden jälkeen tulee raskaaksi tai saa muulla tavoin lapsen. Tällöin huolimatta siitä, että on vanhempi, voivat tietyt tilanteet, muistot ja toiset ihmiset voivat aktivoida lapsettoman identiteetin arjessa läsnä olevaksi. Perheidentiteetti on muutosten edessä myös silloin, kun päädytään käyttämään lahjoitettuja sukusoluja tai kun hoidot päätetään tuloksettomina lopettamaan.

Lapsettomuuskokemus ei välttämättä pääty hedelmällisen iän loputtua. Tällöin voi olla edessä uusi kriisi ja identiteetin etsiminen, kun ikätoverit saavat lapsenlapsia. Vanhuus saattaa mietityttää. Moni miettii, kenelle jätän perintöni ja mikä jälki minusta tähän maailmaan jää. Toisaalta moni löytää elämäänsä sisältöä harrastuksista, matkustelusta, kirjoittamisesta tai vaikka varaisovanhempana toimimisesta.

Kohtaaminen

Lapsettomuuden puheeksi ottaminen ja lapsettomuuden aiheuttamien tunteiden ja pelkojen huomioiminen alusta alkaen on tärkeää perheitä kohdatessa. Tärkeintä on saada lapseton tuntemaan, ettei hänen tarvitse eristäytyä vaikeiden tunteidensa kanssa vaan hän on yhtäläillä tärkeä osa yhteiskuntaa ja että on löydettävissä keinoja selviytyä lapsettomuudesta. Lapsettomuuskokemus ja siihen liittyvät tunteet ja ajatukset on syytä ottaa vakavasti, vaikka työntekijä ei niitä täysin ymmärtäisikään.

Lapsettomuudesta on olemassa runsaasti kirjallisuutta, mutta paras tapa kohdata lapseton pari on ottaa lapsettomuus puheeksi ja kysyä lisää paria kunnioittaen. Tarvittaessa henkilöt voi ohjata keskustelemaan lapsettomuuteen erikoistuneen pari- tai psykoterapeutin kanssa. Vertaistuesta on monelle apua. Lapsettomien yhdistys Simpukka tarjoaa monipuolisesti vertaistukea eri paikkakunnilla ja verkossa.

Myös miehen suru on tärkeää huomioida. Miehet kokevat usein roolikseen ennemminkin tukea kumppaniaan kuin puhua omista tunnoistaan tai käsitellä niitä. Miehet eivät välttämättä aina halua puhua nimenomaan tunteistaan, mutta heidätkin on syytä huomioida, jottei tehdä olettamusta, että lapsettomuus koskettaisi vain äidiksi haluavaa tai naista parisuhteen osapuolena. Kyselymme mukaan oma puoliso on usein lapsettoman tärkein tukija. Naisparien osalta on tärkeää, että myös raskaaksi yrittävän kumppani huomioidaan.

Vaikka puoliset ovat samaa sukupuolta, on prosessi silti erilainen sen osapuolen kannalta, joka raskautta yrittää kuin sen, joka seuraa tilannetta ikään kuin ulkopuolelta. Omanlaisensa kysymyksen muodostaa myös pohdinta siitä, olisiko kumppani itse valmis yrittämään raskaaksi tulemista, jos se ei tunnu toiselta onnistuvan.

On tärkeää, että ammattilainen kohtaa pariskunnan kahtena yksilönä – joilla molemmilla on oma kokemuksensa lapsettomuudesta, mutta myös yhteisenä yksikkönä. Ammattilainen voi tukea lapsettomuuden kokenutta pariskuntaa kannustamalla heitä keskustelemaan keskenään ja antamaan aikaa myös suhteesta huolehtimiseen. Vuorovaikutustaitoihin suhteessa kannattaa panostaa, jotta kumppanit voivat ymmärtää paremmin toistensa kokemusta ja tarjota lohtua toisilleen. Myös vertaistuen piiriin hakeutuminen tarjoaa tärkeää ennaltaehkäisevää tukea suhteen hyvinvointiin, kun pari tapaa toisia samaa kokeneita ja näkee, etteivät he ole yksin asian kanssa. Simpukassa on tarjolla SimpukkaParit-toimintaa. Suurempien solmujen ratkaisemisessa pariskunnan voi olla hyvä hakea neuvoja pariterapiasta. Tällöinkin olisi hyvä, jos terapeutilla on kosketuspintaa tahattomaan lapsettomuuteen ja sen tuomiin erityiskysymyksiin parisuhteessa.

Ammattilaisen on hyvä tunnistaa surutyön vaiheet: **shokki, kieltäminen, viha ja kateus, syyllisyydentunne, masennus, luopuminen ja suru, elämän eheytyminen.** Toisin kuin monissa kriiseissä, lapsettomuudessa nämä vaiheet saattavat vuorotella useaan kertaan. Suhdautumistapa omaan elämään voi olla yhteydessä lapsettomuuskriisiin vaiheeseen. Tunteet toivottomuudesta helpotukseen vaihtelevat. Perinteiset neuvot stressaamisen lopettamisesta tai vähemmän yrittämisestä tai kertomukset ihmestarinoista eivät ole suositeltavia lapsettomuuden kanssa kipuileville. Useimmiten pidempään jatkuneessa tahattomassa lapsettomuudessa ei ole kyse siitä, ettei olisi yritetty tarpeeksi tai vähennetty stressitekijöitä. Lapsettomuus saattaa olla myös pysyvä tila. Lapsettomuuskriisin vaihe kannattaakin huomioida: onko kyseessä kytevä lapsitoive vai päätös kaksin elämisestä? Toisinaan lapseton voi olla hyvin herkillä, koska he saavat usein osakseen kaikenlaisia kommentteja, jolloin hyvääkin tarkoitaviin saatetaan suhtautua epäluuloisesti. Tärkeintä on kysyä lapsettoman vointia: kuinka jaksat?

Tahatonta lapsettomuutta kokevilla on edessään paljon vaihtoehtoja: hedelmöityshoidot, adoptio, sijaisvanhemmuus, tukiperhe tai kaksin eläminen. Monesti lapseton on itsekien tietoinen näistä, eikä kaipaa neuvoja kuten ”ainahan te voitte adoptoida”. Etenkin, kun adoptio ei ole kaikille mahdollinen. Kaksin eläminen myönteisenä vaihtoehtona tulee hyvin harvoin esiin, jolloin pariskunnat kokevat sen olevan viimeinen vaihtoehto, vaikka sen voi nähdä myös positiivisena valintana.

On hyvä tiedostaa, ettei lapsettomuuteen ole yhtä ratkaisua tai hoitokeinoa olemassa. Lisäksi lapsettomat ihmiset eivät edusta homogeenistä joukkoa. Vaikka on tiet-

tyjä puhetapoja, joita kannattaa välttää, ja vaikka vertaistuen merkitys voi olla suurimmalle osalle lapsettomista suuri, ovat he silti aina omia persooniaan. Tärkeintä on kohdata heidät ennakkoluulottomasti ja ilmaista, että ymmärtää lapsettoman monimuotoisen perheidentiteetin (vaikkei omakohtaista kokemusta olisikaan). Joskus voi olla tarpeen ohjata pariskunta psyykkisen tuen ammattilaisen vastaanotolle. Tällöin on tärkeää varmistaa, että kyseinen terapeutti on perehtynyt tahattomaan lapsettomuuteen, sillä läheskään kaikki terapeutit eivät ole. Joskus jo yksikin keskustelukerta voi auttaa henkilöä tai paria ratkaisevalla tavalla eteenpäin.

Ratkaisevaa apua on monelle tuonut toisiin lapsettomiin tutustuminen. On helpottavaa jakaa kokemuksia samassa tilanteessa olevien kanssa ja huomata, ettei ole tunteittensa kanssa yksin. Ennen kaikkea ei tarvitse pelätä satuttavia huomautuksia eikä kysymyksiä. Kyyneleet ovat sallittuja ja hyväksytyjä, mutta toisaalta voi myös pitkästä ajasta nauraa vapautuneesti. Kun omista kokemuksistaan saa puhuttua aluksi samoja kokeneiden kanssa, on helpompi ottaa oma tilanne puheeksi myös muiden kanssa.

Simpukka-yhdistys on perustettu tahattomasti lapsettomien kohtaamispaikaksi. Yhdistyksen kautta on mahdollista tutustua ja tavata toisia saman kokevia lapsettomia: hoidoissa käyviä, lasta toivovia, lapsen jo saaneita, adoptio-odottajia ja kaksin- tai yksineläjiä. Yhdistys tarjoaa mahdollisuuksia vertaistukeen tukiryhmätapaamisissa, yhdistyksen jäsentapaamisissa, sähköpostitse sekä verkossa olevien keskusteluryhmien- ja foorumin kautta.

Vertaistuki tarkoittaa säännönmukaista tukitoimintaa kahden ihmisen välillä tai ryhmässä. Vertaistukeen osallistuvat ovat tasavertaisia keskenään ja toimivat yleensä sekä tukijoina että tuettavina. On tärkeää huomata, että vertaistukea annetaan tavallisen ihmisen persoonallisuuteen ja elämäntaitoihin nojaten, joten se ei korvaa ammattimaista terapiaa. Simpukan keskusteluryhmiä toimii ympäri Suomea. Vertaistukijana toimiminen voi tuoda elämään uutta sisältöä ja merkitystä.

Keskustelut vertaisten kanssa auttavat näkemään erilaisia tapoja selvittää lapsettomuudesta. Parhaimmillaan toisista lapsettomista tulee ystäviä, joiden kanssa voi viettää aikaa yhdessä muutenkin kuin vain lapsettomuudesta puhuen. On helpottavaa, kun tuntee kuuluvansa johonkin. Ei tarvitse ahdistua ja pelätä lapsikeskusteluista ja ikuista oman tilanteensa vähättelyä.

Lapsettoman perheen tukeminen:

- Lapsettomuus on voimakas kokemus lapsitoiveen toteutumattomuudesta.
- Ota lapsettomuus puheeksi ja huomioi sen aiheuttamat tunteet ja pelot.
- Huomioi miehen suru.
- Voit ohjata henkilön keskustelemaan lapsettomuuteen erikoistuneen psykoterapeutin kanssa. Myös vertaistuesta on monelle apua.
- Kun lasta on toivottu pitkään, ja kun hän vihdoinkin syntyy, koetaan, ettei saisi väsyä tai valittaa mistään.
- Jokainen saa itse määritellä perheensä: moni lapseton kokee loukkaavana sen, että häntä kutsutaan perheettömäksi.

Tahattomasti lapsettomat

LUE LISÄÄ

www.simpukka.info

Oppaat:

Lapsen muotoinen unelma. Tahaton lapsettomuus kriisinä. Lapsettomien yhdistys Simpukka ry.

Kun lasta ei kuulu. Läheisen opas. Lapsettomien yhdistys Simpukka ry.

Mies ja lapsettomuus. Lapsettomien yhdistys Simpukka ry.

Odotus muuttui menetykseksi. Keskenmeno-opas lapsettomuuden kokeneille. Lapsettomien yhdistys Simpukka ry.

Kirjat

Miettinen, Anneli (2011) Äidiksi ja isäksi hedelmöityshoidoilla. Helsinki: Väestöntutkimuslaitos.

Parviainen, Hanna (toim.) (2012) Ei kenenkään äiti – Kertomuksia lapsettomuudesta. Jyväskylä: Atena Kustannus.

Tuominen, Minna, Pruuki, Heli ja Tiihonen, Raili (2015) Toisenlainen tie – tahaton lapsettomuus, kriisi ja selviytyminen. Kirjapaja.

Tieteellisiä artikkeleita

Kuivasaari-Pirinen, Paula (2013) The pathway from infertility to parenthood through assisted reproductive technology (ART). Itä-Suomen yliopisto.

Repokari, Leena (2008) Transition to parenthood after assisted reproductive treatment: follow-up study of singleton pregnancies. Akateeminen väitöskirja. Helsingin yliopisto.

Tulppala, Maija (2012) Lapsettomuus ja parisuhde. Suomen Lääkärilehti 26–31/2012, 2081–2086.

Sijaisperhe

Anja Laurila

Perhe ja perheytyminen

Lastensuojelun perhehoidolla tarkoitetaan lapsen hoidon järjestämistä kodin ulkopuolella perhekodissa. Sijoitus kodin ulkopuolelle voi tulla kyseeseen, jos lapsen kotiympäristössä on vakavia puutteita tai lapsen oma käyttäytyminen uhkaa vaarantaa hänen terveyttään tai kehitystään. Sijoituspäätös tehdään aina lapsen edun mukaisesti. Se voi olla lyhytkestoinen tai pitkäkestoiseksi suunniteltu.

Vuonna 2013 kodin ulkopuolelle sijoitettuja lapsia ja nuoria oli 18 022, heistä alle puolet oli perhekodeissa (THL 2014). Perhekodissa saa olla enintään neljää lasta hoitajan omat alle kouluikäiset lapset mukaan luettuina (Perhehoitolaki, 2015). Yleisintä on, että sijoitettuja lapsia on yksi tai kaksi. Sijoituspäätöstä edeltää aina prosessi, johon kuuluvat palvelutarpeen arviointi, asiakassuunnitelman laatiminen, selkeä tarve, erilaiset tukitoimet (esim. tukiperhe tai tilapäinen sijoitus) ja viimeisenä vaihtoehtona huostaanotto.

Tilapäinen sijoitus voi toteutua joko sukulais- tai tuttavaperheessä tai arviointijaksolla lyhytaikaisessa sijoituksessa, lapselle aiemmin tukiperheenä toimineessa perheessä tai laitoksessa. Perhehoitoon lapsi sijoitetaan silloin, kun sijoituksen kesto suunnitellaan pitkäkestoiseksi. Sijoitus voi kuitenkin päättyä ennen kuin lapsi täyttää 18 vuotta. Tämä voi johtua tilanteesta, jossa huostaanotto puretaan / päättyy / lakkaa ja lapsi palaa syntymäperheeseen, jolloin Lastensuojelulain mukainen jälleenyhdistämisvelvoite toteutuu. Muita mahdollisia syitä ovat toimeksiantosopimuksen irtisanominen tai toimeksiantosopimuksen purku, jos perhekoti todetaan sopimattomaksi, jolloin lapsi siirtyy toiseen perhekotiin, ammatilliseen (AVI:n luvanvaraiseen) perhekotiin tai laitokseen, tai lapsi adoptoidaan osaksi perhekodin perhettä.

Mikäli sijoitus päättyy ja huostaanotto puretaan, on mahdollista että myöhemmin tapahtuu uusi huostaanotto. Näitä voi lapsen elämässä olla useampia. Tällöin lasta hoidetaan joko aikaisemmassa perhekodissa tai hänet sijoitetaan uuteen perhekotiin, ammatilliseen perhekotiin tai laitokseen. Erilaisten muutosten vuoksi lapsella voi olla elämänsä aika lukuisia eri sijoituspaikkoja, jotka voivat vaihdella olosuhteiltaan perheessä elämisestä hyvinkin laitosmaisiin ympäristöihin.

Huostaanotto päättyy nuoren ollessa 18-vuotias. Tämän jälkeen hänellä on

oikeus jälkihuoltoon siihen asti, kunnes hän täyttää 21 vuotta. Jälkihuolto voi toteutua joko perhekodissa, tuki-asunnossa tai jossakin itsenäisessä asumismuodossa.

HAASTEITA

Lastensuojelun perhehoitajana toimiminen on haastavaa, mutta yleensä samalla palkitsevaa, kun saa iloita lapsen kehityksestä ja kiintymisestä. Lapsi tulee perheeseen usein kriisin keskeltä ja häneltä ei voi edellyttää että hän iloitsisi heti uudesta perheestä. Hänelle on annettava lupa surra aikaisemman perheen menetystä. Kotiutuminen perheeseen vie oman aikansa ja riippuu lapsen iästä, elämäkokemuksista ja persoonallisuudesta. Varsin usein lapsi kokee syntymäperheen ensisijaiseksi perheekseen vielä kahden vuoden kuluttua sijoituksesta. Hänen emotionaalisen alueensa valinnoissa syntymävanhempi on usein ensimmäisellä sijalla, mutta huolien kuuntelijana valinta osuu perhekodin vanhempaan. Perhekodin äidit mieltävät itsensä useammin huolenpitäjiksi, ohjaajiksi ja rajojen asettelijoiksi, syntymä-äidit rakkauden ja lämmön antajiksi. Perheytymistä voi hidastaa tietoisuus sijoituksen mahdollisesta tilapäisyydestä ja lapsi yleensä uskaltaa kiintyä perheeseen vasta, kun hän saa siihen luvan syntymävanhemmilta. Hänellä saattaa olla pitkään lojaliteettiristiä, jolloin hän tuntee loukkaavansa syntymäperheen vanhempaa kiintyessään perhekodin vanhempaan.

Hoitosuhte voi alkaa ns. kuherrusvaiheella, jolloin lapsi on ylikiltti. Monilla lapsilla sitä seuraa vaihe, jossa perhekodin vanhempia koetellaan. Lapsi oireilee surutyönsä takia tai ikään kuin yrittää kaivaa perhekodin vanhemmasta esiin hylkääjän ja käyttäytyä mahdollisimman hankalasti. Normaali surutyöprosessi kestää yleensä vuoden verran ja toinen vuosi on perheessä jo helpompi.

Laajassa norjalaisessa tutkimuksessa 6–12 -vuotiaista perhekodeissa hoidettavista lapsista havaittiin, että noin puolella oli yksi tai useampi psykiatrinen diagnoosi: tunne-elämän häiriytyneisyys (24.0%), ADHD (19.0%), käyttäytymishäiriö (21.5%), reaktiivinen kiintymyssuhdehäiriö RAD (19.4%) (Lehman ym. 2013). Suomessa luvut ovat samansuuntaisia, mutta lisäksi esiintyy jossain määrin äidin raskausajan alkoholin käytön aiheuttamia vaurioita (FASD).

KIINTYMINEN

Erik Eriksonin kehitysteorian mukaan lapsen ensimmäisen puolentoista vuoden aikana rakentuu hänen koko myöhemmän kehityksensä pohja. Jos vanhemmat tyydyttävät silloin lapsen tarpeet, tälle muodostuu perusturvallisuuden tunne ja hän saa elämäänsä vahvuudeksi toivon. Jos lapsi kokee hoivaajansa iloitsevan hänestä, hänelle muodostuu sanaton itsearvostuksen tunne. John Bowlby loi varhaista vuorovaikutusta kuvaamaan kiintymystyylikäsitteistön, jossa lapsen tarpeiden tyydyttäminen ja lap-

sesta iloitseminen myös ovat keskeisessä roolissa (taulukko 2). Lastensuojelussa on käytetty kiintymyssuhdeteoraa (Sinkkonen 2004) tarkasteltaessa lapsen kiintymistä syntymävanhempiin ja/tai perhekodin vanhempiin. Lapsella voi olla erilainen tyyli suhteessa eri aikuisiin ja vallitseva, ongelmallinen kiintymystyyli voi perhekodissa saatujen korjaavien kokemusten ja eri terapioiden myötä vähitellen muuttua. Kiintymyssuhdeongelmien hoitoon on viime vuosina käytetty mm. Theraplay-menetelmää, johon lapsi ja lähin hoivaaja osallistuvat yhdessä ja keskeisenä tavoitteena on heidän välisensä vuorovaikutuksen parantaminen.

Perhekodin vanhempia tulee ongelmatilanteissa tukea luopumaan uskomuksesta, että heidän pitäisi toimia tai tuntea kuten ”oikea äiti” tai ”oikea isä”. Sisäistetty vanhemmuuden malli liittyy omaan kokemukseen ja nyt ajatukset ja toiminta pitäisi muuttaa erityisvanhemmuuden rooliin sopivaksi.

Jokainen perhekotiperhe on erilainen. He voivat olla kahden vanhemman perheitä tai uusperheitä, yksinhuoltajan perheitä, kahden samaa sukupuolta olevan vanhemman perheitä ja maahanmuuttajaperheitä. Perhe voi olla sukulaisperhe – tai ei ole, ja perheessä voi omia biologisia lapsia – tai ei ole.

Osalla perheistä asennoituminen perhehoitoon on amatillista, osalla adoptiotyyppistä. Asenne voi vaihdella samassa perheessä lapsikohtaisesti ja vanhempikohtaisesti. Myös suhteessa samaan lapsen voi olla erilaisia kausia. Myös jokainen sijoitettava lapsi on erilainen ja jokaisella lapsella on oma tarina taustallaan.

TAULUKKO 1: ERI KIINTYMYSTYYLEJÄ JA AMMATILAISEN TUKI

ensisijainen hoivaaja	kiintymystyyli	lapsen käyttäytyminen	ammattilaisen tuki perhekodin vanhemmille
<p>1. vastaa lapsen lohdutuksen tarpeisiin tulkitsemalla lapsen viestittämät tunteet oikein ja toimimalla johdonmukaisesti ja siten myös ennustettavasti</p> <p>2. iloitsee yhdessä lapsen kanssa</p>	<p>turvallinen</p>	<p>etsii läheiseltä aikuiselta turvaa, hoivaa ja hyväksyntää, kiinnostunut ympäristöstään ja muista ihmisistä sekä luottaa selviytymisensä elämässä</p>	
<p>lapsen tarpeisiin ja tunneviesteihin ei vastata riittävästi: lapsen hätää ja pelkoa ei havaita tai ei reagoida siihen asianmukaisesti, lapsen onnistumisista ei iloita hänen kanssaan</p>	<p>turvaton välttelevä</p>	<p>välttää turvautumista aikuisen ja kielteisten tunteiden ilmaisua, mutta saattaa käyttäytyä joskus purkauksellisesti, kiinnostunut enemmän esineistä</p>	<p>auttaa ymmärtämään lapsen hylkäävää käyttäytymistä, tukea "kantoreppuvanhemmuita" (fyysistä tai kuvannollista), tukea lapsen hädän tarkkailua ja yhteisten ilonhetkien järjestämistä</p>
<p>reagoi lapsen viestittämiin tunteisiin usein väärin ja ilmaisee voimakkaasti ja ennustamattomasti omia tunteitaan</p>	<p>turvaton, ristiriitainen</p>	<p>takertuvaa, voimakkaita, kielteisiä tunnereaktioita</p>	<p>1. kannustaa opettamaan lasta tunnistamaan tunteitaan sanoittamalla niitä yhdessä lapsen kanssa ja opettamaan lasta säätelemään purkauksellisuutta</p> <p>2. kannustaa toimimaan korostetun johdonmukaisesti annettaessa myönteistä tai kielteistä palautetta</p>
<p>ei ole vastannut lapsen perustarpeisiin, mahdollisesti pitkiä eroja vanhemmista, psyykkistä ja fyysistä kaltoinkohtelua</p>	<p>häiriintynyt (organisoitumaton)</p>	<p>kaoottinen tunnemaailma, jäsentymätön minäkäsitys ja käsitys aikuisesta, käyttäytyminen ennustamatonta</p>	<p>kannustaa hakemaan terapeuttista apua ja toimii arjessa kuten turvattoman, ristiriitaisen kiintymystyylin lapsen kanssa</p>
<p>riittämätön vastaaminen tarpeisiin, vaihtuvat hoivaajat, monia erokokemuksia</p>	<p>1. valikoimaton estoton</p> <p>2. valikoimaton estynyt (=reaktiivinen kiintymyssuhdehäiriö - RAD)</p>	<p>1. etsii hoivaa ja turvaa ja hyväksyntää tuntemattomiltakin aikuisilta</p> <p>2. vetäytyy kaikista kontakteista</p>	<p>1. tukea yhden aikuisen ryhtymistä "kantoreppuvanhemmaksi" ja muiden hoiva-aikuisten määrän minimoimista</p> <p>2. tukea avun hakemista psykoterapiasta, auttaa arjessa hyväksymään se, että lapsen hankala käyttäytyminen lisääntyy läheisyyden lisääntyessä</p>

Sijaisvanhemman tehtävä on tarjota lapselle säännöllinen elämänrytmi, selkeät rajat, oikeudenmukainen kohtelu, tuki ja kannustus sekä mahdollisuus rakentaa myönteinen tarina itsestään.

Välittelevä kiintymystyyli hidastaa perheytymistä ja voi turhauttaa perhekodin vanhempaa, kun hänen tarpeeseensa hoivata vastataan etääntymällä. Myös taakertuva käyttäytyminen voi ajan myötä saada vanhemman haluamaan irtautumista lapsesta, ja siksi ajoittainen ”loma” lapsesta on välttämätön. Tärkeää on, että sijainen toimii mahdollisimman samalla tavoin kuin lähivanhempi.

Joskus perhekodin vanhempi joutuu toteamaan, ettei itse pysty kiintymään lapseen. Hyvä perhehoito ei välttämättä edellytä kiintymistä, vaikka se helpottaa tehtävässä. Perhekodeissa myös vanhemmat sisarukset voivat olla lapsen ensisijaisen kiintymyksen kohteena ja toimia turvahenkilönä.

Perheen merkitys

Perhesijoitus mahdollistaa lapselle läheisiä, pitkäkestoisia ihmissuhteisia. Kiintyminen vanhempaan ja sisaruksiin sekä mahdollisuus vuorovaikutukseen perheen kanssa jatkuvat usein vielä hoitosuhteen päätyttyä. Kahden vanhemman perheessä lapsi saa myös mallin parisuhteen vuorovaikutuksesta.

Jos perhe onnistuu toteuttamaan rakkauden ja rajojen periaatetta, sen korjaava merkitys lapsen elämässä voi olla ratkaiseva. Näitä ”rajat ja rakkaus”-tyyppisiä sijaisitejä (lämmin, rajoja-asetteleva, ei-epäoikeudenmukainen, ei-syyllistävä) oli Anja Laurilan tyttöjä koskevan tutkimuksen mukaan vajaa puolet. Lisäksi pieni osa arvioi sijaiskotiaidit ”hyviksi marttyyriäideiksi” tai ”epäoikeudenmukaisiksi marttyyriäideiksi”. Vertailuryhmän tytöt, jotka olivat kasvaneet syntymäkodissaan, arvioivat useimmin, että äiti oli ”kaveriäiti”. Perhekodeissa kasvaneilla tämä oli harvinaista. Kukaan vertailuryhmän tyttö ei arvioinut omaa äitiään kylmäksi auktoriteetiksi kuten muutama perhekodissa kasvanut tyttö. Osa arvioista ei ollut luokiteltavissa. (Laurila 1999.)

Vuorovaikutuksella on perhekodeissa erityispiirteitä. Esimerkiksi tytöt kokivat perhekodin äidin vaativuuden positiiviseksi tunnealueen piirteeksi, kun vertailuryhmän syntymäkodeissaan kasvaneet tytöt mielsivät sen kontrollin alueeseen kuuluvaksi. Perhekodeissa kasvaneiden tyttöjen selviytymisellä oli yhteys perhekodin äidin kontrolloivuuden kanssa. Vertailuryhmässä äidin kokemisella vapautta antavaksi oli yhteys tytön selviytymiseen. Aikuistuvien poikien (Laurila 2002) hyvä selviytyminen oli jossain määrin yhteydessä perhekodin äidin neuvovaan asennoitumiseen, mutta ei äidin kokemiseen lämpimäksi kuten vertailuryhmän syntymäkodeissaan kasvavilla pojilla. Sen sijaan perhekodin isän kokeminen ymmärtäväksi, kannustavaksi ja lämpimäksi oli tärkein poikien selviytymistä tukeva seikka.

VANHEMPIEN TEHTÄVIÄ

Lapsella on Erik Eriksonin määrittelemien herkkyykskausien mukaan eri-ikäisenä erilaisia tarpeita ja vanhemmuudessa korostuvat eri tehtävät. Perhekodin mahdollisuudet tarjota korjaavia kokemuksia sekä näiden kokemusten sisällöt vaihtelevat lapsen iän ja oireilun mukaan. Mitä useampana ikäkautena lapsen syntymäperheessä on vastattu puutteellisesti lapsen tarpeisiin, sitä enemmän hän tarvitsee korjaavia kokemuksia.

Voidaan yleisesti sanoa, että perhekotihoito korjaavana kokemuksena onnistuu, jos perheessä on:

- säännöllinen rytmi, selkeät rajat, johdonmukainen ja oikeudenmukainen kohtelu,
- kannustusta, ohjausta, rajoja ja lämpöä
- mahdollisuus rakentaa myönteinen tarina itsestä ja ymmärtävä tarina syntymäperheestä ja suvusta
- syntymäperheen ja suvun kanssa tehtävä hyvä yhteistyö

TAULUKKO 2: VANHEMMUUDEN SISÄLTÖJÄ JA KORJAAVIA TEHTÄVIÄ IKÄKAUSITTAIN

ikäkausi	kaikissa perheissä	perhekodin korjavia tehtäviä
0 – 1,5	<ul style="list-style-type: none"> • lämmön ja turvallisuuden antaminen, huolenpittäminen, lapsesta iloitseminen • turvahenkilön eli lähimmän hoivaajan pysyvyys 	<ul style="list-style-type: none"> • antaa läheisyyttä ja hellyyttä ja vastata johdonmukaisesti lapsen tarpeisiin • antaa mahdollisuus lapselle luoda suhde pysyvään turva-aikuiseen
1,5 – 3	<ul style="list-style-type: none"> • rajojen asettaminen 	<ul style="list-style-type: none"> • yleensä lapsen tunne-elämän kehityksessä viivettä, edellisen vaiheen tehtävät edelleen ajankohtaisia
3 – 6	<ul style="list-style-type: none"> • elämän ja moraalin opettaminen • luovuuteen ja oma-aloitteisuuteen kannustaminen 	<ul style="list-style-type: none"> • jos lapsen tunne-elämän kehityksessä viivettä, perusturvallisuuden luomisen haaste voi edelleen olla ajankohtainen • jos rajat eivät sisäistettyjä, joudutaan niihin kiinnittämään huomiota
6 – 12	<ul style="list-style-type: none"> • itsetunnon rakentaminen 	<ul style="list-style-type: none"> • koulunkäynnin tukeminen, toveripiiriin seuraaminen • terveystkasvatus • tulevaa murrosikää tukeva vuorovaikutuksen tiivistäminen
12 – 18	<ul style="list-style-type: none"> • elämänhallinnan opettaminen • identiteetin eheyttämisen tukeminen 	<ul style="list-style-type: none"> • nuoren tarinan rakentaminen yhdessä hänen kanssaan • nuoren syntymäperheen ja suvun tietojen hankkiminen • nuoren itsetuntemuksen lisääminen, itsenäisyyteen kannustaminen

Perheidentiteetti ja sijaisperheidentiteetti

Tyypillisenä sperhekotiperheenä voidaan pitää perhettä, jossa omat biologiset lapset ovat jo kouluiässä ja sen jälkeen perheeseen on tullut sijoitettuja lapsia. Lapsen on helppo hahmottaa sijaisperhe, mutta tunne siitä, että se olisi hänen oikea perheensä, voi jäädä muodostumatta. Lapsella voi olla lisäksi toinen perhe, joka on jommankumman syntymävanhemman perhe. Jos lapsi tapaa tiiviisti kahta vanhempaa, hänellä voi olla tunne jonkinasteisesta kuulumisesta kolmeen eri perheeseen. Useimmilla varsinkin kouluiässä huostaan otetuilla lapsilla on yleensä mielessään alkuperäinen syntymäperhe sisäisenä kuvana. Hän mieltää sen ”meidän perheeksi” ja tuntee, että siellä hänen kuuluisi olla, vaikka tajuaisikin, että se ei ole mahdollista. Joskus lapsi voi kokea olevansa perhekodissa ulkopuolinen eikä tunne kuuluvansa mihinkään perheeseen.

KUKA KUULUU PERHEESEENI, MIHIN MINÄ KUULUN?

Perheidentiteetissä sisarukset näyttävät merkittävää osaa. Sijoitettujen lasten on joskus vaikea hahmottaa, keitä hänen perheeseensä kuuluu. Kokemus sisaruksista voi olla poikkeava verrattuna ns. tavallisessa perheessä kasvaneeseen lapseen. Sijoitetulla lapsella voi olla perhekodissa oma biologinen sisarus, ei sukua oleva sijoitettu lapsi, perheen biologinen lapsi tai perheeseen adoptoitu lapsi. Viikonloppulomalla hän voi olla ”vanhassa” perheessään, jossa hänellä voi olla biologinen kokosisarus tai puolisisaruksia vanhempien aikaisemmista tai uusista suhteista. Hänellä voi olla biologisia koko- tai puolisisaruksia, jotka on sijoitettu muuhun perheeseen tai laitokseen. Lapsi voi viettää lomiamolem-

pien tai toisen vanhemman uusperheessä, jossa voi olla paitsi sisaruspuolia myös vanhemman uuden puolison edellisestä suhteesta olevia lapsia. Joskus lapsi ei ole koskaan tavannut kaikkia puolisisarusiaan.

Perhehoitoon sijoitettujen lasten normaaliympäristössä ei yleensä ole muita sijaisperheitä. Erilaiset perhekotien tai sijoitettujen lasten ja nuorten yhteiset kokoontumiset ovat tärkeitä, jotta lapsille voi muodostua sijaisperheidenteetti. Sukulaissijoituksissa perheidenteetin muodostumisessa on vaihtelua. Lapsi voi esimerkiksi kokea elävänsä tädin perheessä serkkujen kanssa tai perhekodissa sisarusten kanssa. Joissakin tapauksissa isoäiti on lapsen mielessä ensisijaisesti mummo, joissakin tapauksissa taas sijaisäiti (tai äiti).

Nykyinen lainsäädäntö tukee biologisen perheen mahdollisuutta jäädä lapsen kokemusmaailmassa perheidenteetin lähteeksi ja nykyään tuetaan sitä, että lapsi kokisi biologisen sukunsa omaksi suvukseen, johon hän liittyy tiiviimmin huostaanoton päätyttyä.

Perheidenteetin hatarus tuli esiin, kun 20-vuotiaiden tyttöjen piti verkostotehtävässä määrittellä, keitä kuuluu hänen perheeseensä. Perhekodeista poismuuttaneista puolet ei mieltänyt perhekodin jäseniä omaan perheeseensä kuuluviksi – osa mielsi heidät sukulaisiksi. Viidesosa aikuistunteista tytöistä ei arvioinut kenenkään perhekodin jäsenen kuuluvan omaan verkostoonsa. Kaikki syntymäperheessä lapsuutensa viettäneen vertailuryhmän tytöt kokivat edelleen lapsuusperheen jäsenet omaksi perheekseen, vaikka asuivatkin yksin. (Laurila 1999)

Kohtaaminen

Perhekodin perhe tuntee yleensä olevansa paitsi viranomaisten, myös muun ympäristön erityisen tarkkailun ja arvioinnin kohteena. He kokevat usein, että heitä tulkitaan väärin ja heitä voi ymmärtää oikein vain toinen perhekodin perhe. Mitä enemmän sosiaalialan ammattilaiset saavat tietoa ja kokemusta perhekodeista, sitä enemmän lastensuojelun perhehoitajat voivat kokea tulevaisuuden ymmärrettäväksi ja lapsen etu toteutuu paremmin.

Lastensuojelun perhekotihoitoon vahvuus on tavallinen perhe-elämä ja läheiset ihmissuhteet, mutta sillä on myös omat riskitekijänsä:

- vaihtuvat hoitopaikat esim. vanhempien väsymisen tai perheen muuttuneen tilanteen vuoksi
- perheen muutot ja kavereiden menetys tai koulun vaihto
- etäisyys tai välien katkeaminen aikaisempiin lähiäikuisiin
- kaltoinkohtelu (henkinen, fyysinen, seksuaalinen)
- -biologisen verkoston mitätöinti ja arvostelu, lojaliteettiristiriidat
- vanhempien omat ratkaisemattomat ongelmat, parisuhdeongelmat, avioero, toisen vanhemman kuolema

Vaikeuksia kohdattaessa ammattilainen joutuu pohtimaan muun muassa seuraavia kysymyksiä:

- Jos lapsi näyttää voivan huonosti, johtuuko se huonosta kohtelusta perhekodissa vai syntymäperheessä?
- Johtuuko lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä kertova käytös kaltoin kohtelusta perhekodissa vai syntymäperheessä ennen sijoitusta tai kotilomilla?
- Johtuvatko lapsen kielteiset asenteet perhekodin vanhempaa kohtaan vanhemman käyttäytymisestä, vai onko kyseessä siirtovaikutus, jolloin lapsi tuntee uutta vanhempaa kohtaan samoja tunteita, joita on tuntenut syntymävanhempaa kohtaan?
- Onko lapsen tyytymättömyys perhekodin vanhempaan aiheellista vai onko hänellä vertailukohteena virheellinen ihannemielikuva ”oikeasta vanhemmasta”?
- Johtuuko lapsen halu lähteä pois perhekodista lapsen hylkäämisen skeemasta, jolloin siihen myöntymisen vain vahvistaa skeeman mukaisia uskomuksia, vai onko sillä aiheelliset perusteet?

Perheitä kohdatessa on hyvä, jos ymmärtää puolustusmekanismien eli defenssien toimintaa. Niiden avulla yksilö yrittää hallita omaa ahdistuneisuuttaan muistamalla, havaitsemalla tai tulkitsemalla todellisuutta virheellisesti, mutta itselleen sopivammalla tavalla. Sijoitetun lapsen muistot syntymäperheestä voivat olla kieltämisen ja torjunnan värittämiä. Vanhempien väärinkäytökset ovat pudonneet mielestä pois. Lapsi voi jopa projisoida perhekodin vanhempiaan menneisyyden kaltoin kohteluun ja rakentaa ns. valemustoja. Syntymävanhempien tapoamisten pettymykset eivät useinkaan purkaudu heihin kohdistuvina aggressioina vaan lapsi vaihtaa aggressioidensa kohteeksi perhekodin vanhemman. Syntymävanhempien ja useimmiten juuri äidin oma syyllisyys voi saada hänet kieltämään oman vajavuutensa ja näkemään perhekodin vanhemmissa puutteita.

KAHDEN PERHEEN YHTEISTYÖ

Laki velvoittaa sosiaaliviranomaisia ylläpitämään lasten yhteyksiä syntymävanhempiin, koska se yleensä on lapsen edun mukaista. Joskus yhteydestä tulee perhekodille taakka. Syntymävanhemmat voivat tehdä valituksia perhekodista, uhkailla perhettä tai saada lapsen näkemään perhekodin huonossa valossa. He voivat houkutellessa murrosikäistä vapaudella ja erilaisilla eduilla, mikäli tämä palaisi kotiin. Joskus he voivat mustasukkaisuutensa tähden toivoa lapsen siirtämistä laitokseen tai toiseen perhekotiin. Kotilomien aiheuttamat levottomuudet perhekodissa voivat tuntua joskus ylivoimaisilta, samoin jatkuvat puhelut lapselle ja niiden kautta tapahtuva häirintä.

Taistelu lapsesta on surutyötä tekeväälle syntymävanhemmalle luonnollinen tapa reagoida. Toisaalta se vähentää lapsen tunnetta hylätyksi tulemisesta, toisaalta taas vaikeuttaa hoitosuhdetta ja yhteistyötä vanhempien välillä.

Huostaanoton jälkeen syntymävanhempien elämä usein kääntyy huonompaan suuntaan, mutta on tapauksia, jolloin he motivoituvat muuttamaan elämäntapaansa saadakseen lapset takaisin. Perhekodeissa koetaan varsin ristiriitaisia tunteita, kun tiedostetaan, että toimiva syntymäperhe on lapsen etu, mutta samalla vanhempien kuntoutuminen on uhka hoitosuhteen jatkumiselle.

Jauhaisen tutkimuksessa (2007) syntymä-äidin läsnäolo lapsen elämässä vähensi riskiä perhehoitajan väsymisestä ja hoitosuhteen purkamisesta. Ilona-projektissa (Laurila 2003) perhekodin perhe ja syntymävanhemmat (lähinnä äidit) osallistuivat yhteisille leireille ja tuloksena oli, että vaikeita suhteita voidaan sovittaa, ja että kilpailijoiksi ja vihamiehiksi koetut toiset vanhemmat saatiin alkaa kokea yhteistyökumppaneiksi ja uhka muuttui voimavaraksi.

Bronfennerin teoriaa kahden eri ympäristön toimivuudesta lapsen elämässä voidaan soveltaa myös perhekotihoidon kentällä (Laurila 2003). Ihannetapauksessa:

- kummankin perheen rooli odotukset ja kasvatustavoitteet ovat samanlaiset
- tapa puhua toisen perheen jäsenistä on myönteistä ja yhteistyötä rakentavaa
- mahdollisimman moni syntymäperheen ja suvun jäsenistä on tekemisissä perhekodin jäsenten kanssa
- lapsi saa nähdä kaksien vanhempien toimivan yhdessä
- perheiden väliset kommunikaatiokanavat toimivat
- kumpikin perhe kokee voivansa käyttää valtaa omalla alueellaan

KIPUKOHTIA

Perhekodeissa voi esiintyä erilaisia ääri-ilmiöitä, kun haasteet ovat ylittäneet perheen kapasiteetin. Siellä on enemmän kuin muun väestön keskuudessa lapsen fyysistä, psyykkistä tai seksuaalista kaltoinkohtelua. Sijoitetun lapsen paha olo voi purkautua siten, että nuoret nostavat – syytä tai syyttä – oikeusjuttuja perhekodin vanhempia vastaan, karkaavat kotoa tai katkaisevat välejä vielä vuosia aikuistumisen jälkeen. Kriiseissä on myös läsnä pohdinta, halutaanko jatkaa perhehoitoa vai ei.

Tarja Janhusen tutkimuksen mukaan (2007) Helsingin kaupungin vuosina 2004–2005 perheisiin sijoitettuihin olevista lapsista (n.650) 61:n kohdalla sijoitus katkesi kyseisten kahden vuoden aikana. Aloitteentekijänä oli useimmin perhehoitaja, ja asiakirjoihin oli merkitty yleisimmin syyksi vanhemman väsyminen. Aloitteen tekijä voi olla myös syntymävanhempi, sijoitettu lapsi/nuori tai sosiaalityöntekijä – viimeksi mainittu nimenomaan kaltoinkohtelutapauksissa. Sijoitusten katkeamiseen liittyvät yleensä useat, samanaikaisesti vaikuttavat syyt.

Lopuksi

Lastensuojelun perhehoidosta on suhteellisen vähän tutkimustietoa ja tuloksetkin ovat keskenään varsin ristiriitaisia. Kvantitatiivisen tutkimuksen haasteina on perheiden heterogeenisuus ja se, että usein joudutaan tyytymään valikoituneisiin ja pieniin otoksiin. Kvalitatiivinen tutkimus tuottaa vain harvoin sellaista tietoa, jota jo ennestään ei olisi ollut alalla pitkään toimineilla. Tunnettua on, että lastensuojelun perhehoidon kentältä löytyy monta menestystarinaa, mutta myös riipaisevia tragedioita. Tieto lapsen tarpeista ja edusta lisääntyy kuitenkin koko ajan ja käytännöt ja tavoitteet ovat muuttuneet vuosien varrella lapsilähtöisemmiksi ja lasten kehitystä tukevammiksi. Uusia hankkeita perhekotien tueksi kehitellään jatkuvasti ja riittävästi tuettu lastensuojelun perhehoito on hoitomuotona hieno vaihtoehto.

Sijaisperhe

LÄHTEET

- Janhunen Tarja (2007) Sijoitusten purkautuminen pitkäaikaisessa sijaiskotihoidossa. Helsinki, Perhehoitoliitto. http://www.perhehoitoliitto.fi/files/941/sijoitusten_purkautuminen_screen.pdf
- Laurila Anja (2003) Toivo ja Ilona. Raportti lastensuojeluprojekteista. Helsinki, Diakonia ammattikorkeakoulu.
- Laurila Anja (2002) ”Huominen voi olla parempi mitä eilinen” Tutkimus sijaiskotipojista. Forssa, Sote psykologiapalvelu.
- Laurila Anja (1999) Toinen mahdollisuus. Pitkäaikainen sijaiskotihoito ja aikuistuneen tytön identiteetti, minäkäsitys ja sijaisäitirepresentaatio. Väitöskirja. Tampere, Tampereen yliopisto.
- Lehman Stine, Havik Odd, Havik Toril, Heiervang Einar (2013) Mental disorders in foster children: a study of prevalence, comorbidity and risk factors in journal: Child and Adolescent psychiatry and mental health. <http://www.capmh.com/content/7/1/39>
- Perhehoitolaki 263/2015
- Sinkkonen Jari (2004) Kiintymyssuhdeteoria – tutkimuslöydöksistä käytännön sovelluksiin. Katsaus. Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim; 120(15):1866-73, <http://www.duodecimlehti.fi/>
- Tilastoraportti 26/2014, 13.11.2014 Suomen virallinen tilasto, Lastensuojelu. THL. (SVT)

Sateenkaariperheet

Jenni Kerppola-Pesu ja Anna Moring

Löydät runsaasti
lisätietoa
sateenkaariperheistä
ja verkkojulkaisuja
osoitteesta
sateenkaariperheet.fi

Sateenkaariperheillä tarkoitetaan perheitä, joissa ainakin yksi vanhempi kokee kuuluvansa seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön. Tilastojen pohjalta on mahdollista tarkastella vain sellaisia sateenkaariperheitä, joissa vanhemmat ovat rekisteröineet parisuhteensa.

Vuonna 2014 sateenkaariperheitä oli Suomessa yhteensä 550, rekisteröityjä naispareja 1444 ja miespareja 991. Todellisuudessa perheiden määrä on suurempi, sillä tilastojen ulkopuolelle jäävät yksinhuoltajien, avoparien, biseksuaalin henkilön ja transihmisten perheet.

Erilaisia perheitä, erilaista vanhemmuutta

Sateenkaariperheet ovat perhemuodoiltaan monimuotoisia. Tavallisin perhemuoto on naisparin ydinperhe. Kahden aikuisen ydinperheiden lisäksi vanhemmuutta voidaan jakaa myös ilman parisuhdetta niin kutsuttuina apilaperheinä. Tunnistettavia apilaperhemuotoja ovat kaksiapilaperhe (vanhempia on kaksi), kolmiapilaperhe (kolme vanhempaa) ja neliapilaperhe (neljä vanhempaa). Tyypillisin näistä on kolmiapilaperhe, jossa naispari käyttää hedelmöityshoidossa tunnetun luovuttajan siittiöitä, ja luovuttaja toimii lapsen juridisena vanhempänä ja/tai sosiaalisena isänä. Harvinaisempi apilaperhemuoto on miesparin ja itsellisen naisen perustama perhe. Neliapilaperheessä naispari ja miespari sitoutuvat yhteisen lapsen saamiseen ja kasvattamiseen kahdessa kodissa. Sateenkaariperhe voi syntyä myös vanhempien aikaisempien erojen jälkeen, osa lapsista on voinut saada alkunsa vanhemman aiemmassa liitossa eri sukupuolta olevan ihmisen kanssa.

Polyamoriolla viitataan ihmissuhteisiin, joissa on enemmän kuin kaksi osapuolta tai joissa osapuolilla on rinnakkain useampia rakkaus- tai seksisuhteita. Polyamoriaperhe voi olla sateenkaariperhe, mikäli joku vanhemmista kokee kuuluvansa seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön.

Sateenkaariperheissä toteutuu useita erilaisia vanhemmuuksia

Vanhemmuus voi olla biologista, juridista ja/tai sosiaalista. Se voi toteutua suunnitelmallisesti alusta saakka lapsen lähi- tai etävanhemmuutena. Kaikilla tai vain osalla vanhemmista voi olla lapsensa huoltajuus. Erilaisten vanhemmuuksien ymmärtäminen korostuu perheiden palveluissa siksi, että lapsen elämässä olevilla aikuisilla on asemastaan riippuen erilaiset mahdollisuudet olla mukana lasta koskevassa päätöksenteossa ja tiedonsaannissa. Näin ollen myös rooli palveluissa on erilainen, ja ilman asianmukaista tietoa perheen rakenteesta saattavat lapsen tosiasialliset vanhemmat jäädä tunnistamatta.

Biologisia vanhempia ovat synnyttävä nainen ja luovuttajana toimiva mies. Geneettinen vanhemmuus on käsite, jota käytetään tarkentavana käsitteenä silloin kun lapsen synnyttänyt (biologinen) äiti on eri henkilö kuin geneettinen äiti. Nämä ovat tilanteita, joissa on käytetty luovutettuja munasoluja raskauden alkuun saattamiseksi.

Juridinen vanhemmuus on lainvoimainen. Lapsen synnyttäjä on lähtökohdaisesti juridinen vanhempi. Juridinen vanhemmuus seuraa myös, mikäli lapsen isä on avioliitossa synnyttäjän kanssa. Biologinen isä voi tunnustaa isyyden tai hänet voidaan vahvistaa isäksi oikeuden päätöksellä. Jos lapsen toinen äiti haluaa juridiseksi vanhemmaksi, tarvitaan perheen sisäinen adoptioprosessi. Lapsella voi kuitenkin kerrallaan olla vain kaksi juridista vanhempaa.

Juridisen vanhemmuuden mukana vanhemmalle syntyy elatusvelvollisuus suhteessa lapseen ja lapselle perintöoikeus suhteessa vanhempaan ja tämän sukuun. Lapselle voidaan lain mukaan määrätä tapaamisoikeus vain juridiseen vanhempaan, tai avoimen adoption tapauksessa yhteydenpito-oikeus henkilöön, joka on aiemmin ollut hänen juridinen vanhempansa.

Sosiaalinen vanhemmuus puolestaan on arjen vanhemmuutta. Lähes kaikissa tilanteissa juridinen vanhemmuus pitää sisällään sosiaalisen vanhemmuuden elementit. Sosiaalinen vanhemmuus ei kuitenkaan ole sidoksissa biologiseen, juridiseen tai geneettiseen vanhemmuuteen. Tärkeää on, että perhe voi itse määritellä lapsen sosiaaliset vanhemmat.

Sateenkaariperheissä lapsella voi olla yhdestä kolmeen huoltajaa, jotka voivat olla lapsen juridisia, sosiaalisia tai biologisia vanhempia. Huoltajalla on oikeus päättää lapsensa palveluista ja saada tietoa lapsen asioista.

Haaveet vanhemmuudesta

Vanhemmuus sateenkaariperheissä rakentuu vaiheittain neuvotellen ja lapsen saaminen vaatii usein ulkopuolista apua esimerkiksi hedelmöityshoitojen muodossa.

Lapsen saaminen samaa sukupuolta oleviin parisuhteisiin on prosessi, jossa voidaan erottaa neljä vaihetta. Ensimmäinen vaihe on parin keskinäinen neuvottelu biologisen vanhemman valinnasta. Tätä valintaa määrittelevät ikä, terveydentila, halu kokea raskaus tai biologinen vanhemmuus sekä turvattu asema työelämässä. Kun biologinen vanhempi on valittu, keskustellaan ulkopuolisesta avusta, sen hankkimisen tavoista, kustannustehokkuudesta sekä siitä, miten menetelmän valinta vaikuttaa muiden osapuolten asemaan. Naispari voi valita käyttää apunaan tuttua tai tuntematonta luovuttajaa. Tuttu luovuttaja voi olla lapselle laillinen isä, elämässä olemassa oleva isähahmo tai hän voi jäädä arjessa etäisemmäksi. Tuntemattomaan luovuttajaan voidaan päätyä tilanteissa, joissa tuttua ja vapaaehtoista luovuttajaa ei löydy tai joissa vanhemmuutta ei olla valmiita jakamaan kolmannen osapuolen kanssa.

Kolmannessa vaiheessa päätetään, kuinka itse lapsen siittäminen tapahtuu. Vaihtoehtoja ovat koti-inseminaatio tai klinikan avusteinen inseminaatio, mi-

Perhemuotoja sateenkaariperheissä

- ydinperhe (pari + lapset)
- uusperhe (pari + lapsia edellisistä liitoista + mahdollisesti yhteisiä lapsia)
- apilaperhe:
 - neliapila (pari + pari + yhteiset lapset)
 - kolmiapila (pari + yksi + yhteiset lapset)
 - kaksiapila (vanhempi + vanhempi + yhteiset lapset)
- yhden vanhemman perhe (aikuinen + lapset)
- polyamorinen perhe (useampi henkilö rakkaussuhteissa + lapset)

käli se on parille taloudellisesti mahdollinen.

Klinikalla tapahtuvat inseminaatiot ovat tällä hetkellä sateenkaarivanhemmille omakustanteisia siinäkin tapauksessa, että raskauden alkamiselle on todettu lääketieteellinen este. Riippumatta ensisijaisesta valinnasta, perhe saattaa joutua turvautumaan lapsettomuushoitoihin klinikalla, mikäli koti-inseminaatiot eivät tuota tulosta.

Neljäs vaihe on raskaus ja synnytys sekä siihen osallistuminen ja sen aikana käytävät jatkuvat neuvottelut lapsen kasvun turvaamisesta ja vanhemmuuden jakamisesta. Tavallisinta on, että synnyttävä äiti ja tämän mahdollinen puoliso osallistuvat kaikkeen raskaudenaikaiseen seurantaan. Jos luovuttajasta on tulossa lapsen isä, on myös hänellä ja hänen mahdollisella puolisolallaan roolinsa tässä. Synnytykseen osallistuvat tavallisesti kaikki vanhemmat.

Miesparin tie vanhemmuuteen on usein naispareja vaikeampi, vaikka sekin nykyisin aikaisempaa mahdollisempi. Suomessa homomiesten ja miesparien tavallisin tapa tulla vanhemmiksi on nk. apilaperheen vanhemmuus. Tällöin vanhemmuutta jaetaan yhdessä naisparin tai itsellisen naisen kanssa. Toinen miehistä on yleensä lapsen biologinen isä, ja arjen vanhemmuus jaetaan erikseen sovitulla tavalla äidin/äitien ja isän/isien välillä. Juridisesta vanhemmuudesta sovitaan erikseen. Myös perheen ulkoinen adoptio ja sijaissynnytyjärjestelyt ovat useissa maissa mahdollisia.

Suomessa miesparin ja naisparin perheen ulkoinen adoptio mahdollistuu periaatteessa, kun tasa-arvoinen avioliittolaki tulee voimaan vuonna 2017. Sijaissynnytyjärjestelyt eivät Suomessa ole hedelmöityshoidojen kautta mahdollisia, mutta laki ei

estä yksityisiä järjestelyjä, jos niihin ei tarvita hedelmöityshoitoja. Näillä ei kuitenkaan ole lain suojaa vaan ne perustuvat osapuolten keskinäiseen luottamukseen.

Niille transihmisille, jotka valitsevat korjata sukupuolensa juridisesti, biologinen vanhemmuus on mahdollinen biologian mahdollistamissa rajoissa. Tutkimus transvanhemmuudesta on vähäistä, mutta sen mukaan haaveet omasta perheestä elävät voimakkaana. Vanhemmuuden nähdään usein voivan toteutua sosiaalisen vanhemman roolissa. Myös omien sukusolujen pakastaminen ja käyttö korjausprosessin jälkeen on Suomessa mahdollista. Monilla transihmisillä on myös lapsia prosessia edeltävältä ajalta.

VANHEMMUUS ARJESSA

Vanhemmuus sateenkaariperheissä on tasa-arvoista. Se määrittyy tekemisen, ei olemisen kautta. Sitä määrittävät perheen sisäinen rakkaus, tuki ja läheisyys, ei vain biologinen ja juridinen side. Toisaalta yhteiskunnan asenteet ja perheen juridinen asema asettavat perheiden olemassaolon ja hyvinvoinnin tarpeettomasti jatkuvan todistamisen alaiseksi.

Myös ikä, halu ja kyvykyys vanhemmuuteen sekä varallisuus vaikuttavat lapsihaaveisiin. Vanhemman sukupolven edustajille, erityisesti homomiehille, vanhemmuus ei ollut sopivaa tai sen ei ajateltu olevan mahdollista. Nyt valtaosa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvista nuorista pitää perheen perustamista olemassa olevana vaihtoehtona. Maissa, joissa hedelmöityshoidot tai adoptioprosessit ovat lailla säädeltyjä ja kalliita, on

tämä tie vanhemmuuteen vain joidenkin käytössä. Ne, joille hoidot tai adoptio eivät ole mahdollisia, voivat turvautua muihin keinoihin, kuten koti-inseminaatioon.

Lasten- ja kodinhoitovastuu jakautuu sateenkaariperheissä tasaisesti ja parisuhteisiin ollaan tyypillisesti tyytyväisiä. Vanhemmuutta kuormittavat tekijät liittyvät perheen sisäisiin ja ulkoihin tekijöihin. Sisäisiä tekijöitä ovat omaan seksuaalisuuteen ja seksuaali- ja sukupuoli-identiteettiin liittyvät haasteet, parisuhteen ongelmat, taloudelliset vaikeudet, lapsiin kohdistuvat terveydelliset ja kasvatukselliset haasteet sekä useamman kodin ja jaetun vanhemmuuden haasteet. Lisäksi haasteena, mutta myös mahdollisuutena on nähty kulttuuristen mallien puuttuminen, joka luo vanhemmille tietoista vapautta toteuttaa vanhemmuuttaan, mutta aiheuttaa myös erityisiä paineita samaistumiskohteiden puuttuessa.

Ulkoisia tekijöitä ovat yhteiskunnalliset asenteet sekä lainsäädännölliset ongelmat. Yhteiskunnalliset asenteet vähemmistöjä kohtaan vaihtelevat ajan ja kulttuurin mukaan. Erityisesti katolisissa maissa homofobia ja kielteinen suhtautuminen etenkin transihmisiin ovat edelleen ajankohtaisia. Jopa vainot vähemmistöjä kohtaan ovat mahdollisia. Lainsäädännön tasolla puutteelliset rakenteet erilaisten perheiden ja vanhemmuuksien tunnistamisessa aiheuttavat sen, että kaikki vanhemmat eivät ole samanarvoisia suhteessa lapseensa.

VANHEMMUUDEN TUKEMINEN PERHEIDEN PALVELUISSA

Lapsi hahmottaa sekä itseään että maailmaa pitkälti oman perheensä kautta. Jokaiselle lapselle on tärkeää saada puhua avoimesti perheestään ja kokea, että koko perhe tulee kohdatuksi ja oikein kohdelluksi. Myös aikuinen haluaa tulla tunnistetuksi sellaisena kuin on.

Sateenkaarivanhemmat tarvitsevat tukea siinä missä muutkin vanhemmat. **Hyvä palvelukokemus syntyy avoimuudesta, kuulluksi tulemisesta, kunnioituksesta ja koko perheen huomioimisesta. Ammatilaisen on hyvä pohtia omia ennakkoluuloja, pelkoja ja asenteita. Epäkunnioittava ja loukkaava käytös jättää jälkensä kaikkiin. Huonot palvelukokemukset, syrjintä ja syrjinnän pelko ovat tekijöitä, joiden vuoksi sateenkaariperheen vanhempi saattaa välttää palveluita tai viivyttää niiden hakemista.**

Pelko syrjinnästä nousee esiin erityisesti vanhemman hakiessa palveluita lapsilleen. Jos perheen ongelmat leimataan perhetyypistä johtuvaksi, saatetaan perhemuoto salata palveluissa. Suomessa tutkimusta perheiden palveluiden käytöstä ja kokemuksista on vähän, mutta arvion mukaan noin viidesosa perheistä kokee syrjintää palveluissa ja 10 % perheistä on jättänyt käyttämättä jotakin heille tärkeää palvelua syrjinnän pelon vuoksi.

Palvelu on yhdenvertaisesti hyvää ennakoasenteista tai -näkemyksistä riippumatta, kun ammattilainen säilyttää ammattimaisuutensa ja on valmis omaksumaan uutta tietoa.

Sateenkaariperheen kohtaaminen

- Anna perheen kertoa oma tarinansa. Älä oleta.
- Kuuntele, keitä perheeseen kuuluu ja mikä heidän roolinsa on.
- Voit kysyä, miten perhe on päätenyt juuri siihen muotoon kuin on:
 - Minkälaisia neuvotteluja vanhemmuudesta on käyty?
 - Mihin ratkaisuihin on päädytty?
- Muista, että perhe saattaa pelätä syrjintää jo valmiiksi.

Sateenkaariperheet

LÄHTEET JA KIRJALLISUUTTA

Oppaat ovat ladattavissa pdf-tiedostoina Sateenkaariperheet.fi- sivustolta tai tilattavissa painettuina oppaina.

Opas Sateenkaariperheen lapselle
Sateenkaariperheen ero-opas
Sateenkaaren tällä puolen - opas sateenkaariperheen läheiselle
10 askelta sateenkaariperheen kohtaamiseen - opas lasten ja perheiden kanssa työskenteleville
Sateenkaariperheet päivähoidossa ja koulussa: Opas kasvatusta ja hoitoalan ammattilaisille
Sateenkaariperheet ja hyvinvointi -käsikirja lasten ja perheiden kanssa työskenteleville.
Sateenkaaren alla - kertomuksia perheistä
Ikioma perheeni
Suomalaiset sateenkaariperheet sosiaali- ja terveystalvissa koulussa
Sateenkaariperheiden lasten vahvuudet ja haavoittuvuudet

Kirjat ja muut julkaisut:

Aarnio, Kia (2014): Sateenkaariperheiden lasten vahvuudet ja haavoittuvuudet, Kirjallisuuskatsaus. Väestöliiton Väestöntutkimuslaitoksen työpaperi.
Jämsä, J., toim. (2008). Sateenkaariperheet ja hyvinvointi. Käsikirja lasten ja perheiden kanssa työskenteleville. PS-Kustannus.
Kuosmanen, Paula & Jämsä, Juha (toim.) (2007). Suomalaiset sateenkaariperheet sosiaali- ja terveystalvissa ja koulussa. Helsinki: Työministeriö.
Rintamäki, Maria, Autio, Hanna-Leena, Riihiluoma, Karoliina & Suvanne, Liisa (toim.) (2015). Sateenkaaren alla. Kertomuksia perheistä. Atena.

Maksuttomia oppaita pdf-tiedostoina tai tilattavissa:

Opas Sateenkaariperheen lapselle
Sateenkaaren tällä puolen – opas sateenkaariperheen läheiselle
10 askelta sateenkaariperheen kohtaamiseen - opas lasten ja perheiden kanssa työskenteleville
Sateenkaariperheet päivähoidossa ja koulussa: Opas kasvatusta ja hoitoalan ammattilaisille
Sateenkaariperheen ero-opas

Muita hyödyllisiä lisätiedon lähteitä:

Seta ry (www.seta.fi)
Seta ry:n Transtukupiste (www.transtukupiste.fi)
Trasek ry (www.trasek.fi)
Tietoa intersukupuolisuudesta (www.intersukupuolisuus.fi)

Lastenkirjoja:

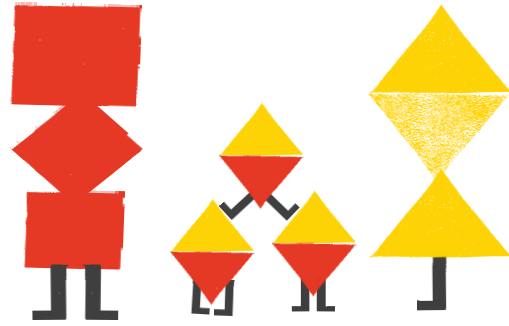
Kirjoja sateenkaariperheistä:

Marttinen, Tittamari ja Salminen, Aiju, 2014. Ikioma perheeni. Pieni Karhu.
Katajavuori, Riina, Toivanen, Riikka ja Tokola, Maiju, 2015. Meidän pihan perhesoppa. Tammi.
Kirjoja, joissa käsitellään perheiden monimuotoisuutta:
Hoffman, Mary, 2010. Meidän ja muiden perheet. Lasten Keskus.
Ledu, Stephanie & Frattini, Stephane, 2009. Suuri Perhekirja. Oppi ja ilo, WSOY.
Parr, Todd (2005). Perhekirja. Pieni Karhu.
Parr, Todd (2005). Ei haittaa, jos on erilainen. Pieni Karhu.

Tutkimusta sateenkaariperheistä ja vanhemmuudesta:

Chapman R, Watkins R, Zappia T, Nicol P & Shields L. (2011b). Nursing and medical students' attitude, knowledge and beliefs regarding lesbian, gay, bisexual and transgender parents seeking health care for their children. *Journal of Clinical Nursing*, 21, 938–945.
Chapman R, Wardrop J, Watkins R, Zappia T & Shields L (2011d). The experiences of Australian lesbian couples becoming parents: deciding, searching and birthing. *Journal of Clinical Nursing*. *Journal of Clinical Nursing*, 21, 1878–1885.
Chapman R, Wardrop J, Freeman P, Zappia T, Watkins R & Shields L. (2011.) A descriptive study of the experiences of lesbian, gay and transgender parents accessing health services for their children. *Journal of Clinical Nursing*, 21, 1128–1135.
Chapman R, Watkins R, Zappia T, Nicol P & Shields L. (2011b). Nursing and medical students' attitude, knowledge and beliefs regarding lesbian, gay, bisexual and transgender parents seeking health care for their children. *Journal of Clinical Nursing*, 21, 938–945.
Goldberg, L., Harbin, A and Campbell, S. (2011). Queering the birthing space: Phenomenological interpretations of the relationships between lesbian couples and perinatal nurses in the context of birthing care. *Sexualities*, 14(2) 173–192.
Kuosmanen P & Jämsä J. (2007). Suomalaiset sateenkaariperheet sosiaali- ja terveystalvissa ja koulussa. Edita Prima Oy. Helsinki.
Lassiter P, Dev B, Newton K, Hays D, Yarbrough. (2006). Self-Defined Empowerment for Gay and Lesbian Parents: A Qualitative Examination. *The Family Journal* 14, (3), 245–252.
Perry AR & Langley C. (2013). Even with the best of intentions: paternal involvement and the theory of planned behavior. *Family Process* 52 (2), 179–192.

- Platzer, H., James, T. (2000). Lesbians' experiences of healthcare. Including commentary by C. Maggs. *NT Research* 5, 194–203.
- Platzer, H., James, T. (2000). Lesbians' experiences of healthcare. Including commentary by C. Maggs. *NT Research* 5, 194–203.
- Quinn G, Sutton S, Winfield B, Breen S, Canales J, Shetty G, Sehovic I, Green L, Schabath M. (2015). Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender, Queer/ Questioning (LGBTQ) Perceptions and Health Care Experiences. *Journal of Gay and Lesbian Social Services*, 27:2, 246–261.
- Röndahl G. (2005). Heteronormativity in a Nursing Context. Attitudes toward Homosexuality and Experiences of Lesbians and GayMen. (Thesis) Department of PublicHealth and Caring Sciences/ Caring Sciences, Uppsala University. <http://publications.uu.se/theses/abstract.xsql?dbid=5730>.
- Röndahl, G., Innala, S., Carlsson, M. (2006). Verbal and nonverbal heterosexual assumptions in nursing. *Journal of Advanced Nursing* 56, 373–381.
- Röndahl, G., Innala, S., Carlsson, M. (2007). To hide or not to hide, that is the question! Lesbians and gay men describe experiences from their psychosocial work environment. *Journal of Homosexuality* 52, 211–233.
- Röndahl G, Bruhner E & Lindhe J. (2009). Heteronormative communication with lesbian families in antenatal care, childbirth and postnatal care. *Journal of Advanced Nursing* 65(11), 2337–2344.
- Vidgade perspektiv i utbildningen. Sjuksköterske- och läkarstudenter granskar sin utbildning utifrån kön, sexuell läggning, etnicitet, religion och funktionshinder. (Expanding perspectives in education. Nursing and medical students review their education on the basis of gender, sexual orientation, ethnicity, religion and disability.) The Medical Association, Karolinska Institute, Stockholm, pp. 1–46.
- Wenner C. & Westerståhl, A. (2008). Doner insemination and parenting: Concerns and strategies of lesbian couples. A review of international studies. *Acta Obstetrica et Gynecologica*, 87, 697–701.
- Westerståhl, A & Björkelund C. (2003). Challenging heteronormativity in the consultation: a focus group study among general practitioners. *Scandinavian Journal of Primary Health Care* 21: 205–208.
- Westerståhl, A & Björkelund C. (2003). Challenging heteronormativity in the consultation: a focus group study among general practitioners. *Scandinavian Journal of Primary Health Care* 21: 205–208.
- Wilton, T. (2000). *Sexualities in Health and Social Care — A Textbook*. Open University Press, Philadelphia.

Monikkoperheet

hoidon opettaja Kristiina Heinonen (FT, TtM, sh, th amk)

Kommentointi: Suomen Monikkoperheet ry, toiminnanjohtaja Ulla Kumpula, vapaaehtoistoiminnan koordinaattori Raisa Ojaluo ja järjestösihteeri Tiina Matala.

Perhe ja perheytyminen

Monikkoperhe on perhe, johon odotetaan tai on syntynyt kaksoset, kolmoset tai neloset. Monikkoperhe on erilainen perhe kuin eri-ikäisten lasten perhe. Perhettä ympäröivät kysymykset, jotka liittyvät mm. riskiraskauteen ja synnytykseen, lasten terveyteen, varhaisen vuorovaikutussuhteen muodostamiseen, lasten identtisyteen tai epäidenttisyteen, kaksosten väliseen suhteeseen, vanhempien jaksamiseen ja arjen haasteista selviytymiseen.

Useamman kuin yhden samanikäisen lapsen saamiseen on aikaisemmin liittynyt monenlaista taikauskkoa – synnyttäjää on pidetty noitana, mutta myös nuoren parin lapsionnon varmistajana. Nykyisin jo tiedetään, että monisikiöiseen raskauteen vaikuttavat mm. perinnöllisyys, äidin ikä ja aikaisemmat synnytykset. Biologisen vanhemmuuden lisäksi monikkoperheeksi voidaan tulla adoption ja sijaisvanhemmuuden kautta. Monikkoraskaus voi alkaa myös lapsettomuushoitajien avulla.

Suomessa monikkoraskaudet ovat suhteellisen harvinaisia. Vain 1,4 % prosenttia synnytyksistä on monisikiöisiä. Vuonna 2014 Suomessa syntyi 57 639 lasta, joista kaksossyntyviä oli 769, kolmosyntyviä 7 ja yksi nelossyntyvä (yhteensä 1563 monikkolasta). Nelosia ja viitosia syntyy hyvin harvoin. Kun Suomessa kaikkien äidiksi tulleiden naisten keskimääräinen lapsiluku on 2,23 lasta, on se monikkoperheissä 3,36 lasta. Tämä merkitsee, että monikkoperheissä on usein myös muita lapsia, jotka tarvitsevat vanhempiensa huomiota ja hoivaa. Verrattuna muihin perheisiin monikkoperhe on siten keskimääräistä suurempi suomalainen perhe.

RISKIRASKAUS JA -SYNNYTYS

Monisikiöinen raskaus on aina riskiraskaus, jonka huolellinen seuranta ja synnytyksen suunnittelu vaativat moniammatillista tiimiä ja yksilöllisiä ratkaisuja. Monisikiöinen raskaus kuormittaa odottajaa, jolla ilmenee herkemmin raskausajan ongelmia kuten väsymystä ja pahoinvointia, mutta myös sokeriaineenvaihdunnan häiriöitä, raskausmyrkytystä ja raskauskolestaasia. Mitä enemmän sikiöillä on yhteistä (istukka, suonikalvot, vesipussi), sitä suurempia riskejä raskauteen liittyy.

Monikkovanhempaa kuormittavat tekijät:

- Valmistautumattomuus monikkovanhemmuuteen
- Tiedonpuute
- Riskiraskaus
- Lasten ennenaikainen syntymä / keskosuus
- Sairaalajaksot
- Pikkulapsiarki
- Lasten yksilöllinen huomioiminen
- Ympäristön vähättelevä suhtautuminen monikkoarjen haasteisiin
- Taloudelliset tekijät

Monikkovanhempaa tukevat tekijät:

- Monikkovanhemmuuteen valmistautumisen tukeminen
- Riittävä tieto raskauden ja synnytyksen kulusta ja riskeistä
- Hyvä valmistautuminen synnytykseen ja lapsivuodeaikaan
- Vertaistuki (esim. paikallinen monikkoperheyhdistys)
- Monikkoperhevalmennus neuvolassa, sairaalassa tai alueellisen yhdistyksen järjestämänä
- Riittävät tukiverkostot sekä konkreettinen apu kotiin (esim. kotipalvelu)
- Lasten yksilöllistä kasvua tukeva tieto ja ohjaus
- Oma aika
- Toimiva parisuhde

Lähes puolet monisikiöisistä raskauksista päättyy ennenaikaisesti. Kaksoset syntyvät keskimäärin 36. raskausviikolla ja kolmoset 33. raskausviikolla. Synnytystapa suunnitellaan yksilöllisesti, mutta kaksoset syntyvät usein alateitse, kolmoset yleensä keisarinleikkauksella. Keskimääräinen syntymäpaino kaksosella on 2500g ja kolmosella 1900g.

Vastasyntyneiden erikoissairaanhoidon tarve on usein myös syntymän jälkeen. Yleisimpiä syitä hoitoon ovat ennenaikaisuus, pienipainoisuus, hengitykseen liittyvät ongelmat, infektiot, synnytyskomplikaatiot ja äidin sairaudesta johtuvat vastasyntyneen ongelmat. Monikkoraskauteen liittyy myös kohonnut kohtukuolemariski. Vanhemmuuteen liittyy sekä raskauden aikana että synnytyksen jälkeen monenlaista huolta, mutta myös paljon iloa ja onnea.

LASTEN IDENTTISYYS JA EI-IDENTTISYYS

Kaksoset voivat olla identtisiä tai epäidenttisiä. Suomessa kaksosista 1/3 on identtisiä ja 2/3 epäidenttisiä. Silloin kun kaksi munasolua hedelmöityy samanaikaisesti syntyy epäidenttiset eli ditsygoottiset kaksoset.

Epäidenttiset kaksoset voivat olla samaa tai eri sukupuolta ja perimältään kuin tavalliset sisarukset. Epäidenttisten kaksosten saamiseen liittyy perinnöllisyyttä, joka tulee synnyttäneelle naiselle isän tai äidin puolelta. Silloin kun yksi hedelmöitynyt munasolu jakaantuu kahtia syntyy identtiset kaksoset eli monotsygoottiset kaksoset.

Identtisillä kaksosilla on samat geenit ja sukupuoli, mutta heille voi kehittyä perimässä ja geenitoiminnassa erilaisuutta. Epäselvää on edelleen, miksi joillekin syntyy identtiset kaksoset. Spontaanisti alkunsa saaneista kolmosista yleisemmin kaksi on identtistä ja yksi epäidenttinen.

KAKSOSTEN VÄLINEN SUHDE

Kaksoset ovat suhteessaan usein toisilleen läheiset. He ovat samanaikaisesti pari ja kaksi erillistä yksilöä. Keskinäinen läheisyys tuo turvaa ja ymmärrystä. Vanhemmuudessa on huomioitava, että kyseessä on sekä kaksosten välinen että sisarusten välinen suhde.

Kaksosten kasvaessa heille voi kehittyä erilaisia rooleja. Liiallinen johtajuus tai alistuvuus kaksossuhteessa heikentää lapsen terveyttä. Se ilmenee muun muassa johtajan neuroottisluonteisina oireina jännittyneisyytenä ja hermostuneisuutena tai alistujan heikompana itsetuntoa ja psykosomaattisina oireina. Jos toinen kaksonen joutuu puhemiehen roolin, pääasiassa vain hän toimittaa asiat puhumalla. Tämän tilanteen havaitsematta jääminen voi tuoda mukanaan kielen kehittymisen viivettä toiselle kaksoselle. Kielelliseen kehityksen viiveeseen vaikuttavat mm. neurologiset ongelmat, vanhemman jakaminen ja vähäinen mahdollisuus kielelliseen vuorovaikutukseen aikuisen kanssa, samassa kehitysvaiheessa oleva samaisutumiskohde ja kaksoskieli.

Kaksonen tarvitsee oman identiteetin muodostamiseen vanhemman apua. Keskinäisessä riippuvuudessa identtisten tyttöjen suhde on todettu kiinteimmäksi. Yksilöllisyyttä tuetaan muun muassa puhuttelemalla lasta omalla nimellä, vaatetuksella, ystäväpiirillä ja harrastuksilla. Vanhemman ja kaksosten yksilöllisen vuorovaikutuksen vähäisyyden on todettu vahvistavan kaksosten välistä suhdetta ja kaksossidosta, mikä ei ole yksilöllistä kehitystä suosivaa. Kaksosuus antaa kuitenkin myös jatkuvan mahdollisuuden harjoitella sosiaalisia taitoja. Kouluiässä kaksoset ovat saaneet myönteistä palautetta vuorovaikutustaidoista, ovat suosittuja luokassa ja näyttävät saavan helposti ystäviä.

Vanhemmilla tulisi olla mahdollisuus huomioida jokaista lasta yksilöllisesti ja antaa henkilökohtaista aikaa heti vauvasta alkaen. Monikkovanhemmuuteen liittyy

tasapuolisuuden ja oikeudenmukaisuuden kysymyksiä. Vanhempi voi pohtia kummanko lapsen otan ensin syliini kun molemmat tarvitsevat hoivaa yhtä aikaa, olenko antanut huomioita molemmille lapsille tasapuolisesti, kohtelenko lapsia oikeudenmukaisesti, huomioinko lapsen yksilöllisyyttä tai kohtelenko heitä liian samalla tavalla.

VARHAISEN VUOROVAIKUTUSSUHTEN MUODOSTAMISEN HAASTEET

Varhaisen kiintymyssuhteen muodostuminen alkaa raskausaikana äidin muodostaessa samanaikaisesti suhdetta sekä sikiöihin yhdessä että yhteen sikiöön. Vuorovaikutus jatkuu hoitotilanteissa ja olemalla lapsen kanssa aidosti läsnä. Kiintymyssuhteessa ensimmäinen taso muodostuu ensisijaisesti vanhempaan ja toinen kaksossisarukseen. Varhaisen vuorovaikutuksen muodostaminen samanaikaisesti useampaan lapseen voi olla haasteellista. On huomioitava, että tilanteessa on samanaikaisesti erilaisia persoonia ja temperamentteja.

Tilanne, jossa vuorovaikutus on vähintään kolmen suuntaista ja läsnä ainakin yksi puhuja ja kaksi kuulijaa (triadi) voi vaikuttaa äidin hoivakäyttäytymiseen ja kiintymyssuhteeseen liittyviin ongelmiin. Nämä voivat ilmentyä jonkun lapsen suosimisena, vähäisenä sylin tarjoamisena ja vuorovaikutuksena, mutta myös lasten tietoisena jättämisenä pidemmäksi ajaksi jonkun muun kuin vanhemman hoitoon. Viimeisimmät tutkimukset kuitenkin osoittavat, että kaksosuus voi edesauttaa kiintymyssuhteen muodostumista, näyttäytyä voimavarana ja mahdollisuutena niin kiintymyssuhteen kuin psyykkisen hyvinvoinninkin osalta. Monikkoisat omaksuvat isän roolin nopeasti, sillä isää tarvitaan lasten hoitoon heti lasten syntymän jälkeen.

Perheidentiteetti

Useamman kuin yhden lapsen syntyminen samanaikaisesti kuormittaa myös perhettä. Yhteinen arki muotoutuu vähitellen ja perheessä tehdyt erilaiset ratkaisut tukevat arjessa selviytymistä ja vanhempien jaksamista. Lapset voivat olla samanrytmisiä, jolloin he ovat hereillä ja nukkuvat suunnilleen samanaikaisesti, tai erirytmisiä, jolloin osa lapsista nukkuu ja osa valvoo. Lapset tarvitsevat koko ajan hoitoa ja huolenpitoa, mikä voi ilmetä samaan aikaan, eri aikaan tai limittäin. Vanhemmat ovat kuvanneet monikkovanhemmuutta jatkuvana varuillaan olona, jossa läsnä on kahden tai useamman lapsen kutsu ja tarpeet. Erityisen haasteellisena on koettu useamman kuin yhden lapsen syöttäminen. Siihen tarvitaan ohjausta ja tukea. Monikkoperheissä toivotaan enemmän mahdollisuutta pysähtyä hetkeen ja antaa lapsille jakamatonta aikaa. Usein yhdessä olo painottuu lähes kokonaan lasten hoito- ja syöttötilanteisiin. Monikkolapsi joutuu jakamaan vanhemman ja odottamaan vuoroaan.

Vanhempana jaksamiseen vaikuttavat erityisesti päivä- ja yörytmin häviäminen ja lasten syöttöjen ja hoitojen mukana tuleva yövalvominen. Vanhemmat toivovat ammattilaisilta nopeasti ohjeita ja keinoja erityisesti yöongelmien helpottamiseksi. Monikkoperheiden ulkopuolisen avun tarve on suurempi kuin eri-ikäisten lasten perheiden. Ulkopuolista apua lastenhoitoon kaivataan myös usein tavallista pidempään. On tärkeää mahdollistaa vanhemmille omaa aikaa irrottautua perheestä. Monikkoperheet joutuvat tottumaan siihen, että perheessä on pidempään läsnä ulkopuolista apua. Monikkoperheiden auttavien tukiverkkojen kartoittaminen ja vahvistaminen olisi tärkeää jo raskauden aikana. Erityinen perhetilanne voi olla myös lapsiperheen kotipalvelun saannin yhtenä kriteerinä.

Vanhemmilla on huolta omasta jaksamisestaan erityisesti silloin, kun monikkolapset ovat pieniä. Lastenhoidosta selviytyminen väsyneenä voi ohjata liioittelemaan lasten samankaltaisuutta ja kohtelemaan heitä samalla tavalla. Lasten yksilöllinen kohtaaminen ja kyky myös joustaa päivittäisessä arjessa edistävät kuitenkin enemmän vanhemman jaksamista. Sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten tulisikin jo raskausaikana keskustella monikkoperheen arjen sujumiseen liittyvistä ratkaisuista, lasten hoitamisesta ja nukkumisjärjestelyistä. Erityisesti vanhemmat odottavat myös omaan tilanteeseensa liittyvää erityistietoa kuten tietoa kahden tai useamman samanikäisen lapsen kasvun ja kehityksen tukemisesta, puheen kehittämisestä ja uhman käsittelemisestä. Monikkoperheissä on usein lisäksi muita lapsia, jotka tarvitsevat vanhempien hoivaa. Vanhemmat ovat tuoneet esille, että heidän tarpeensa jäävät hetkeksi kiireisessä vauva-arjessa taka-alalle. Mitä pienempi ikäero lapsilla on, sitä enemmän huomiota tarvitaan myös sisarukselle/ sisaruksille, jotta lapsi ei koe hyljätyksi tulemisen ja yksinäisyyden tunnetta.

Monikkoperheeksi tuleminen merkitsee myös suurempaa taloudellista kuormitusta. Taloudellinen kuorma puolestaan saattaa vaikuttaa parisuhteeseen ja vanhempien väliseen dynamiikkaan. Perheelle tulee antaa mahdollisuus puhua myös talouteen liittyvistä huolista.

Monikkoraskauteen liittyvien riskien vuoksi sairausloman tarve on usein aikaisemmin kuin muissa raskauksissa, vaikka raskaus olisi sujunut ongelmitta. Erityisäitiyspäivärahaa voidaan hakea jo raskauden aikana, jos työhön liittyy vaaratekijöitä. Jos työnantaja ei maksa palkkaa sairausloma-ajalta, voi raskaana oleva hakea sairauspäivärahaa. Jos perhe saa samalla kertaa useamman kuin yhden lapsen, korotetaan äitiysavustusta lapsimäärän mukaan. Vanhemmat voivat valita avustuksen pakkauksena, rahana tai molempina. Monikkoperheet saavat äitiys- ja isyysrahan. Vanhempainrahaa maksetaan jokaisesta lapsesta 60 arkipäivää pidempään toisesta lapsesta alkaen. Lapsilisä määräytyy perheen lapsimäärän mukaan.

Ulkopuolisen avun ja tuen saaminen auttaa monikkovanhempaa omassa jaksamisessa erityisesti lasten ollessa pieniä.

Perheen merkitys

Perhe tuo yksilölle turvaa ja mahdollistaa tasapainoisen elämän alkamisen. Perhe vaikuttaa myös koko yhteiskuntaan ja edustaa jatkuvuutta. Suurin osa vanhemmista lähtee odottamaan yhtä lasta kerrallaan, mikä monikkovanhemmuudessa yleensä jo raskauden alkuvaiheessa vaihtuu useamman lapsen odotukseen. Tilanne on usein uusi ja vaatii sopeutumista. Monikkovanhemmat tiedostavat oman erityistilanteensa ja riskiraskauden jo varhaisessa vaiheessa ja odottavat sosiaali- ja terveysalan ammattilaisilta tukea ja kohdennettua tietoa valmistautumiseen, vanhemmuuteen ja arjesta selviytymiseen.

Monikkoperheiden tilanteet ovat yksilöllisiä. Joskus vanhemmilta vaaditaan erityistä sopeutumista siihen, että perheeseen on tulossa samanaikaisesti yhden lapsen sijaan yllättäen useampi lapsi. Vanhemmat saattavat tarvita myös enemmän tukea ja odottaa mahdollisuutta keskustella avoimesti omasta tilanteesta.

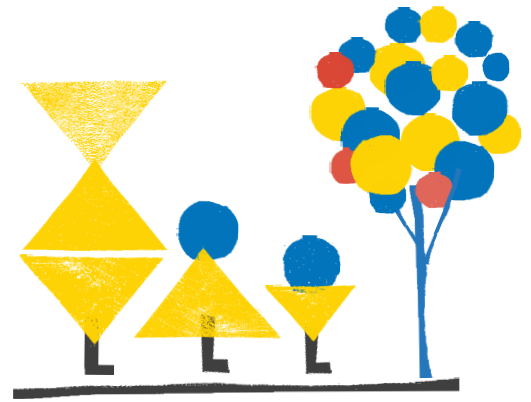
Kohtaaminen

Monikkoperheiden kohtaamisessa perhekeskeisyyden periaatteen vaaliminen on tärkeää. Vanhempien kuuluksi tuleminen ja tuen ja tiedon kohdentuminen muodostavat hyvän lähtökohdan luottamukselliselle asiakassuhteelle. Tietoa ja tukea monikkoperheissä tarvitaan usein nopeasti, mikä vaatii myös ammattilaiselta joustavuutta vastata perheiden tarpeisiin. Perheen kokonaisvaltaisella huomioimisella ja heille suunnatulla kohdennetulla tiedolla vahvistetaan vanhemmuutta ja edistetään lasten tervettä kasvua ja kehitystä. Tietoa tarvitaan muun muassa raskaudenaikaisista riskeistä, synnytyksestä, varhaisesta vuorovaikutuksesta, usean lapsen hoitamisesta, kaksossuhteesta, uhmaikästä sekä lapsen yksilöllisyyden ja puheen kehityksen tukemisesta. Erityishuomioita tulisi antaa myös perheen muille lapsille. Vanhempien jaksamiseen ja arjesta selviytymiseen sekä auttavan tukiverkon vahvistamiseen tulisi kiinnittää huomiota. Oma monikkoperheyhdistys mahdollistaa erityistiedon saamisen ja vertaistuen. Suomen Monikkoperheet ry tarjoaa mahdollisuuden vaikuttamistoimintaan sekä kohdennettua tietoa (Monikkoperheet-lehti, painetut ja sähköiset tietopakettit/ oppaat) niin perheiden kuin ammattilaistenkin käyttöön.

Monikkoperheet

LÄHTEET

- Alkio, P. (toim.) 2007. Sylintäydeltä elämää – arki kaksosten ja kolmosten kanssa. Väestöliitto. Kustantaja VL-Markkinointi Oy.
- Beck, C.T. 2002. Mothering Multiples. A methasynthesis of qualitative research. *The American Journal of Maternal and Child Nursing* 27, 214–222.
- Bryan, E. 2003. The impact of multiple preterm births on the family. *An International Journal of Obstetrics and Gynecology* 110 (20), 24–28.
- Goshen-Gottstein, ER. 1980. The Mothering of twins, triplets and quadruplets. *Psychiatry* 43, 189–204.
- Damato, E. & Zupancic, J. 2009. Strategies used by parents of twins to obtain sleep. *Applied Nursing Research* 22, 216–220.
- Harvey, M. E., Athi, R. & Denny, E. 2014. Exploratory study on meeting the health and social care needs of mothering with twins. *Community Practitioner*, 87(2), 28–31.
- Heinonen, K. 2013. Monikkoperheen elämismaailma varuillaan olost vanhemmuuden vahvistumiseen. Fenomenologis-hermeneuttinen tutkimus. Publications of the University of Eastern Finland. Dissertation in Health Science. Kopijyvä Oy Kuopio.
- Heinonen, K. 2015. Romulus ja Remus – terveyspolku Roomaan. *Pro terveys*, 3, 26–28.
- Heinonen, K. 2015. Methodological and hermeneutic reduction and hermeneutic circle – a study on Finnish multiple-birth families. *Nurse Researcher*, 22(6), 28–34.
- Heinonen, K. 2015. Levels of reduction in van Manen's phenomenological hermeneutic method: an empirical example. *Nurse Researcher*, 22(5), 20–24.
- Heinonen, K. 2015. van Manen's method and reduction in phenomenological hermeneutic study. *Nurse Researcher*, 22(4), 35–41.
- Holditch-Davis, D., Roberts, D. & Sandelowski, M. 1999. Early parental interactions with and perceptions of multiple birth infants. *Journal of Advanced Nursing* 30(1), 200–210.
- Hyväluoma, J. 2010. Moninkertaisia onnenhetkiä ja arjen haasteita. Monikkoperheiden vanhempien kokemuksia perheen hyvinvoinnista. Painatus: Picaset Oy.
- Kaprio, J. 2007. Monikkouden yleisyys, geneettinen tausta ja biologia. Kirjassa Alkio, P. (toim.). Sylintäydeltä elämää – arki kaksosten ja kolmosten kanssa. Väestöliitto. Kustantaja VL-Markkinointi Oy, 7–11.
- Kela. 2015. Monikkoperheen etuudet. <http://www.kela.fi/monikkoperheet?inheritRedirect=true> 15.7.2015
- Kumpula, U. 2007. Monikkoperheiden asema Suomessa.
- Kirjassa Alkio, P. (toim.). Sylintäydeltä elämää – arki kaksosten ja kolmosten kanssa. Väestöliitto. Kustantaja VL-Markkinointi Oy, 71–81.
- Moilanen, I., Kunelius, A., Tirkkonen, T. & McKinsey Grittenden P. 2003. Attachment in Finnish Twins. Grittenden, P. McKinsey ja Claussen, A.H. (Edit.) *The organization of attachment relationships: maturation, culture and context*. Cambridge: Cambridge University Press 8, 125–140.
- Robin, M., Corroyer, D. & Casati, I. 1996. Childcare patterns of mothers of twins during the first year. *J. Child Psychology and Psychiatry* 37(4), 435–460.
- Ruokolainen, A. 2010. Tietoja monikkoperheiden lapsiluvusta Hedelmällisyys ja koulutus 1970–2008 -rekisteriaineistosta. [25.1.2010 sähköinen tiedoksianto]
- Suomalainen, T. 2013. Meitä on kaksi. *Tehy*, 1, 34–37.
- Suomen Monikkoperheet ry. www.suomenmonikkoperheet.fi/monikkotietoa 25.8.2015
- Suomen Monikkoperheet ry. Hyvä alku monikkovanhemmuuteen, opas monikkoperhevalmennukseen ammattilaiselle ja vertaisohjaajalle.
- Tirkkonen, T. 2015. Early Attachment, mental well-being and development of Finnish children at preschool age. Twinship – risk or opportunity? University of Oulu Graduate school, University of Oulu, Faculty of Medicine, Juvenes print Tampere.
- <http://www.suomenmonikkoperheet.fi/opaat-ja-tuotteet/maksuttomat-tietomateriaalit/hyva-alku-monikkovanhemmuuteen-ohjausmateriaali/>
- Väestöliitto, 2007. Perhe kannattaa. Väestöliiton perhepoliittinen ohjelma. Vammalan Kirjapaino Oy.

Leskiperheet

Sirpa Mynttinen Suomen nuoret lesket ry

Leskiperheellä tarkoitetaan perhettä, jossa lapsen toinen vanhempi on kuollut ja leskeksi jäänyt vanhempi vastaa perheen arjesta ja lasten hullosta yksin. Perheenjäsenen kuolema tarkoittaa aina kriisitilannetta perheessä. Usein kuolema on tapahtunut odottamatta eikä tilanteeseen ole pystytty mitenkään valmistautumaan. Toisaalta, jos kuolemaa on edeltänyt vanhemman vakava sairaus, perheen tilanne on ollut kuormittava ja voimavarat koetuksella jo pidempään.

Perheen toisen vanhemman kuollessa perheen rakenne muuttuu ja roolit on haettava uudelleen. Toisen vanhemman kuolema tarkoittaa leskivanhemmalle totaalista yksinhuoltajuutta. Hänen on huolehdittava yksin perheen arjesta ja taloudesta sekä kannettava vastuu lapsesta ja hänen tukemisestaan. Puolison kuollessa leskivanhempaa kuormittavat oma ja lapsen suru sekä monet puolison kuolemaan, leskeytymiseen ja lasten edunvalvontaan liittyvät lakisääteiset velvoitteet ja asioiden hoitaminen.

Leski joutuu leskeytymisensä jälkeen rakentamaan identiteettinsä uudelleen. Puolisonsa lisäksi leskeytynyt menettää suunnitellun yhteisen tulevaisuuden ja lapsensa / lastensa toisen vanhemman. Pohdittavaksi nousevat esimerkiksi kysymykset siitä, miten rakennan lapsiperheen arjen uudelleen toimivaksi, miten onnistun kasvatusvastuussa yksin ja mitä olen ja miten elän ilman puolisoa ja hänen tukeaan. Usein leskeytyminen vaikuttaa myös lesken ihmissuhteisiin, esimerkiksi ystäväpiirissä saattaa tulla muutoksia. Näin leskeytynyt joutuu hakemaan uutta roolia laajemminkin. Leskiperheen on kohdattava perheen tärkeät tapahtumat, rutiinit ja juhlapäivät ilman kuollutta puolisoa ja toista vanhempaa. Menetyks konkretisoituu esimerkiksi koulun juhlissa ja harrastuksissa, joista toinen vanhempi puuttuu. Leskiperheen lapset saattavat tuntea erillaisuuden tunteen hyvin kipeänäkin ja jännittää tilanteita, joissa vanhemman kuolema tulee esille.

Toimintamallit, joilla taattaisiin tuki surevalle perheelle perheenjäsenen kuoleman jälkeen, vaihtelevat alueellisesti ja ovat usein puutteellisia. Myös lähipiiriin tarjoama tuki vaihtelee paljon. Osalla leskiperheistä suku asuu kaukana tai he eivät muusta syystä ole perheen tukena. Suru saattaa joskus tuoda mukanaan myös yksinäisyyttä perheelle. Toisaalta menetys myös usein tiivistää perheenjäsenten välejä ja raskaista tilanteista selviytyminen yhdessä vahvistaa perheen merkitystä ja perheidentiteettiä.

Leskytymiseen liittyviä kysymyksiä

- miten rakennan lapsiperheen arjen uudelleen toimivaksi
- miten jaksan arjen velvollisuuksissa ja kasvatusvastuussa yksin
- mitä olen ja miten elän ilman puolisoa ja hänen tukeaan
- miten lapsi selviytyy surustaan ja miten voin auttaa häntä

Leskiperheen kohtaaminen ja tukeminen

Surevat arvostavat ammattilaisen rohkeutta kohdata sureva ja olla rohkeasti läsnä hänen elämäntilanteessaan. Puolison kuolema kannattaa ottaa lesken kanssa avoimesti puheeksi ja kysellä sekä hänen että lasten vointia ja tilannetta vielä pidemmänkin ajan kuluttua tapahtuneesta. Perheenjäsenen kuollessa kriisiapu on läheisten tarjoaman tuen lisäksi alkuvaiheen tukimuoto. Leskiperheen tukiverkko ja sen mahdollisuudet olla konkreettisesti perheen apuna arjessa kannattaa kartoittaa. On hyvä kysellä, mitä tukea perhe on jo saanut ja tiedottaa saatavilla olevista tukimuodoista. Surevan perheen tukemisessa on tärkeää huomioida koko perhe ja se, että tukea on oltava tarjolla riittävän pitkäkestoisesti.

Tärkeä tuki leskiperheelle on konkreettinen apu arkeen:

- Kotitöihin ja lastenhoitoon.
- Mahdollisuus kotipalveluun.
- Työelämän joustot
- Vertaistuki
- Taloudellisesta tuesta tiedottaminen: perhe-eläkkeet, ryhmähenkivakuutuskorvaus, yksinhuoltakorotus lapsilisään jne.
- Tietoa ammattiavun mahdollisuudesta
- Tietoa lapsen surusta ja surevan lapsen tukemisesta

Suru ja surevan tukeminen

Suru on tervettä reagoitua menetykseen. Ei ole olemassa yhtä oikeaa tapaa surra vaan jokaisen suru, tuen tarve ja tarvittavat tukimuodot ovat yksilöllisiä. Nykyisen surukäsityksen mukaan suru ei etene vaiheittain eikä sille voi määritellä kestoa. Suru vaikuttaa ihmiseen kokonaisvaltaisesti. Sen lisäksi, että sureva kokee monenlaisia tunteita ja olotiloja, suru vaikuttaa myös kehoon, ajatteluun, käyttäytymiseen ja sosiaalisiin suhteisiin. Suru vie paljon voimavaroja ja aikaa. Aikaisemmin ajateltiin, että surun tavoitteena on unohtaa kuollut ja jatkaa sitten elämää. Nyt ajatellaan, että surutyö on pikemmin muistamista. Surevan ei tarvitse katkaista kiintymyssuhdettaan kuolleeseen vaan konkreettinen kiintymyssuhde muuttuu mielikuvatason muistosuhteeksi, joka kulkee mukana halki elämän. Surun tehtävänä on mahdollistaa elämän jatkumisen muuttuneissa oloissa. Sureva hyväksyy menetyksen todellisuuden ja sopeutuu vähitellen ympäristöön, josta kuollut puuttuu. Sureva ei palaa entiselleen vaan suru muuttaa ihmistä ja johtaa myös henkiseen kasvuun. Tutkimusten mukaan surun ilmaiseminen ja sosiaalisen tuen saaminen vaikuttaa myönteisesti surevien terveyteen.

Ei ole myöskään yhtä oikeaa tapaa toimia surevan auttamiseksi. Tärkeää on asenne; uskaltaako tukija olla aidosti läsnä ja kunnioittaa surevan surua. Jokaisella on oikeus surra omalla tavallaan ja aikataulullaan. Tukijan on toimittava surevan ehdoilla ja vältettävä selityksiä ja neuvoja. On hyvä maltaa kuunnella enemmän kuin puhua. Suruun liittyy monia myyttejä ja kliseitä, jotka määrittävät kokemusta ja oikeutta suruun. Ne voivat myös estää surun ilmaisua ja tuen hakemista, jotka kuitenkin edistäisivät surevan hyvinvointia ja selviytymistä. Seuraavia myyttejä ja kliseitä kannattaa välttää surevan kohtaamisessa ja tukemisessa: ”Älä sure”, ”Haluat varmaan olla yksin”, ”Ole vahva”, ”Aika parantaa haavat”, ”Tiedän mitä sinusta tuntuu”, ”Vieläkö sinä suret?”, ”Etkö sinä enää sure?”, ”Olet vielä niin nuori, että löydät uuden puolison”.

Toisen menetykseen ei voi täysin samaistua eikä ymmärtää sitä, vaikka olisi itsekin kokenut samankaltaisen menetyksen. Surevalle ei kannata tarjota ”lääkkeeksi” kovaa touhuamista tai työntekoa eikä menetyksestä korvattavaksi jollakin mukavalla asialla tai tulevaisuuden tapahtumalla. On hyväksyttävä, että toisen surua ei voi ottaa pois. Pikemminkin surevaa on hyvä rohkaista suremaan ja osoittaa, että **kuolemasta ja surusta saa puhua ja kaikenlaiset tunteet ovat sallittuja**. Surevalle on tärkeää, että hän saa muistella kuollutta. Luonnollista on, että suru palaa ajoittain tuoreena pitkänkin ajan kuluttua tapahtuneesta. Surunsa keskelläkin sureva tarvitsee myös mahdollisuuksia ”levätä” surusta, osallistua ja tehdä tavallisia asioita, kun jaksaa. Surevalle on oikeus selviämiseen, elämän jatkumiseen ja iloon, kun hän itse on niihin valmis.

Surusta huolimatta myös arjen ja työelämän vaatimukset ovat olemassa. Leskivanhempaa on hyvä tukea

huolehtimaan myös omasta jaksamisestaan. Tämä tukee myös perheen lasten hyvinvointia. Leskeä kannattaa rohkaista ottamaan läheisten tarjoama apu vastaan ja miettiä, mihin asioihin voisi saada ulkopuolista apua, jotta voimia jäisi omasta ja lapsen hyvinvoinnista huolehtimiseen. Konkreettisen arjen avun lisäksi työelämään liittyvät järjestelyt esimerkiksi osasairasloma, työajanlyhennys ja työterveyden palvelut ovat tärkeässä asemassa lesken jaksamisen tukemisessa. Myös ammattiavun mahdollisuudesta surun käsittelyssä on hyvä tarjota tietoa. Nuorena leskeytyneellä on harvemmin lähipiirissään muita saman kokeneita. Vertaistuki tarjoaa nuorena leskeytyneille mahdollisuuden tavata ja saada tukea samassa elämäntilanteessa olevilta.

Lapsen suru ja surevan lapsen tukeminen

Lapselle vanhemman kuolema on traumaattinen kokemus. Se aiheuttaa turvallisuuden tunteen järkkymisen ja vaikuttaa lapsen elämään voimakkaasti ja pitkäkestoisesti. Lapsi tarvitsee vanhemman kuoleman ja surun käsittelyyn aina aikuisten apua ja tukea. Kun muutkin perheenjäsenet ovat kriisissä, lapsen suru voi jäädä näkymättömiin. Lapsen tunteille ei aina jää tilaa, ja tällöin hän jää odottamaan ”vuoroaan”. Myös lapsen tapa surra näkyvästi vain hetkittäin saattaa aiheuttaa sen, että aikuiset eivät huomaa lapsen surun syvyyttä. **Lapsi suree yhtä syvästi kuin aikuinenkin, mutta ilmaisee suruaan eritavalla, lapselle ominaisin tavoin.** Lapset reagoivat läheisen kuolemaan usein voimakkaammin ja pitempään kuin aikuiset tietävät. Lapsella on rajallisemmin selviytymiskeinoja ja työkaluja surun käsittelyyn kuin aikuisilla eikä hän osaa välttämättä sanoittaa tunteitaan, kokemuksiaan ja ajatuksiaan. Kehitysvaiheestaan riippuen lapsi ei vielä ymmärrä kaikkia kuolemaan liittyviä asioita ja tästä johtuen hänellä voi olla väärinkäsityksiä, syyllisyydentunteita ja pelkoja.

Lapsen reaktioihin, kuoleman ja surun käsittelyyn ja lapsen tuen tarpeeseen vaikuttavat kuoleman olosuhteisiin, lapsen perheeseen ja lähiympäristöön sekä lapsen itseensä liittyvät tekijät. Vanhemman itsemurha, henkirikos tai onnettomuus traumatisoivat lasta voimakkaasti. Lapsen reaktioihin vaikuttavat myös lapsen läheisten aikuisten kyky olla tukemassa lasta sekä lapsen ikä, sukupuoli, persoonallisuus ja koko aiempi elämäntarhistoria. Lapsen suru ilmenee erilaisina käyttäytymisen muutoksina, tunteina, ajatuksina ja fyysisinä reaktioina. Pieni lapsi työstää surua palasen ja lyhyen hetken kerrallaan. Lapsen reaktiot ja asian aktiivinen käsittely voivat myös tulla viiveellä pitkänkin ajan kuluttua tapahtuneesta.

Käyttäytymisen muutokset ovat tavanomaisia surevalle lapselle. Esimerkiksi koulusuoritusten taso saattaa muuttua. Lapsi voi tuntea tarvetta vetäytymiseen omiin

Ei ole yhtä oikeaa tapaa tukea surevaa. Uskalla olla läsnä ja puhua kuolemasta rehellisesti.

oloihinsa, jolloin on mahdollista käydä kaikessa rauhassa läpi sitä, mitä on tapahtunut. Tavallinen jälkireaktio perheenjäsenen kuoleman jälkeen on ahdistus ja pelko siitä, että itselle tai muillekin perheenjäsenille tapahtuu jotakin. Lapsi voi esimerkiksi pelätä toisenkin vanhemman kuolemaa, käyttäytyä levottomasti, olla vihainen ilman näkyvää syytä tai hänellä voi olla univaikeuksia. Surevan lapsen turvallisuuden tarve kasvaa, hänestä voi tulla takertuva ja hän saattaa reagoida voimakkaasti eroihin. Kuolemantapaukseen liittyvät muisti- ja mielikuvat voivat häiritä voimakkaana, ja niiden torjunta saattaa ilmetä levottomuutena. Asiat pyöriivät lapsen mielessä usein erityisesti illalla, ja sen vuoksi hänen on vaikea nukahtaa, hän voi heräillä yöllä tai nähdä painajaisunia. Selittämättömän päänsärky ja mahakipu sekä lihominen tai laihtuminen ovat myös yleisiä kehon reaktioita.

Lapselle kannattaa kertoa kuolemantapauksesta heti sen tapahduttua. Oma vanhempi on luonnollisesti läheisin aikuinen kertomaan asiasta lapselle. Kuolemantapauksesta kannattaa kertoa heti alkuun olennaiset asiat rehellisesti ja selkeästi, lapsen kehitystason mukaisella kielellä. Kuolemasta ja kuolleesta kannattaa puhua niiden oikeilla nimillä. Koska pienen lapsen ajattelu on konkreettista, kuolemaa ei tule kuvata esimerkiksi unena tai viimeisenä matkana.

Kuolemantapauksesta kertomisen jälkeen lapsella on usein lisääntynyt läheisyyden ja kontaktin tarve. On tärkeää, että lapsi ei jää yksin. Lapselle kannattaa kertoa, että hänellä on tukenaan läheisiä ja hänestä pidetään huolta. Lasta on hyvä pitää paljon sylissä, halata ja hänen saattavillaan on hyvä olla koko ajan. Lasta kannattaa rohkaista puhumaan ja kysymään tapahtuneesta. Hän saattaa kysyä samoja asioita uudelleen useita kertoja ja kysymyksiin tulee vastata kärsivällisesti. Vaikka kaikkiin kysymyksiin ei olekaan vastauksia, lapselle kannattaa viestittää, että kuolemaan liittyviä asioita voidaan pohtia yhdessä. Lapsen pelot ja syyllisyyden tunteet kannattaa ottaa todesta. Yhdessä hänen kanssaan voi etsiä ratkaisumalleja ja selviytymiskeinoja. Lapsen tulee saada puhua syyllisyyden tunteistaan, mutta hänelle on tehtävä selväksi, etteivät hä-

nen tekonsa tai ajatuksensa voineet vaikuttaa kuolemaan. Avoin keskustelu asioista estää väärin käsitysten muodostumisen ja helpottaa lapsen oloa.

Suru on terve reaktio menetykseen, ja **on tärkeää, että lapsella on ”lupa” surra**. Lasta tulisi rohkaista ilmaisemaan suruaan ja muistelemaan rakasta läheistään. Hänelle tulisi kertoa, että surua saa näyttää eikä sen kanssa tarvitse selvitä yksin. Asian käsittelyssä kannattaa toimia lapsen ehdoilla, ja hänelle tulisi antaa huomiota ja aikaa silloin, kun hän on halukas asian käsittelyyn. Keskustelu voi olla lyhyttä tai vain yksittäisiä kysymyksiä, minkä jälkeen lapsi haluaa jatkaa jälleen omia puuhiaan.

Surevalle lapselle ei pidä asettaa vaatimuksia tai odottaa häneltä liikaa esimerkiksi sanomalla: ”Sinun täytyy nyt olla reipas.” Tällaiset vaatimukset voivat estää häntä ilmaisemasta suruaan. Jokaisella lapsella on yksilöllinen tapansa surra, ja sisarusten tavat voivat olla erilaiset. On tärkeää, että erilaiset tavat hyväksytään eikä niitä vertailla. Lapselle on luontaista kohdata menetys ja käsitellä kuolemaa hänelle ominaisin keinoin: leikkimällä, piirtämällä, maalaamalla, tarinoiden ja satuhahmojen sekä musiikin ja liikunnan kautta. On tärkeää, että aikuinen hyväksyy surevan lapsen erilaiset tavat käsitellä asiaa.

Surevan lapsen turvallisuudentunnetta vahvistaa se, että arjen rutiinit säilyvät ennallaan ja arkielämä sujuu mahdollisimman normaalisti. Lapsen yksilölliset tarpeet on kuitenkin hyvä ottaa huomioon ja miettiä, millainen menettely rutiinien säilyttämisessä on juuri hänelle paras vaihtoehto. Turhia muutoksia lapsen elämässä kannattaa kuitenkin välttää ja mahdollisista muutoksista on hyvä kertoa lapselle etukäteen. Myös perheen säännöistä ja lapselle asetetuista rajoista kannattaa pitää kiinni ja välttää ylihuolehtimista sekä liikaa varovaisuutta. Lapsi kantaa kuolemantapauksen jälkeen helposti huolta myös muista perheenjäsenistä, joita menetys koskettaa. Hänelle kannattaakin kertoa, että myös muilla perheenjäsenillä on tukijoita, eikä lapsen tarvitse kantaa huolta heidän jaksamisestaan.

Suru herättää lapsessa monenlaisia tunteita. Hänelle kannattaa kertoa, että monenlaiset tunteet kuuluvat suruun ja ovat normaaleja. Lapsen on tärkeä kuulla, että on sallittua olla myös vihainen. Aikuinen voi auttaa lasta tunteiden tunnistamisessa, ilmaisemisessa ja käsittelyssä, sillä lapsen voi olla vaikea tiedostaa omia tunteitaan. Aikuiselta lapsi saa mallia surukäyttäytymiselle. Oman surun ja sen nostattamat tunteet voi näyttää ja jakaa lapsen kanssa. Kuolema nostattaa usein myös lapsella esille pohdinnat elämän peruskysymyksistä. Aikuinen voi jakaa oman elämänkatsomuksensa kuolemasta lapsen kanssa. Samalla voi kertoa, että asiasta on ihmisillä erilaisia näkemyksiä. Lapsen omiin lohtua tuoviin näkemyksiin kannattaa suhtautua kunnioittavasti. Jos oma elämänkatsomus on kristillinen, voi lasta lohduttaa kertomalla, että taivaassa on hyvä olla ja tapaamme rakkaamme uudelleen.

Anna lapselle
lupa surra ja auta
häntä ilmaisemaan
suruaan. Anna myös
lupa elää ja iloita
elämän hyvistä
asioista.

Lapsen kannattaa antaa osallistua erilaisiin sururituuaaleihin, kuten vainajan hyvästelemiseen, hautajaisiin ja muistotilaisuuteen. Ne auttavat ymmärtämään, mitä kuolema tarkoittaa, ja estävät erilaisten kuvitelmien ja pelkojen syntymistä. Erilaisten rituaalien kautta lapsi saa tilaisuuden ymmärtää ja käsitellä tapahtunutta myös tunnetasolla ja jakaa asiaa yhdessä läheistensä kanssa. On hyvä valmistaa lasta näihin tilanteisiin huolellisesti etukäteen kertomalla, mitä niissä tapahtuu, ja huolehtimalla, että hänellä on koko ajan turvallinen, läheinen aikuinen vierellään. Lapsen kanssa voi luoda omia muistorituuaaleja ja konkreettisia tapoja ilmaista surua. Kuollutta läheistä voi muistella katselemalla valokuvia ja jakamalla yhteisiä muistoja. Muistoja voi koota myös erityiseen kirjaan tai laatikkoon. On tärkeää, että kuollut saa olla mukana arjen puheissa.

Lapsi käsittelee kuolemaa sekä menetystä kasvaessaan monta kertaa uudelleen, mutta aina hieman eri tavoin, uuden kehitysvaiheen silmin. Onkin tärkeää, että aikuiset ovat valmiita keskustelemaan asiasta lapsen kanssa vielä pitkänkin ajan kuluttua. Lapsen on hyvä tietää, että hänen ei tarvitse unohtaa eikä tavoitella olotilaa, jossa ei olla enää surullisia ja tunnetta ikävää. Pikemminkin toipuminen tarkoittaa sitä, että lapsi saa säilyttää rakkaat muistonsa, mutta muisteleminen ei tunnu enää kipeältä. Elämä jatkuu tuoden myös mukavia asioita. Lapsen on hyvä oppia, että suru on luonnollinen reaktio menetykseen ja osa normaalia elämää. Surusta huolimatta lapsella tulee olla oikeus elää myös huoletonta ja iloista lapsen elämää. Lasta kannattaa rohkaista normaaliin toimintaan, kuten harrastusten jatkamiseen ja kaverisuhteiden ylläpitoon. Saman kokeneiden vertaistuen kautta lapsi saa tärkeän kokemuksen, ettei ole ainut vanhempansa menettänyt. Vertaistuen kautta lapsi oppii myös tunnistamaan voimavarojaan ja selviytymiskeinojaan.

Lasten ja nuorten kanssa työskentelevät ammattilaiset ovat lapselle tärkeitä kodin ulkopuolisia aikuisia, joiden kanssa he viettävät ison osan päivästänsä. Heidän asennoitumisensa ja kykynsä kohdata ja tukea surevaa lasta onkin tärkeää. Perheessä sattuneesta kuolemantapauksesta kannattaa tiedottaa päivähoitoon ja kouluun ennen kuin lapsi palaa sinne tapahtuneen jälkeen. Perheen on hyvä sopia yhdessä hoitajien ja opettajien kanssa, mitä ja miten asiasta kerrotaan lapsen kavereille ja heidän perheilleen ja miten perheen kanssa pidetään yhteyttä. Samalla aikuinen voi viestittää ryhmälle surevan lapsen toiveita oikeasta suhtautumistavasta ja siitä, miten suru voi lapseen vaikuttaa. On hyvä sopia myös tavallista tiiviimmästä yhteydenpidosta kodin ja päivähoitoon/koulun välillä. Lapsen surun kohtaaminen voi nostaa lasten kanssa työskentelevän omia menetykokemuksia pintaan. Auttajan on tärkeää käsitellä omat menetyksensä, jottei hän mene ”lukkoon” ja sivuuta tai estä lapsen toipumista edistäviä tunteiden ilmaisuja ja suruleikkejä.

Ammattiapua kannattaa hakea lapselle, jos pidempikestoisesti

- lapsella selviä oireita, esim. pelkoja tai aggressiivista käytöstä, jotka haittaavat normaalielämää
- lapsi ei elä ikätasoista lapsen elämää, taantuu tai käyttäytyy liiaksi isomman lapsen tai aikuisen tavoin
- lapsi ei leiki tai traumaattinen leikki ei etene
- lapsi syyttää voimakkaasti itseään
- lapsen käytös ja persoonallisuus muuttuvat dramaattisesti
- lapsi suhtautuu tulevaisuuteen pessimistisesti
- lapsen suhteet ikätovereihin ja/ tai aikuisiin kapeutuvat
- lapsella on traumaperäiseen stressireaktioon viittaavia oireita

Leskiperheet

LISÄTIETOA

www.nuoretlesket.fi

<http://www.nuoretlesket.fi/lapsen-ja-nuoren-suru/>

<http://www.nuoretlesket.fi/surusta-ja-leskeydesta/>

Opaskirjaset: <http://www.nuoretlesket.fi/tilattavat-materiaalit/>

Leskiopas – Opas nuorena leskeytyneelle

Miten tukea lasta, kun läheinen on kuollut – Opas läheisille sekä lasten ja nuorten parissa työskenteleville

LÄHTEET

Dyregrov & Raundalen, 1997. Sureva lapsi ja koulu. Tampere: Vastapaino.

Erjanti Helena & Paunonen-Ilmonen Marita, 2004. Suru ja surevat – Surevien hoitotyön perusteet. Sanoma Pro.

Erkkilä, Holmberg, Niemelä & Ylönen 2003. Surevan lapsen kanssa. SMS-julkaisut. Jyväskylä: Gummerus.

Holm Tuija & Turunen Tuija, 2005. Minun suruni – Aikuisen opas. Psykologien kustannus Oy. Jyväskylä: Gummerus.

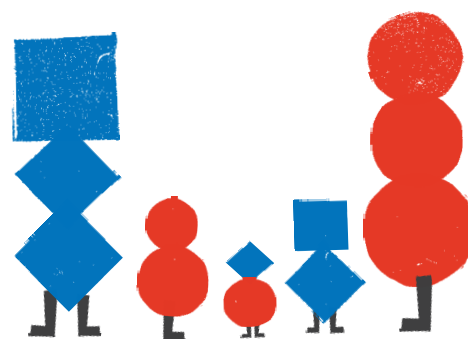
Holm Tuija & Turunen Tuija, 2008. Minun suruni – Surutyökirja lapsille ja varhaisnuorille. Psykologien kustannus Oy.

Palosaari Eija, 2007. Lupa särkyä – Kriisistä elämään. Edita.

Pojjula Soili, 2005. Surutyö. Helsinki: Kirjapaja.

Pojjula Soili, 2016. Lapsi ja kriisi-Selviytymisen tukeminen. Helsinki: Kirjapaja.

Ruishalme Outi & Saaristo Liisa, 2007. Elämä satuttaa – Kriisit ja niistä selviytyminen, Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Uusperheet

Suomen Uusperheiden Liitto ry:n oppimateriaali

Uusperheen määrittely

Arkikielellä uusperhe on kahden aikuisen liitto, jossa ainakin toinen on ollut aikaisemmin avo- tai avioliitossa. Uusperheeseen kuuluu myös lapsi/lapsia, jotka ovat mukana jo liittoa solmittaessa tai yhteen muutettaessa. Uusperheen osana on usein myös muualla asuvia lapsia, jotka ainakin osan aikaa viettävät perheessä.

Suomen Uusperheiden Liiton näkemyksen mukaan uusperhe määrittelee itse itsensä: "ketkä kaikki kuuluvat meidän perheeseen".

Virallisen määritelmän mukaan uusperhe perhe johon kuuluu avio- tai avopuolisoiden lisäksi lapsi tai lapsia ainakin jommankumman puolison aiemmasta liitosta mahdollisten yhteisten lasten lisäksi. Lapsen viikonloppukoteja ei kuitenkaan tilastoida uusperheiksi, sillä tilastot määrittelevät lapsen kodiksi sen, jossa lapsi on kirjoilla. Myöskään kotona kirjoilla olevia täysi-ikäisiä lapsia ei tilastoida uusperheiden lapsiksi. Todellisuudessa uusperheen arki koskettaa suurempaa määrää suomalaisia lapsiperheitä kuin tilastoista voidaan päätellä.

UUSPERHEET TILASTOJEN VALOSSA

Tilastokeskuksen mukaan uusperheitä oli vuonna 2014 Suomessa 52 207 kappaletta, Noin puolet uusperheiden vanhemmista oli avioliitossa ja puolet avioliitossa.

Uusperheiden määrä on kasvanut hitaasti 1990-luvulta lähtien, jolloin uusperheitä alettiin tilastoida. Viimeiset vuodet uusperheiden määrä ja osuus lapsiperheistä on pysytellyt samana. Uusperheessä elävien alle 18-vuotiaiden lasten osuus oli noin kymmenen prosenttia kaikista lapsista vuonna 2014.

Uusperheistä noin 46 prosenttia on sellaisia, joissa on vain äidin lapsia. Toiseksi yleisin uusperhetyyppi oli äidin lasten ja uusperheen vanhempien yhteisten lasten muodostama perhe, joita oli noin 38 prosenttia. Lähes kymmenessä prosentissa uusperheistä on isän lapsia. Näistä uusperheistä noin kuudessa prosentissa oli vain isän lapsia sekä noin neljässä prosentissa sekä isän lapsia että yhteisiä lapsia. Noin neljä prosenttia uusperheistä on perheitä, joissa on sekä

äidin että isän lapsia. Sen sijaan äidin, isän ja yhteisten lasten yhdistelmä on melko harvinainen ja näitä uusperheitä on noin kaksi prosenttia kaikista uusperheistä.

Vaikka uusperheissä yleisimmin asuukin vakituisesti äidin lapsia, voi uusperheen arkeen kuulua myös isän vakituisesti toisaalla asuvia lapsia, jotka eivät näy tilastoissa.

Uusperheen rakenne ja dynamiikka

Perhe ei ole muuttumaton rakenne, vaan ihmissuhteiden verkosto, joka muuttuu ihmisten mukana. Uusperheessä ”liikkuvia osia” on ydinperheeseen verrattuna vähintään kaksinkertainen määrä. Saman katon alla asuvien perheenjäsenten lisäksi uusperheen elämään vaikuttavat muun muassa entiset puoliset sukulaisineen, mahdolliset muualla asuvat lapset sekä uuden puolison sukulaiset. Uusperheen dynamiikan kannalta olennaista on, että kun verkostossa jokin asia muuttuu, se vaikuttaa aina kokonaisuuteen.

Uusperheen perinteisestä poikkeavat rakenne ja dynamiikka ovat myönteisestä kehityksestä huolimatta haaste esimerkiksi sosiaali- ja kasvatustieteiden ammattilaisille sekä lainsäädännölle.

PARISUHDE – UUSPERHEEN YDIN

Uusperheen kova ydin on vahvasti ”me”-henkinen parisuhde. Siksi uusperheen parisuhde tarvitsee määrätietoista vaalimista.

Parisuhde määrittää pitkälti, millaisiksi muiden perheenjäsenten paikka ja rooli perheessä sekä perheen sisäiset suhteet muotoutuvat uusperheessä. Kun parisuhde on kunnossa, lapset voivat turvallisesti asettua omalle paikalleen uusperheessä ilman tarvetta hoivata isää tai äitiä tai täyttää toisen vanhemman paikkaa.

UUSPERHEEN KEHITYSVAIHEET

Kaikkien perheiden tavoin myös uusperheet käyvät läpi kehitysprosessin eri vaiheineen. Uusparin kehitysvaiheet nivoutuvat läheisesti uusperheen kehitysvaiheisiin.

Erilaisten uusperheen kehityskaarta hahmottelevien tutkimusten mukaan uusperheen perheidentiteetin vakiintumiseen voi mennä 4–15 vuotta. Gestalt-instituutissa kehiteltiin kokemussykliä, johon perustuu myös Papernow’n vuonna 1984 kehittämä uusperhesykli. Sen mukaan uusperheen kehitysvaiheet alkavat mielikuvavaiheesta ja päättyvät ratkaisuun, jolloin uusperheen identiteetti on löytynyt. Vaikeuksia kohdatessa perhe saattaa taantua aikaisempiin vaiheisiin, mutta etenee niiden ratkaisussa kuitenkin nopeammin kuin aiemmin.

Unelma onnesta

Papernow’n mukaan uusperheen kehitysvaiheiden alkusykli kestää noin 2–3 vuotta. Se alkaa mielikuvavaiheesta, jolloin aikuiset elävät vielä unelmissa ja haluavat kovasti kaiken onnistuvan. Toisen puolison lapset otetaan avosylin vastaan ja aikuiset uskovat vilpittömästi kaikkien tulevan onnellisiksi, sopeutuvan ja rakastavan toisiaan.

Hämmennys

Alkusyklin toisessa vaiheessa uusperheen aikuiset alkavat tunnistaa haavekuvia ja kokea, ettei kaikki olekaan kohdallaan. Reaktiona tähän he yrittävät saada perheen puhaltamaan yhteen hiileen. Lapsipuolilta yritetään saada hyväksyntää, mutta nämä saattavat toistuvasti torjua äiti- tai isäpuolen ja tämä taas herättää hänessä ristiriitaisia tunteita. Puoliso puolestaan saattaa tulkita tilanteen niin, ettei hänen uusi kumppaninsa haluakaan liittyä perheeseen. Pelko uudesta epäonnistumisesta alkaa vaivata. Uusperhe saattaa myös jakautua biologinen vanhempi-lapsi-rintamiin.

Kolmannessa vaiheessa voidaan puhua jo ”täysräihinä” alkuvaiheista. Nousevat kielteiset tunteet peittävät alleen alkuvaiheen unelmat, mikä herättää pettymyksen tunteet. Biologinen vanhempi jää lastensa ja puolison tarpeiden väliin. Lapset käyttävät hyväkseen aikuisten välisiä erimielisyyksiä. Nyt pari tarvitsee avointa keskustelua ja tukea ammattiauttajilta ja/tai ystäviltä. Tässä vaiheessa on suuri vaara, että puoliset lopulta vieraantuvat toisistaan.

Täysräihinä

Vaikeita tunteita ja ristiriitoja aletaan nyt selvittää. Tunteista, odotuksista ja tarpeista puhutaan ja niitä näytetään avoimesti, mikä johtaa usein riitelyyn. Tätä vaihetta kutsutaan myös ”poterovaiheeksi”, kun riitaisuus pakottaa äidin tai isän biologisten lastensa kanssa hakemaan suojaa toisistaan. Tämä vahvistaa biologisia linjoja ja äiti- tai isäpuoli jää ilman tukea. Tässä vaiheessa muutoksen välttämättömyyden ymmärtää parhaiten juuri äiti- tai isäpuoli, joka ei enää voi hyvin eikä löydä omaa rooliaan uusperheessä.

Viimeistään nyt uusperhe tarvitsee selviä rajoja ympärilleen, jotta uusperhe ja uuspari sen ytimessä saavat kasvurauhan. Uuspari tarvitsee kahdenkeskistä aikaa eivätkä perheen ulkopuoliset ihmiset, kuten ex-puoliso, voi käyttää valtaa perheen sisäisissä asioissa.

Nyt alkaa toiminnan vaihe. Vanhemmat alkavat luoda uutta ja työstää ratkaisuja, vaikka lapset saattavat niitä edelleen vastustaa. Perheen rakenteen on aika muuttua ja ”poteroista” on tultava pois. On aika jättää mennyt, luoda uusperheelle selkeät pelisäännöt, omat tavat ja alkaa rakentaa omaa historiaa nykytilanteesta käsin. Neuvotteleva asenne on olennaisen tärkeä.

Perheytyminen

Myöhäisvaiheen alkupuolella eli kuudennessa uusperheen kehitysvaiheessa perhe alkaa vahvistua. Parisuhteelle on luotu vankka perusta, aikuiset toimivat hyvin yhdessä ja yhteyksiä luodaan myös lapsipuolten ja aikuisten välillä. Tehdään ratkaisuja ja perhe kykenee käsittelemään vaikeuksia. Alkaa ”meidän” aika. Isä- tai äitipuolen rooli on tarkentunut ja varmistunut ja perhe uskaltaa kohdata yhdessä myös ulkoisia vaikeuksia.

Seitsemännessä eli viimeisessä vaiheessa uusperhe voi huokaista helpotuksesta. Uusperheen identiteetti on vakiintunut eikä perheen tarvitse koko ajan kysellä oikeutusta olemassaololleen. Läheisyys perheenjäsenen välillä kasvaa ja suhteet muuttuvat avoimemmiksi.

Sosiaalinen vanhemmuus uusperheessä

Uusperheessä biologisen ja juridisen vanhemmuuden rinnalle nousee sosiaalinen vanhemmuus, joka onuusperheen isä- tai äitipuolena olemista. Sosiaalisen vanhemman määrittelyssä keskeistä on yhteisen biologian sijaan lapsen kanssa yhteisen arjen jakaminen: sama osoite ja koti sekä päivittäinen yhdessäolo eri muodoissaan.

Sosiaalisella vanhemmalla tarkoitetaan uusperheen aikuista, joka ei ole lapsen biologinen eikä usein juridinenkaan vanhempi, mutta käytännössä kuitenkin monella tapaa vanhemman asemassa. Sosiaalinen vanhempi ottaa arjessa kantaa moniin akuutteihin kasvatuskysymyksiin ja -tilanteisiin ja tekee lasta koskevia ratkaisuja riippumatta siitä, kuinka tiiviisti etävanhempi osallistuu lapsen elämään.

Parhaimmillaan uusperheen sosiaalinen vanhempi tukee lapsen sosiaalisen pääoman kehitystä, eli sisäistyneitä vuorovaikutuksen pelisääntöjä, hyviä läheis- ja verkostosuhteita sekä luottamusta sosiaaliseen ympäristöön.

Sosiaalinen vanhemmuus rakentuu vähitellen yhteenkuuluvuudesta, arjen jakamisesta, huolenpidosta ja välittämisestä, vaikka sitä toisaalta uhkaavat kaiken aikaa hylkäämisen pelot sekä arvottomuuden ja vihan tunteet.

PSYKOLOGINEN VANHEMMUUS SAAVUTETAAN

Sosiaalinen vanhemmuus voi kypsyä edelleen psykologiseksi vanhemmuudeksi. Psykologista vanhemmuutta luonnehditaan usein vanhemman ja lapsen vastavuoroisella kiintymyksellä. Psykologinen vanhemmuus liitetään yleensä biologiseen vanhemmuuteen, mutta monet asian tuntijat ovat sitä mieltä, että kiintymyssuhteen ja psykologisen vanhemmuuden syntyminen voi tapahtua myöhemminkin vuorovaikutuksessa jonkun muun turvallisen aikuisen kanssa.

Sosiaalisen vanhemmuuden syventymisessä psykologiseksi vanhemmuudeksi uusperheessä voidaan erottaa seuraavia vaiheita:

- Vuorovaikutus lapsen kanssa monipuolistuu ja syvenee monimuotoisemmaksi ja dialogisemmaksi.
- Luottamuksen syntyminen: suhteen pysyvyys ja jatkuvuus on tärkeää erityisesti lapsen kannalta, vaikka hän saattaa koetella suhdetta monin eri tavoin.
- Kiintymyssuhteen vähittäinen muodostuminen: sosiaalisen vanhemman sitoutuminen (Tahto), jaetun vanhemmuuden periaatteiden toteutuminen perheessä (Tila) sekä hoivan ja huolenpidon antamisen ilon löytäminen (Tunne) ovat sen tärkeitä edellytyksiä.

Uusperheen kehitysvaiheet

UNELMA ONNESTA

- Kaikki sujuu hyvin, kunhan vain rakastamme toisiamme.
- Luovun kaikesta tämän onnen vuoksi.
- Nyt haluan onnistua!
- Perheessämme on isän mentävä aukko?
- Olen vihdoinkin äiti!

HÄMMENNYS

- Uusperhe ei toimikaan?
- Kuka, mitä, miten?
- Keneltä voisin kysyä?
- Uusia sukulaisia – pitääkö luoda suhteet?
- Mikä on roolini ja asemani? Kenen isä oikeastaan olen?
- Pitääkö äitipuolen sietää ja sovittaa kaikki?
- Mikä on minun perheeni?

TÄYSRÄHINÄ

- Paineet alkavat purkautua!
- Perheenjäsenet tuntevat pettymystä, syyllisyyttä ja vihaa.
- Päätetään erota tai jatkaa ja työskennellä kriisin läpi.

VAKAUS JA SITOUTUMINEN

- Miten hoidamme suhdettamme?
- Selviämmekö, voiko joku tukea?
- Olemme valmiit rakentamaan yhteistä tulevaisuutta ja onnea!

Uusperheiden kohtaaminen ammattilaisena

Uusperheiden erityisen tuen tarve on perheyntymisvaiheessa. Kaikki perheenjäsenet tarvitsevat tukea muuttuneeseen perhetilanteeseen ja uusperheen toimivuuteen. Ammatillisen kohtaamisen lähtökohtana tulee olla voimavarakeskeisyys ongelmakeskeisyyden sijaan.

- Uusperheet ovat rakenteeltaan monimuotoisia ja eroavat ”ensiperheestä” monin tavoin.
- Uusperheen muodostumisessa erityistä on, että aikuiset tulevat samanaikaisesti sekä uusvanhemmiksi että puolisoiksi.
- Vanhempi on rakastunut uuteen puolisoonsa ja saattaa odottaa lapseltaan samansuuntaista tunnetta uutta aikuista kohtaan.
- Uusperhe on aluksi usein kaksi eri perhettä, jotka asuvat yhdessä. Vasta ajan kuluessa perheistä muodostuu uusperhe. Lapselle uusperhe tarkoittaa sitä, että hänen on hyväksyttävä elintilaansa sellaisia ihmisiä, joita hän ei ole itse valinnut.
- Uusperhettä voivat kuormittaa sopeutumisvaikeudet uuteen perherakenteeseen, menneisyyden (ex-elämän) painolastit, sosiaalisen vanhemmuuden haasteet, huonontunut taloudellinen tilanne tai sosiaalisen hyväksynnän puute sukulaisilta ja ystäviltä.
- Lasten tapaamis- ja huoltosopimukset vaikuttavat merkittäväällä tavalla uusperheiden arjen toimivuuteen.
- Ero- ja uusperheitä monesti kuormittavissa huoltajuuksissa tarvitaan tavallisesti sosiaalitoimen olosuhdeselvitys.
- Oikeuteen menevät huoltoriidat edellyttävät usein lisäselvityksiä, joten niiden selvittelyssä saattaa vierähtää usein vuosi tai jopa vuosia.

UUDET SISARUSSUHTEET

- Uusperheen lapsella saattaa olla perheessään kolmenlaisia sisaruksia. Biologisten täyssisarusten lisäksi voi olla sisko- tai velipuolia, jolloin toinen biologisista vanhemmista on yhteinen. Lapsi voi saada myös ns. uussisaruksia, jotka ovat uuden äiti- tai isäpuolen edellisestä liitosta.
- Uusperheen muodostuessa lapset joutuvat hakemaan itselleen uuden paikan ja roolin. Joillekin lapsille tämä voi olla helpotus: perheen pienin pääseekin isoveljen tai -siskon asemaan. Toiset kokevat tilanteen menetyksenä, pelkäävät erityisasemastaan luopumista.
- Ajoittain lapset saattavat muodostaa liittoutumia, joskus vahingollisellakin tavalla. Toimivien sisarussuhteiden syntyminen vaatii aikaa ja hioutumista.
- Parhaimmillaan uusperhe tarjoaa lapselle kokemuksen isommasta, turvallisesta lapsiyhteisöstä, jossa voi rauhassa harjoitella erilaisia ihmissuhdetaitoja ja ryhmässä toimimista.

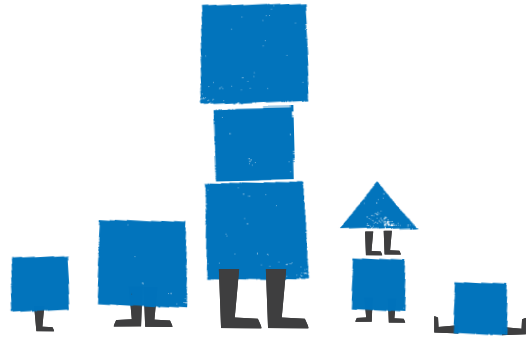
LISÄTIETOA

Uusperheitä koskevaa tietoa löytyy myös Suomen Uusperheiden Liiton kotisivuilta www.supli.fi, sekä uusperheneuvjakoulutuksen kotisivuilta www.uusperheneuvoja.fi

Uusperheet

LÄHTEET

- Broberg, M. (2010) Uusperheen voimavarat ja lasten hyvinvointi. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 52/2010. Väestöliitto: Helsinki.
- Browning, S., Artelt, E. (2012) Stepfamily therapy: a 10-step clinical approach. American Psychological Association, cop. Washington, DC.
- Castrén, A-M. (2009) Onko perhettä eron jälkeen? eroperhe, etäperhe, uusperhe. Gaudemus, Helsinki.
- Ganong, L. H. & Coleman, M. (2004) Stepfamily relationships: development, dynamics, and intervention. Kluwer academic / Plenum publishers, New York.
- Huttunen, J. (2001) Isänä olemisen uudet suunnat. Hoiva-isiä, etä-isiä ja ero-isiä. PS-kustannus, Jyväskylä.
- Ijäs, K. (2003) Sukupuu. Kirjapaja, Jyväskylä.
- Jaakkola, R. & Sääntti, R. (2000) Uusperheen lapset ja vanhemmat. Perheitten rakenne, toiminta ja talous. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen, julkaisuja 174. Helsinki.
- Juuti, L. ja Kontula, M. (2013) Vahvat teemat uusparisuhteessa. Artikkeleita Perheterapia-lehti 4/13.
- Larkela, P. (2012) Uusperheen parisuhde. Artikkeleita Perheterapia-lehti 3/12 (18-26).
- Larkela, P. (2011) Uusperheen sudenkuopat. <http://www.rakkaudeksi.fi/artikkelit/parisuhde/uusperheen-sudenkuopat>
- Linnavuori, H. (2007) Lasten kokemuksia vuoroasumisesta. Väitöskirja. Jyväskylän yliopiston kasvatustieteen laitos.
- Malinen V. (2015) Uuspari – Uusperheen parisuhde ja koulutuksellisen intervention mahdollisuudet sen tukemiseen. Publications of the University of Eastern Finland, Dissertations in Education, Humanities, and Theology No 71.
- Malinen V. & Larkela P. (2012) Parisuhde – uusperheen ydin. VL-Markkinointi.
- Murtorinne-Lahtinen, M. (2011) Äitipuolen identiteetin rakentaminen uusperheessä. Jyväskylä studies in education. Väitöskirja.
- Murtorinne-Lahtinen, M. (2013) Hyvä paha äitipuoli. Kirjapaja, Helsinki.
- Mäkelä, H. (2005) Miisan uusi perhe. (lastenkirja) Tammi.
- Papernow, P.L. (1984) The Stepfamily Cycle: An Experiential Model of stepfamily Development. Family Relations Vol. 33, No. 3, Remarriage and Stepparenting (Jul., 1984), pp. 355–363.
- Papernow, P.L. (2013) Surviving and Thriving in Stepfamily Relationships. Routledge.
- Papernow, P.L. (1993) Becoming a Stepfamily. Analytic Press.
- Pryor, J. (2012) International handbook of stepfamilies – Policy and Practice in Legal, Research, and Clinical Environments. John Wiley & Sons Inc.
- Rauha, M. (2003) Äitipuolen käsikirja. Juva.
- Ritala-Koskinen, A. (2001) Mikä on lapsen perhe? Tulkintoja lasten uusperhesuhteista. Onko uusperheestä perheeksi? Väestöliitto, Helsinki.
- Sutinen, P. (2005) Vanhempana ja aikuisena uusperheessä. Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 2003. Helsingin yliopisto, Helsinki.
- Sutinen P. Raittila, K.(toim.) (2008) Huonetta vai sukua. Elämää uusperheessä. Kirjapaja, Helsinki.

Yhden vanhemman perheet

Päivi Alasalmi

Yhden vanhemman perheessä on yksi aikuinen ja lapsi tai lapsia. Lapset voivat tavata toista vanhempaansa säännöllisesti, silloin tällöin, harvoin tai ei koskaan. Sitä vanhemmista, jonka luona lapsi on kirjoilla, kutsutaan lähivanhemmaksi, ja sitä, jonka luona lapsi ei ole kirjoilla etävanhemmaksi. Yhden vanhemman perheeksi päädytään useasta eri syystä. Myös perheet ovat erilaisia. On vanhempia, jotka alusta saakka ovat olleet lapsensa kanssa yksin ja ehkä omasta tahdostaankin, sekä vanhempia, jotka eron tai puolison kuoleman vuoksi päätyvät yksinhuoltajuuteen.

Vanhemmuutta voidaan jakaa monella tavoin eron jälkeenkin, ja tämän katsotaan olevan myös lapsen etu. Vanhemmuuden jakaminen tukee koko perheen jaksamista myös eron jälkeen. Elämää eron jälkeen voidaan järjestää monella tapaa. Uudenlainen eroperheen jako voi olla vaikkapa sellainen, että lapset jäävät asumaan kotiinsa, jossa heitä hoitava vanhempi vaihtuu esimerkiksi vuoroviikoin. Näin vähennetään lapsen henkistä kuormitusta eron yhteydessä, kun hän ei joudu matkustamaan vanhempiensa kotien väliä.

Monet yhteishuoltajat saattavat käyttää itsestään nimitystä yksinhuoltaja, vaikkeivät he oikeastaan sellaisia olekaan. Totaaliyhäreiksi kutsutaan yksinhuoltajia, joiden perheissä toinen vanhempi on täysin poissa kuvioista; kuoleman tai muun syyn takia. Totaaliyhärit vastaavat lapsen huollosta aivan yksin.

Kunniakasta vastuunkantoa

Yksinhuoltajuus on perheen perustamisvaiheessa harvalle tavoiteltava päämäärä. Alkuvaiheeseen liittyvän kriisin jälkeen perhe kuitenkin kokee elävänsä hyvää elämää ja huoltaja on usein ylpeä pärjäämisestään ja jaksamisestaan. Väsymyksestään ja mahdollisista taloudellisista vaikeuksistaan huolimatta he jatkavat lastensa hoitoa päivästä toiseen, kuukaudesta toiseen ja vuodesta toiseen, kunnes lapsi tai lapset ovat aikuisia.

Yksinhuoltajuus on kunniakasta vastuunkantoa. Lasta ei ole hylätty, vaikka syystä tai toisesta perheessä ei ole kahta huoltajaa. Siksi yksinhuoltajien väheksyntä ja mediassa ajoittain esiintyvä parjaaminen sattuu yhden vanhemman perheen huoltajaan ikävästi. He tietävät, millaista urakkaa he suorittavat ilman kuulumisten kyselyä, lepohetkeä tai suurta kiitosta, eivätkä he koe ansain-

neensa leimaamista, jolla heitä yritetään vihjata milloin huonoksi vanhemmaksi, milloin koko perhettä ongelmaperheeksi. Ongelmaperheen leima seuraa yhden vanhemman perheitä myös heidän tullessaan palvelujen asiakkaiksi. Perheiden kanssa työskentelevän ammattilaisen olisi tärkeää muistaa tämä ja korostaa omassa työssään hyviä asioita perheessä.

Yksinhuoltajuudesta on hankala puhua siirtymättä hyvin pian taloudellisiin kysymyksiin. Pienten lasten ainoa huoltaja ei pysty tekemään pitkää työpäivää eikä hankkimaan yhtä korkeaa elintasoa kuin lapseton ihminen tai kahden vanhemman perheen vanhempi. Siitä huolimatta köyhyyden ei tarvitsisi leimata perhe-elämää. Köyhyyttä ja näköalattomuutta ei saisi päästää ainakaan periytymään. Pienituloisuuden vanavedessä on todettu tulevan häpeän tunteita, alhaista koulutustasoa sekä heikentyntä terveyttä. Krooninen, vuosikautia kestävä köyhyys aiheuttaa niin mielialan, yleiskunnon kuin sosiaalisten suhteiden romahtamista, ja sitä kautta syrjäytyneisyyttä.

Yhden vanhemman perheessä koulutuksen ja hyvän työpaikan merkitys korostuu. Kokopäivätyö suojaa yksinhuoltajia tehokkaimmin köyhyydeltä. Vaikka yksinhuoltajien työttömyysprosentti on keskiarvoväestöä suurempi, heidän työmotivaationsa on erityisen korkea. Työllistyminen ja paluu työmarkkinoille näyttäisi olevan yksinhuoltajille tavallista hankalampaa. Työnantajien nuiva asenne voi johtua siitä pelosta, että yksinhuoltaja joutuisi pitämään paljon vapaapäiviä lapsen tai lasten sairastellessa.

Harkinnanvaraisen toimeentulotuen kautta voitaisiin auttaa yhden vanhemman perheitä pahimman ylitse esimerkiksi vaateavulla, lasten harrastustuella tai lomaavustuksella. Perheellisen opintotuella voisi auttaa yhden vanhemman perheen huoltajia kouluttautumaan paremmin, ja lapsen päivä-, ilta- ja yöhoitopaikat tukisivat vanhemman työllistymistä. Yhden vanhemman perheen huoltaja tarvitsee lastenhoitoapua mihin tahansa työhön, opiskeluun tai tapahtumaan liittyvään menoon, joskus jopa omaan lääkäriässä käyntiinsä. Yksinhuoltajilla ei ole varaa sairastua, joten siksi heidän ei pitäisi laiminlyödä myöskään omasta terveydestään huolehtimista.

Yhden vanhemman perheen taloudesta

Suomalaisissa perheissä oli ennen yleensä aina kaksi aikuista. Tältä ajalta tukirakenteisiin on unohtunut epäkohtia. Yhden vanhemman perheessä on hyvin haastavaa tulla toimeen minimiäitiyspäivärahalla ilman muita tulonsiirtoja. Lapsilisän yksinhuoltajakorotus – vajaa 50 € – ei kata toisen ansaitsevan aikuisen palkkaa. Tällaisessa tilanteessa äidin kannattaa ottaa viipymättä yhteyttä asuinpaikkakuntansa sosiaalitoimistoon ja hakea toimeentulotukea itselleen ja lapselleen. Myös vauvan

syntymän aiheuttamiin välttämättömiin menoihin, kuten lastenvaunuihin ja pinnasänkyyn, voi saada harkinnanvaraista toimeentulotukea.

Joissakin kunnissa kunnallinen päivähoitomaksu määritellään perheen koon mukaan eikä sen mukaan, montako aikuista ja montako lasta perheessä on. Niinpä noissa kunnissa kaksilapsisen yhden vanhemman perheen päivähoitomaksu lasta kohden on sama kuin yksilapsisen kahden vanhemman perheen maksu. Näin ollen päivähoitomaksut kuormittavat yhden vanhemman perheen taloutta huomattavasti enemmän. Mikäli vanhempi ei kykene näitä maksuja maksamaan, hänellä on Asiakasmaksulain 11 § mukaan oikeus anoa maksun poistamista.

Lapsella on oikeus saada elatusapua vanhemmaltaan, jonka kanssa hän ei asu. Jos tällä vanhemmalla ei ole riittävää maksukykyä tai hän laiminlyö elatusmaksun, lapsi on oikeutettu anomaan elatustukea Kelasta, joka perii elatustuen takaisin maksuvelvolliselta. Tulonsiirto on tukea lapselle, ei entiselle puolisolle. Tämän yksityiskohdan painottaminen sosiaalialan työntekijän toimesta voi joskus avata eroperhettä jäytävän solmun.

Kaksin aina kaunihimpi?

Yksin lastaan kasvattavilla korostuu tarve luoda omia verkostoja ja saada vertaistukea. Sosiaalipalveluihin voisi kuulua esimerkiksi erokriisiä läpikäyviä vanhempia auttavia eroryhmiä. Tällaisen ryhmän tarjoama tärkeä apu voisi olla myös lapsen tai lasten säästäminen raskailta huoltajuuskiistoilta, jotka tulehduttavat perheenjäsenten välit joskus jopa lopullisesti. Lapsen etu olisi, että eroavat vanhemmat pystyisivät sopimaan sovussa keskenään lapsen huoltoa ja kasvatusta koskevista asioista ja tapaa-misajoista.

Tapaamisoikeudessa on kyse lapsen oikeudesta tavata vanhempaansa, ei vanhemman oikeudesta tavata lastaan. Vanhempien sosiaalitoimessa sopimat tai tuomioistuimen määräämät tapaamiset voidaan panna täytäntöön käräjäoikeudessa ja ulosottotoimessa. Pakkokeinoina ovat uhkasakko, juokseva uhkasakko ja nouto, mutta selvää on, etteivät tällaiset toimet ainakaan paranna eroperheen ilmapiiriä. Yhteisestä kodista irtautuvan vanhemman on hyvä tietää, että lapsesta vieraantuminen sattuu sekä vanhempaan että lapseen. Lasta ei saa käyttää viestikapulana eikä koston välineenä entistä puolisoa kohtaan.

Yhden vanhemman perheiden tapahtumissa on tärkeää muistaa järjestää lasten ikäryhmään sopiva hoito tai leikkitoiminta, että vanhempi pystyy keskittymään tapahtuman aikuisille suunnattuun osuuteen. Yhden vanhemman perheet tarvitsevat myös tietoa lapsiperheiden kotipalvelusta. Jos vanhemmalla ei ole paikkakunnalla sukulais- tai ystäväverkostoa, hänelle voi tulla ajoittainen tarve lapsiperheen kotipalvelulle, esimerkiksi sairauden tai loukkaantumisen seurauksena.

Riitaisa ydinperhe saattaa olla lapselle epäterveempi

Kartoita perheen käytettävissä oleva ulkopuolinen apu ja tuki.

Kerro vertaistuen mahdollisuudesta ja ohjaa järjestötoimintaan.

kasvuympäristö kuin harmoninen ja rauhallinen yhden vanhemman perheen tarjoama koti. Perheen ero on yleensä harkittu tarkkaan ja toteutettu painavista syistä. Yksinhuoltajaa ei ole viisasta patistella hankkimaan perheeseen uutta puolisoa ja vastakkaisen sukupuolen mallia lapselle, koska eivät hommaan halukkaat vapaaehtoiset puissa kasva. Tärkeintä on, että lapsesta huolehtiva aikuinen on turvallinen, ei se, kuinka monta heitä on. Lapsen täytyy saada tuntea olevansa haluttu ja rakastettu. Tätä aikuisen ja lapsen välistä rakkautta on mahdollista tukea pieninkin taloudellisin apukeinoin, ettei rakkaus kuluisi puhki liian ankarassa köyhyydessä.

Syrjäytymisvaarassa olevan yhteiskuntaluokan kasvattaminen pitämällä yksinhuoltajaperheet köyhinä ei ole kansantaloudellisesti eikä yhteiskuntarauhan kannalta järkevää. Yksinhuoltajan ongelmat ovat yleensä hyvin pieniä ja arkisia, mutta kasaantuessaan ne saattavat aiheuttaa koko korttitalon romahtamisen. Yksinhuoltajaa olisi helppo auttaa halvalla, mutta väsynyt, kiireinen ja stressaantunut yksinhuoltaja ei aina ehdi tai jaksa hakea sitä apua byrokraatiavii-dakosta. Sosiaalialan työntekijän on hyvä huomata, että pienelläkin harkinnanvaraisella toimeentulotuella voi olla perheelle suuri henkinen merkitys.

Se, että yksinhuoltaja pärjää, antaa hänelle voimaa, ja se, jos häntä väheksytään tai hänet tuomitaan, kuluttaa vanhemman voimia aivan turhaan. Toiveikkaan mielialan ja rakkauden ilmapiirin ylläpitäminen on elintärkeää lapsille myös yhden vanhemman perheessä.

Yhden vanhemman perheet

KIRJALLISUUTTA

- Alasalmi, Päivi: Loistava yksinhuoltajuus. Gummerus, 2011.
- Haataja, Anita: Yksinhuoltajaäitien sosioekonominen asema ja toimeentulo, Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 50/2009, VL.
- Hakovirta, Mia: Yksinhuoltajaäitien työllisyys, toimeentulo ja työmarkkina-valinnat, Väestöntutkimuslaitos, Väestöliitto, 2006.
- Forssén, Katja ja Ritakallio, Veli-Matti: Yksinhuoltajien moniulotteinen köyhyys Euroopassa julkaisussa
- Forssén, Katja, Haataja, Anita ja Hakovirta, Mia (toim.): Yksinhuoltajuus Suomessa Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 50/2009, VL.
- Krok, Suvi: Hyviä äitejä ja arjen pärjääjiä. Tampereen yliopisto, 2009.
- Kröger, Teppo: Hoivaköyhyys yksinhuoltajaperheissä: kenelle lastenhoito-ongelmat kasautuvat teoksessa P. Takala (toim.) Onko meillä malttia sijoittaa lapsiin, (pp. 206-232), Helsinki, Kelan tutkimusosasto, 2005.
- Mantu, Eve: Musta tulee perhe! Voimakirja yksin odottavalle. Helmi Kustannus, 2006.
- Okkonen, Kaisa-Mari: Suomessa toimeentulovaikeudet koettelevat erityisesti yksinhuoltajaperheitä, Hyvinvointikatsaus 1/2014
- SVT, Suomalainen lapsi, Tilastokeskus, 2007
- SVT, Perheet 2013, Tilastokeskus, 2014.

Diat 1

Monimuotoiset perheet nyky-yhteiskunnassa

KAIKKIEN PERHEIDEN SUOMI

MONIMUOTOISET PERHEET

Kurssilaisten lyhyt esittely,
jotta opettaja ja muut
osallistujat pääsevät kartalle
siitä, keitä ryhmään kuuluu.

Esittely

- Kuka olet
- Mistä tulet
- Mitä tutkintoa opiskelet
- Mitä odotat tältä kurssilta

KAIKKIEN PERHEIDEN SUOMI

MONIMUOTOISET PERHEET

Kurssin tarkoitus

- Perehtyä monimuotoisiin perheisiin, niiden erityispiirteisiin ja niiden kohtaamiseen palveluissa
- Oppia refleктоimaan omia arvojaan ja näkökulmiaan ja suhteuttaa niitä sosiaali- ja terveysalan työtä ohjaaviin arvoihin
- Oppia tunnistamaan ja käsittelemään ajassa olevia eettisiä periaatteita, perhenormeja ja perheiden haasteita ja mahdollisuuksia

KAIKKIEN PERHEIDEN SUOMI

MONIMUOTOISET PERHEET

Kurssin tarkoitus

- Oppia puhumaan perheistä ja perheille monimuotoisuutta kunnioittaen ja normituksia välttäen
- Oppia kuuntelemaan asiakasta aktiivisesti ja oletamaan mahdollisimman vähän ennakkoon
- Oppia tunnistamaan ja ottamaan puheeksi hankalalta tuntuja asioita ja tilanteita

KAIKKIEN PERHEIDEN SUOMI

MONIMUOTOISET PERHEET

Muokkaa tätä diaa vastaamaan kurssin tehtävänantoa. Suluissa olevat merkinnät kuvaavat arvosteluasteikkoa.

Tehtävät

1. Itsenäinen ammatilliseen kasvuun pohjautuva kirjoitustyö (4 liuskaa, max. 8000 merkkiä) (30% arvolauseesta)
2. Verkkokeskusteluun osallistuminen, teema ammatillinen itsereflektio (hyv/hyl)
 - Verkkokeskustelu koostuu kolmesta kahden viikon teemasta, joihin liittyy lyhyt alustus.
3. Ryhmätyö yhdestä perhetyypistä (70% arvolauseesta)

KAIKKIEN PERHEIDEN SUOMI

MONIMUOTOISET PERHEET

Kuvaus ryhmätyön suorittamistavasta. Ajatus on, että opiskelijat muokkaavat vielä työtä palautteen perusteella. Kurssin jälkeen opettaja voi huolehtia siitä, että lopulliset ryhmätyöt ovat kaikkien opiskelijoiden saatavilla.

Ryhmätyön lopullinen muoto voi olla ryhmänsä näköinen. Powerpoint-esitykselle löytyy useita haastajia; video, näytelmä, räppi. Sopikaa yhdessä vaihtoehtoisista esitystavoista.

Ryhmätyö

- 4 hengen ryhmissä
- Perehtyminen yhteen perhetyyppiin haastatteleamalla järjestöä / perhettä / ammattilaista ja/tai perehtymällä kirjallisuuteen
- Ryhmätyöt esitetään 5. ja 6. opetuskerroilla
 - Esitysaika 15 minuuttia + keskustelu
 - Esitystä muokataan saadun palautteen perusteella ja lopullinen esitys palautetaan kurssin jälkeen opettajalle

KAIKKIEN PERHEIDEN SUOMI

MONIMUOTOISET PERHEET

Ajatus tässä se, että olennaiset faktat olisivat ryhmätöissä jo esitysvaiheessa oikein. Mikäli opettaja ei tiedä jotakin, voi hän tai opiskelijaryhmä ottaa yhteyttä ko. perheryhmää edustavaan järjestöön.

Ryhmätö

- 3. luentokerran jälkeen palautetaan yksi A4 (max. 2000 merkkiä), jossa selvitetään:
 - Kyseisen perhetyypin keskeiset erityispiirteet
 - Kyseisen perhetyypin kohtaamat mahdolliset haasteet perheiden palveluissa
 - Mitä tulisi ottaa huomioon ko. perhettä kohdatessa
- Opettaja kommentoi tämän paperin ja ryhmätöitä jatketaan sen perusteella

MONIMUOTOISET PERHEET

Kurssin aikataulutusta esittelevä dia.

Aikataulu

- Opetuskerrat:
 - 1. päivä: Aloitus, perhekäsitykset, tehtävänanto
 - 2. päivä: Vierailuluento + kohtaaminen
 - 3. päivä: Simulaatio perheen kohtaamisesta
 - 4. päivä: Simulaation purku ja mokat
 - 5. päivä: Ryhmien esityksiä
 - 6. päivä: Ryhmien esityksiä, kurssipalaute ja lopetus
- Verkkokeskustelu aukeaa 2. kerran jälkeen ja päättyy 5. kerran jälkeen

MONIMUOTOISET PERHEET

Tehtävien palautusaikataulut
kerrattuna.

Tehtävien palautukset

- xx.x. ryhmätehtävän faktaosa järjestöjen tarkastettavaksi
- Verkkokeskustelu ajalla xx.x. – xx.x
- xx.x. kurssityön powerpoint ymv. palautteen mukaan muokattuna sekä itsenäinen kirjoitustehtävä

KAIKKIEN PERHEIDEN SUOMI

MONIMUOTOISET PERHEET

Pilottikursseilla toteutetut
edellytykset. Näillä ehdoilla
kurssin suoritti hyväksytysti
36/38 opiskelijasta.

Kurssin suorittamisen edellytykset

- Läsnäolo simulaatiokerralla sekä oman ryhmätyön esittelyssä
- Tehtävien palautus ajallaan
- Verkkokeskusteluun osallistuminen

KAIKKIEN PERHEIDEN SUOMI

MONIMUOTOISET PERHEET

Ryhmätyöjako + lämmittelytehtävä

- Jakaudutaan ryhmätyötä varten 10 ryhmään ja määrätään kullekin ryhmälle yksi perhemuoto, josta he tekevät esitelmänsä
- Lämmittelytehtävä kurssin teemoihin:
 - Pohdi oman ryhmän kanssa:
 - Mikä on perhe?
 - Minkälainen on ”hyvä” perhe?
 - Minkälaisia muutoksia perheessä voi tulla?

KAIKKIEN PERHEIDEN SUOMI

MONIMUOTOISET PERHEET

Ryhmätehtävän purku

Ja muutamia ajatuksia perheestä

KAIKKIEN PERHEIDEN SUOMI

MONIMUOTOISET PERHEET

Ryhmätyön purku

- Mikä on perhe?

KAIKKIEN PERHEIDEN SUOMI

MONIMUOTOISET PERHEET

Ryhmätyön purku

- Minkälainen on "hyvä" perhe?

KAIKKIEN PERHEIDEN SUOMI

MONIMUOTOISET PERHEET

Ryhmätyön purku

- Minkälaisia muutoksia perheessä voi tulla?

MONIMUOTOISET PERHEET

Esimerkiksi näin voi jäsenellä sitä, minkälaisista näkökulmista perhettä voidaan ajatella.

Perheen määritelmät

- Perhettä voi määritellä ja määritellään eri tavoin eri konteksteissa
 - Juridiikka → vanhemmuus, huoltajuus, perimys
 - Sosiaalinen todellisuus
 - Ihanteet ja normit
 - Palvelujärjestelmä
 - Kunkin perheenjäsenen oma kokemus / näkemys
 - Lähipiiriin / perheen oma yhteinen näkemys
- Perhesuhteet → jatkuvassa muutoksessa

MONIMUOTOISET PERHEET

Perheellistymisellä tarkoitetaan prosessia, jossa perheestä tulee perhe. Erilaisissa perheissä ja eri perheenjäsenille tämä voi tarkoittaa eri asioita. Joillekin perheellistyminen tapahtuu lasten saamisen myötä, toisille se merkitsee sen hyväksymistä, ettei toivottua lasta tulekaan. Joillakin lapsitoivetta ei alun perinkään ole ja osassa perheistä lapset syntyvät hyvinkin pitkälle harkittujen prosessien tuloksena. Perheessä tapahtuvat muutokset, kuten erot ja uudet liitot, lapsen tai vanhemman kuolema tai lapsen muutto pois kotoa tarkoittavat perheidentiteetin uudelleenmäärittelyä tavalla tai toisella niin koko perheelle kuin jokaiselle yksittäiselle perheenjäsenellekin.

Perheellistymisen tapoja

- Mitä on perheeksi tuleminen?
 - Parisuhde / avioliitto ja siihen syntyvät lapset?
 - Ero ja perhekäsityksen rakentaminen eron jälkeen
 - Yksinään?
 - Kaksin ystävän kanssa?
 - Useamman eri henkilön kanssa?
 - Kuuluuko perheeseen aina lapsi/lapsia?
 - Mitä halutaan? Mikä on mahdollista?
 - Uusperhe → kahden tai useamman perheen yhteenliittymä

MONIMUOTOISET PERHEET

Monimuotoiset perheet -verkosto yhdistää kymmenen suomalaista perhejärjestöä ja tuottaa tietoa erilaisista perheistä.

Monimuotoisia perheitä

MONIMUOTOISET PERHEET

KAIKKIEN PERHEIDEN SUOMI

MONIMUOTOISET PERHEET

Diat 2

Monimuotoisten perheiden kohtaaminen

KAIKKIEN PERHEIDEN SUOMI

MONIMUOTOISET PERHEET

Lisätietoja tilastoista ja muista perhetyypeistä www.monimuotoisetperheet.fi.

Perheiden monimuotoisuus

- Perheiden monimuotoisuus on aina läsnä perheitä kohtaavan ammattilaisen työssä
- Noin 1/3 suomalaisista perheistä ei tavalla tai toisella sovi heteroseksuaalisen valkoisen suomalaistaustaisen ydinperheen normiin
- Nekin, jotka näyttävät ulkoisesti sopivan, eivät välttämättä sovi

KAIKKIEN PERHEIDEN SUOMI

MONIMUOTOISET PERHEET

Perheitä koskevan tutkimuksen ja usein palvelujenkin lähtökohta on helposti se, että muu kuin perinteinen ydinperhemuoto on lähtökohtaisesti haaste. Tietyt tilanteet erilaisissa perheissä toki tuottavat erityisiä haasteita, esimerkiksi ero tai lapsen tai vanhemman kuolema. Kuitenkin näidenkin perheiden kohdalla avainasemassa on se, että ammattilainen osaa kohdata heidät perheenä, ei tilanteensa tai sen mukanaan tuoman haasteellisuuden edustajana.

Perheiden monimuotoisuus

- Monet perheet ovat useammalla kuin yhdellä tavalla monimuotoisia
- Moninaisuus itsessään ei ole ongelma – vaan se, jos moninaisuutta ei osata oikein kohdata

KAIKKIEN PERHEIDEN SUOMI

MONIMUOTOISET PERHEET

Vanhemmuuden tukeminen on äärettömän tärkeää perhemuodosta riippumatta. Jokaiselle vanhemmalle tekee hyvää kuulla, että hän tekee hyvää työtä lastensa kanssa. Ammattilainen, joka osaa löytää hyvän sanan asiakkaalleen, on askeleen lähempänä luottamusta, avoimuutta ja hyvää kohtaamista.

Perheidentiteetillä tarkoitetaan lapsen käsitystä ja näkemystä perheestä. Joissain tilanteissa lapsen perheidentiteetti voi olla ristiriidassa sen kanssa, mitä vanhemmat tai muut perheenjäsenet kokevat tai toivoisivat. Esimerkiksi ero- ja uusperhetilanteissa lapsen sopeutuminen uudensuhteisiin perhesuhteisiin ei välttämättä kulje samassa tahdissa kuin vanhempien.

Lapsen kannalta

- Lapsen hyvinvoinnin keskeinen tekijä on se, miten vanhemmat voivat, miten he kokevat vanhemmuutensa ja miten lapsi voi perheestään puhua
- Lasten kanssa toimivien aikuisten tehtävä on tukea lapsen perheidentiteettiä.
- Myös vanhemmuutta, vanhempien keskinäistä suhdetta ja vanhempana toimimista voidaan tukea

KAIKKIEN PERHEIDEN SUOMI

MONIMUOTOISET PERHEET

Tällöin ammattilaisen on hyvä tiedostaa se, että lapsen näkökulma voi olla myös ristiriidassa vanhemman näkökulman kanssa. Ammattilainen voi parhaassa tapauksessa auttaa vanhempaa huomaamaan lapsen näkökulman.

Lapsen kannalta on tärkeitä, että hän ei joudu palveluissa kohtaamaan tilannetta, jossa hänen vanhempansa vanhemmuutta kyseenalaistetaan tai epäillään. Joskus, jos vanhempien välit ovat ristiriitaiset, päiväkotitoiminta voi olla ainoa paikka, jossa lapsi voi puhua koko perheestään sellaisenaan kuin sen itse kokee.

Lapsen kannalta

- Yhtäkään lasta ei auta se, jos hänen vanhempansa alkavat epäillä vanhemmuuttaan tai jos kaikki lapsen perheenjäsenet eivät tule tunnistetuksi oikein
- Sen sijaan lasta auttaa se, että hänen perhettään kunnioitetaan ja arvostetaan sellaisenaan kuin se hänen näkökulmastaan on

MONIMUOTOISET PERHEET

Vanhemmat ovat usein etenkin pienten lasten kanssa epävarmoja omasta asemastaan, toiminnastaan ja vanhemmuuteen liittyvistä asioista. Erityisesti tämä korostuu perheissä, joissa vanhemmuus on alusta asti tavalla tai toisella kyseenalaista tai uhan alla.

Luottamus ammattilaisiin on suuri ja ammattilaisen sana painaa paljon. Ammattilaisen myönteinen suhtautuminen vanhemman toimintaan ja vanhemman itseluottamusta vahvistava ote voivat olla tärkeässä asemassa vahvistamassa vanhemman uskoa omaan osaamiseen.

Perheen kannalta

- Perheiden kanssa toimivat ammattilaiset ovat avainasemassa kohtaamassa perheitä ja tukemassa niitä
 - Työntekijä voi pienillä eleillä tukea vanhempaa, hyväksyä hänet ja antaa hänelle voimavaroja toimia vanhempana
- Perheiden hyvinvointi lisääntyy kun heillä on turvallinen ja luottamuksellinen suhde lähipalveluihin.
- Vähentää palvelutarvetta ja lisää terveyttä

MONIMUOTOISET PERHEET

Asenneongelmilla ei tässä tarkoiteta suoranaista syrjintää, jota esiintyy palveluissa melko harvoin. Sillä viitataan siihen, että ammattilaiset usein jäävät varovaisesti ikään kuin kuuntelemaan ja ihmettelemään erilaista perhettä, mikä puolestaan johtaa siihen, ettei perhe saa sitä apua, mitä se tarvitsee. Myös asioiden puheeksi ottamisen vaikeudet korostuvat usein monimuotoisten perheiden kohdalla. Silti olisi erittäin tärkeää, että ammattilainen uskaltaisi ottaa puheeksi vaikeitakin asioita perheen kanssa.

Tiedon puutteeseen pyrimme vastaamaan www.sivuillamme osoitteessa www.monimuotoisetperheet.fi. Sieltä löytyvät myös järjestöjen yhteystiedot, ja järjestöissä asuu usein kaikkein ajankohtaisin tieto kunkin erilaisen perhemallin kohtaamista erityistilanteista.

Esimerkiksi Sateenkaariperheistä tehdyn tutkimuksen (Jämsä (toim.) 2008) mukaan noin 10% kaikista sateenkaariperheistä on jättänyt käyttämättä jotakin tarvitsemaansa palvelua, koska pelkäävät syrjintää. Huomattavasti suurempi määrä ihmisiä tulee palvelujen piiriin tämä pelko takaraivossaan. Tämä on hyvä tiedostaa asiakkaita kohdatessa. Pelko saattaa ilmetä monin eri tavoin, esimerkiksi aggressiona, hiljaisuutena, varovaisuutena, vetäytyvyytenä tai joidenkin asioiden salaamisena.

Monimuotoisuuden kohtaamisen haasteet

- Asenneongelmat
 - Erilaisuuden kohtaamisen aiheuttama epävarmuus tai pelko
- Tiedon puute
- Yhteistyöongelmat
 - Palvelujärjestelmän hajanaisuus → lapsen ja perheen asema palvelujärjestelmässä

KAIKKIEN PERHEIDEN SUOMI

MONIMUOTOISET PERHEET

Yhteistyöongelmilla tarkoitetaan tässä palvelujärjestelmän keskinäistä yhteistyötä ja tilanteita, joissa sama perhe voi joutua asioimaan kymmenien eri ammattilaisten kanssa ilman, että tiedonkulkua palvelujärjestelmän sisällä, saati sitten kaikille perheenjäsenille, on kunnolla millään taholla varmistettu.

Syrjinnän pelkoon vastaaminen

- Perheet ovat hyvin tietoisia omasta erilaisuudestaan ja pelkäävät usein syrjintää
- Siksi luottamuksen herättäminen on äärimmäisen tärkeää
- Monimuotoiset perheet ovat yleensä kiitollisia asiakkaita – *jos* työntekijä onnistuu pääsemään ensimmäisen kynnyksen yli

KAIKKIEN PERHEIDEN SUOMI

MONIMUOTOISET PERHEET

Hyvä avoimia kysymyksiä ovat esimerkiksi: "Keitä teidän perheeseen kuuluu?" "Millä kokoonpanolla olisitte tulossa (vastaanotolle)?" "Miten itse koet tukiverkkosi, onko sinulla ihmisiä ympärilläsi, jotka voivat auttaa lapsen kanssa tarvittaessa?" jne. jne. Aktiivisella kuuntelemisella tarkoitetaan sitä, ettei vastauksista kuulla vain niitä kohtia, jotka sopivat omiin ennakkokäsityksiin (esimerkiksi tukiverkkojen kohdalla vain isovanhempia tai muita sukulaisia) vaan pyritään kuulemaan asiakkaan vastaus mahdollisimman puhtaalta pöydältä.

Miten monimuotoisuutta kohdataan

- Kysymällä ja kuuntelemalla
 - Avoimet kysymykset
 - Vastausten aktiivinen kuunteleminen
- Kaikki samat periaatteet vanhemmuuden tukemisessa pätevät:
 - Perhe osaksi lapsen arkea
 - Oikeus olla oman ja perheen elämän asiantuntija
 - Lupa puhua kaikesta, mitä perheessä tapahtuu

MONIMUOTOISET PERHEET

Usein monimuotoisilla perheillä on kokemus, jossa he kohtaavat ammattilaisen, jolle he ovat ensimmäinen perhe laatuaan. Tällöin käy joskus niin, että tilanne kehkeytyy suuntaan, jossa perhe ikään kuin "kouluttaa" ammattilaista, jolloin perhe jää vaille tarvitsemaansa ammattiapua.

Monesti perheet ovat erilaisten yllättävienkin tilanteiden kanssa melko yksin. Silloin ammattilaiselta tarvitaan tukea ja apua, joka mahdollistuu nimenomaan oman ammatillisen osaamisen tunnistamisen kautta. Ammattilaisen tehtävä näissä tilanteissa on katsoa perheen kokonaisuutta ja soveltaa osaamistaan siihen tilanteeseen, jossa perhe kulloinkin on.

Miten monimuotoisuutta kohdataan

- Älä tee perheestä kouluttajaa:
 - Perhe on asiantuntija omassa tilanteessaan, ammattilainen on asiantuntija alallaan
- Ammatillisen tuen tarve on myös monimuotoisissa perheissä – perheet tarvitsevat nimenomaan ammattilaisen osaamista

MONIMUOTOISET PERHEET

Monimuotoisuuden kohtaaminen on palkitsevaa!

- Monimuotoiset perheet ovat kiinnostavia: yhtä monta tarinaa kuin on perhettäkin
- Luottamuksen herääminen ja syrjinnän pelon voittaminen on palkitsevaa
- Halu tukea ja auttaa perhettä parhaalla mahdollisella tavalla

KAIKKIEN PERHEIDEN SUOMI

MONIMUOTOISET PERHEET

Keskustelua

- Miltä erilaisten perheiden kohtaaminen ajatuksena tuntuu?
- Minkälaisia haasteita tai hankaluuksia siihen voi liittyä?
- Minkälaisia vahvuuksia teillä tulevana ammattilaisina on perheiden kohtaamisessa?

KAIKKIEN PERHEIDEN SUOMI

MONIMUOTOISET PERHEET

Seuraavalla kerralla: Simulaatio

- Jakaannutaan kahteen eri luokkaan
- Ohjeistus tulee paikan päällä
- Lukekaa verkkokeskustelumateriaalit ja perehtykää ja osallistukaa keskusteluun
- Varustautukaa avoimella mielellä ja hyvällä fiiliksellä

KAIKKIEN PERHEIDEN SUOMI

MONIMUOTOISET PERHEET

ADOPTIOPERHEET

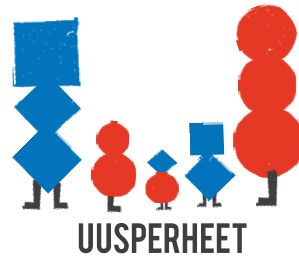
SATEENKAARIPERHEET

SIJAISPERHEET

KAKSOS- JA KOLMOSPERHEET

UUSPERHEET

LAPSIKUOLEMAPERHEET

LAPSETTOMAT PERHEET

LESKIPERHEET

KAHDEN KULTTUURIN PERHEET

YHDEN VANHEMMAN PERHEET

MONIMUOTOISETPERHEET.FI